Apologia

Table

APOLOGIA

ARGYROPOEIÆ ET CHRYSOPOEIÆ.

Aduersus Thomam Erastum medicinæ in schola Heydelbergensi professorem.

Ad Illustrissimum Principem Ludouicum Gonzagam Niuernensium & Rethelensium Ducem.

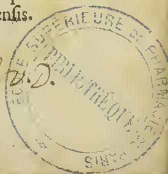
Authore Gastone Claueo subpræside particulari Niuernensi.

NIVERNIS,

Ex officina Petri Roussin Typographi D. Ducis Niuernensis & Rethelensis.

M. D. XC.

Radulphus Ferrarius P. M. D.

ILLVTTRISSIMO Principi Domino ſuo Ludouico Gõzaguæ Niuernenſium & Rethelenſium Duci Gaſton Duclo ſubpræſes particularis Niuernenſis, Salutem & fœlicitatem peroptat.

I quidquã eſt, Princeps illuſtriſsime, quod ciuitatem ſemel rectè ſtabilitam ab euerſione immunem conſeruare & retinere poſsit, vnica ſanè eſt obediẽtia à populo Principi, qui illi præeſt, præſtanda. Ipſa eſt firmiſsimum & ſolidiſsimum fundamẽtum, quo ſuperædificatæ ciuitates nuſquam poſtea collapſuræ ſunt. Hanc tibi obedientiam, Princeps illuſtriſsime, cum ex præcepto vocis euangelicæ nos tibi ſubditi debeamus, eò magis debemus, quòd catholicæ fidei & religionis

re ipſa ſis & ſemper perſeueraueris propugnator acerrimus. Hinc viget eadem fides & religio catholica in tota tua prouincia, nec quiſquam eſt, qui ſe illius legibus ſubmittere detrectet. Verùm alia etiam eſt cauſa obedientiæ tibi præſtaudæ inuictiſsima, beneficia nimirum tua in gentem tuam Niuericam à te collata, Quæ tot & tanta fuere ab initio auſpicatiſsimi & fœliciſsimi tui aduentus in hunc vſque diem, vt eadem gens vitam tibi debere & fortunas ſuas omnes deuouere, & velit nolit agnoſcere cogatur. Tu vt verus pater patriæ ijs, quę ad conſeruãdas huiuſce tuę prouincię familias pertinẽt, eminus ſemper prouidiſti. Cum enim harum conſeruãdarũ ratio partim cõſiſtat in cõſtituẽdis magiſtratibus, qui iuri dicundo præſint, ipſumque æquabiliter vnicuiq; reddãt, & ſceleratos pœnis coerceant, partim in auertendis ijs, quæ maiore vi accidunt, Quis neſcit, illuſtriſsime Princeps, te in conſtituendis illis magiſtratibus ſolam probitatis, capacitatis & experientiæ eorum rationem habuiſſe? Non auro eos ſtabiliiſſe, ne venale ius redderẽt, nõ pre-

cibus ne iisdem iuri reddẽdo flecti possent, sed tua sponte, perspecta priùs, & plerũque à te ipso examinata eorumdẽ conscientia, doctrina & rerum experientia? Quòd ad graues tributorum exactiones & militum insolentes depredationes attinet, quis etiam ignorat te consilio regũ adscitum inopiam patrię tuæ verè & constanter proposuisse, tuique gratia & fauore moderationem quandã tributorum subitos tuos consecutos fuisse? Lasciuiam autem & deprędationem militum, quibus nihil ægrè magis ferunt imbelles agricolę & qui ruri habitãt, authoritatẽ tuam & præsentiã, quoties adfuit, quãtùm fieri potuit cohibuisse? Maxima hęc quidẽ sunt, Princeps illustrissime, beneficia tua erga populum tuum collata, quæ tamen conferenda nõ sunt cum his, quæ ab execranda, deploranda tamen nece regis, eidẽ populo à te collata sunt. Postquam enim ab exercitu, cui defendẽdę catholicę religionis causa in Aquitania pręfectus eras, in aulã regiã euocatus rediisses, atque hinc in hanc tuam prouinciam te contulisses, quantã ex tui præsentia & authoritate vtilitatẽ

patriæ tuæ omnes incolæ tibiq̃ue ſubditi perceperint, toti Galliæ eſt notiſsimum. Cæterarum ferè prouinciarũ omnes gẽtes hiſce calamitoſis & miſerrimis tẽporibus aſsiduis militum incurſionibus vexati, nec quid ſuum ſit aliquid habere, iactitare poſſunt. Omnia & in vrbibus & ruri aguntur vi. Metus, pauor & diffidẽtia vbique ſingulis momentis omnium corda obſidet: in vrbibus præſidiorũ vis legem dictitat ciuibus & magiſtratibus, quos olim eadem reformidabãt: Perpetua diſsidia, iurgia & bella inteſtina, impune ſcelerati deprædantur, in omnibus ſilet vox iudicis. His vrbibus qui præſunt & imperant, nihil ciuibus largiũtur, quin potiùs quod habẽt, auferunt. Hiſce omnibus malis ſingularis tua prudentia nos liberauit Vnuſquiſq; tam domi quã ruri tutò & nullo metu perterritus res ſuas ſatagit, omnia iure aguntur, nõdum vox iudicis ſiluit. Quis autẽ audeat cõqueri te quidquã à tibi ſubditis exegiſſe, quin potiùs profiteatur tuis ſumptibus liberalitate tua omnium ſaluti cõſuluiſſe? Quibus ſanè commodis & bonis nuſquã potiti fuiſſemus, niſi confeſtim grauiſsi-

ſmo diſſentionum & opinionum morbo ſuccurriſſes, quibus non minùs gens tua affecta & penè obruta erat, quàm ceteræ prouinciæ: Neque tamen ferro aut militari manu, cum potuiſſes, remediū huic morbo adferre voluiſti, ſed quæ in cæteris Galliæ partibus pax & cōcordia, bellorum finis, multa cum internecione cōquiri non potuit, eandem tua ſingulari prouidentia & admonitionibus inuictis & ſumma ratione fultis, hominibus tuis cum omnium ſalute attuliſti. Fœlices nimium nos, ſi bona hæc omnia à tua paterna beneuolētia fluxiſſe agnouerimus, & accepta excellentiæ tuæ retulerimus, & ſine quibus iam actum eſſet de nobis. Cōtra miſerrimi & fœda ingratitudinis labe inquinati, ſi tantorum bonorū gratiarum actionem ſupplices non retulerimus, iuſsiſque & mandatis tuis proni nō paruerimus. Talpa etiā cæciores, ſi, quæ nobis mala impendebant, niſi ea tua excellentia auertiſſet, non perſpexerimus, cum cœterarum regionum aut vrbium homines quotidie iter tranſigētes & huc appellentes agnoſcant, qui ſe velut ex orco in elyſium quoddam migraſſe palam

profitentur. Præter hæc memorata beneficia tua, Princeps illustrißime, quæ metropolis ciuitatis tuæ tibi subditis cũ cæteris patriæ tuæ Niuernensis communia fuere, alia quoque beneuolentiæ & liberalitatis tuæ dona persenserunt. Primùm meditatus præclaras tum respublicas tum ciuitates florere celebrium virorum numero, qui & vitę sanctimonia pollerent, & singulari doctrina conspicui essent, easque perpetuò conseruari non posse nisi per subrogationem, collegium Iesuitarum tuis sumptibus instituisti. Ex horum scholis iuuenes instructi plerique, iampridẽ doctrina præclari & conspicui emersere, & quotidie emergunt magnæ spei & expectationis adolescentes, qui rempublicam aliquando administraturi sunt. Fatendum est enim ingenuè in erudienda iuuentute huiusce societatis homines antecessoribus nostris præfulsisse. Deinde, Princeps illustrißime, vt omni beneficiorum genere ciuibus tuis eandem paternam beneuolentiam tuam demonstrares, impetrasti à regibus anteactis immunitatem tributorum, quibus olim exonerata erat hæc
tua

tua ciuitas metropolis, eique te ſponte delegaſti, & quotannis eadem tributa tuis nummis ex proprio tuo ærario deſumptis perſoluiſti, tuoſque exoluendo liberos reddidiſti. Sunt etiam ex genere eorum, quæ præclaras vrbes efficiunt, ingenioſi multarum artium artifices. Hinc vitrariæ, figulinæ, & encauſticę artis artifices egregij iuſſu tuo accerſiti & immunitate tributorum alliciti præſtãtia opera ciuibus tuis commoda, magiſque exteris admiranda ſubminiſtrant. Sed & nouiſsimis hiſce diebus typographum & ſculptores ingenioſos multis tuis ſumptibus huc appellere iuſsiſti. Sic viris conſpicuis ciuitatem tuam ornatã, ædificiis quoque perpolitam eſſe voluiſti, præſertim quòd & lignorum, lapidũ calcis, & arenæ, quæ ad ea conſtruenda ſunt neceſſaria, multa eſſet copia. Verũ obſtabat neſcio quoddã graue emphytheoſis iugum, patrum noſtrorum minùs quàm iure liceret ædificiis impoſitum. Hoc onere deterrebantur, qui proprietatem haberent ædificare, ſeu ne ob ceſſationem ſolutionis vectigalis per triennium in commiſſum caderent, vel

ne ad hæredes, nisi vtrique socij essent, vrbana prædia transirent. Hac igitur in re etiam prouidisti: Et ne ampliùs hac occasione imposterum deterrerentur ab ædificando, apud consilium Regis impetrasti, vt edicto mutatum sit graue illud & velut tirannicum & barbarum vectigalis onus in aliud alterius speciei dominium mitius, scilicet census. Pro his omnibus, Princeps illustrissime, nihil à nobis exigis, quàm obedictiam tibi iure debitam, & vnanimem omnium consensum, quo te magis munitū quàm multis hominum milibus sæpe palam declarasti. Quantùm ad me attinet, Princeps Illustrissime, nolim omnium tuorum ciuium tibique subditorum postremus haberi, qui tuis iussis parere peroptem, non solùm quòd in vniuersum ex eorum sim numero, qui & iure diuino & naturali & ex liberalitate tua obstricti sunt, verum etiam quòd alia peculiaris sit causa, qua idem hoc debeā. Anno enim 1584. cum ego vnus ex decurionibus huiusce tuæ vrbis metropolis, Lutetiam, me contulissem, & publicorum negotiorum rationem tibi red-

didiſſem, tu me ſubpræſidis particularis officium gerere iuſsiſti. Cum minùs, quàm de hoc cogitarem, meque huic oneri ſubeundo imparem mihi conſcius eſſem, meque immeritum agnoſcerem, tu nihilominus ſufficere me poſſe exiſtimaſti, & præſtito iuramento hoc titulo me donaſti. Scio, Princeps Illuſtriſſime, pro tot & tantis tuis erga me beneficiis, nihil à me aliud præſtari velle te, quàm vt hoc officio, vti virum decet probum, defungar, & quem iuri dicundo præeſſe voluiſti, vnicuique ſine iniuria ius reddam. Hæc, ſi non vt debui, ſaltem vt potui, præſtiti: Verùm an eſſet in me aliud, in quo parẽdi tibi deſideriũ meum magis demonſtrare poſſem, cogitaui. Sanè ingenij mei vires adeo tenues & imbecillæ ſunt, vt obſequio excellentiæ tuæ debito minùs reſpondere poſsint: At id nos velle oportet, quod poſſumus, non autem ex diuerſo audere poſſe, quæcumque volumus. Exiſtimaui igitur excellẽtiam tuam non omnino aſpernaturam, ſi, quod de Argyropœia & Chryſopœia ſentirem, nomini tuo dicarem, & in lucem proferrẽ.

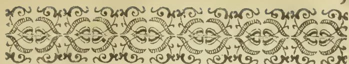
Non me latet artem hanc iampridem multis inuisam,& iisdem de ea differentes, ridendi, atque imprimis Erasto medico germano, aduersus quem hanc artem tueor, multis argumentis probabilibus eam impetendi occasionem præbuisse. Sed si vera est ars, nihil est quòd inuisa aut irridenda sit. Si argumenta in contrarium adferantur aduersus Erastũ probabiliora, & ipsa experientia comprobentur, nihil est quòd Apologiam hanc improbare posꝭit Erastus. Nam ceu multa probabilis ratio vera esse persuadet, quę falsa esse experientia ipsa coarguit, sic & ex aduerso multa imposꝭibilia probabilis ratio suadet, quę experientia ipsa vera esse comperiuntur. Finis rerum, ait Aristoteles, non cognitio, sed praxis. Equidem ignarus non sum institutum hoc meum profesꝭionis meę metas transgredi, mihique, quod vulgo solet, obiici posse. Ne sutor vltra crepidam. Verùm ita à natura comparatus sum, vt quæ abstrusa & à vulgi sensibus longè remota essent sedulo inuestigauerim. Nec propterea tamen quæ propriæ profesꝭionis essent partes & officia

vſquam huc vſque deſeruerim, aut deſerturus ſim. Quas horas plerique pilæ, chartis, & aliis ludorum generibus collocare ſolent, eaſdē in inquirēdis naturæ arcanis collocaui. Solent etiam plerique propriis ſtudiis alia alterius generis ſtudia intermiſcere. Sic ego iam ab ineūte adoleſcentia velut à natura impulſus, progrediēte etiam ætate, cum per otiū licuit, nunc autem non licet, ſi quid veri & ſinceri hac arte præſtari poſſet, inueſtigaui: non comparandarum opum deſiderio, quas ſanctio Iuſtiniana ſufficientes neceſſariis rebus exhibere ſolet, ſed diſcendi. Sicut alimentum ſumimùs vt viuamus, non autem viuimus, vt beluarum more ſaginemur, ſic hęc ars non expetenda, vt ditiores efficiamur, ſed vt ijs ſine quibus multæ artes addiſci nequeunt, non careamus. Quod ſi omnia quę de hac arte tradita ſunt, veriſsima non ſint, ſaltem ea quæ experientia vera eſſe comperi, nemo niſi iniuria falſitatis coarguere poterit. Mihi ſat erit, Princeps Illuſtriſsime, qui de omnibus ſapienter & grauiter iudicare ſoles, ſi hęc Apologia nomini tuo dicata, authorita-

te tua in lucem prodibit. Ipſa enim ſola ſe tueri non poterit. Illam igitur auſpicio excellentiæ tuæ, dum à grauioribus ſtudiis reſpiro, in vulgus emitto. Nec dedignabitur excellentia tua, ſi illi placitũ ſit, ab humiliſsimo ſeruo tuo, quod parendi tibi gratia offertur, recuſare. Deum optimum maximũ ſupplex oro, Princeps Illuſtriſsime, & mi Domine, vt te incolumem ſeruet, vitamque tuã in longos & fœlices annos protrahat, mihique gratiam hãc largiatur, vt quot vitæ meæ ſuperſunt dies, iuſsis tuis capeſcendis & exequendis eos impendere poſsim. Ex tua metropoli vrbe Niuernenſi Calendis Aprilis. 1590.

ADMONITIO AD LECTOREM.

Plura vocabula idiomate Græco magis propriè enuntiata fuiſſent, ſed defuerunt typographo characteres Græci.

APOLOGIA
ARGYROPOEIÆ ET CHRYSOPOEIÆ.

NOVVM hoc dicendi subiectũ quaſi à profeſsione noſtra alienũ plerique ſtatim audito Apologię ſeu defenſionis huiuſce titulo damnabunt. Sed & plures temeritatis me coarguent, quòd cum potentiſſimo aduerſario Thoma Eraſto germano medico atque excellentiſsimo philoſopho in re toties pręiudicata congredi audeam: Tum verò quòd in re tam abſtruſa multiſque multorum ſeculorũ viris ampliſsimis hactenus incognita certi aliquid & veri pronuntiare contẽdam. Multi, vt varia ſunt hominum ingenia, de hac noſtra Apologia ſeu defenſione Argyropœię & Chryſopœię *Exordiũ.*

variè ęstimabunt. Quibus omnibus responsum esse velim, me nullis eorum ęstimationibus ab hoc instituto meo auocari posse, dum Reipublicę, cui omnes fortunarum nostrarum maiorem partē debemus, prodesse puto. Sanè ego, vt variæ sunt à natura hominum inclinationes, cum aliquando per otium licuit, veterum, qui hac de re tractauerunt, volumina diligenter perlegi, naturam metallorum proprijs examinibus exploraui, hos qui huiusce artis secreta prę cęteris callere putabantur, adiui, consului: Multa multis ab hinc annis tentaui: Et quam summi viri operam in euoluēdis libris à professione propria alienis succisiuis horis collocarunt, in hoc artis studio iisdem horis eandem operam aliquando impendi. Neque alius fuit mihi scopus, quàm veritatis agnoscendæ studium, quam vnumquemque virum probum totis viribus amplecti oportet. Veterum scripta ferè omnia ænigmatica & veluti Apollinis oracula nulla arte tradita deprehendi, vt incertus magis ab eorum lectione abierim, quàm cum primùm ad eam accessissem. Solus Geber

Arabs

Arabs aliquo ordine atq; methodo hanc artem tradidisse videtur: Sed, vt ipse fatetur capite vltimo suæ summæ perfectionis, vbi magis apertè locutus est, ibi magis artem suam occultauit. Plura etiam sophistica atque inutilia veris & vtilibus miscuit, & quam plerique ex illius libris metamorphosin expectabant, in sese ipsis experti sunt: Ita vt ex diuitibus pauperes euaserint, & ex honestis viris turpes habiti sint. Quod & ijs idem accidisse video, qui aliorum scripta nullis rationibus fulta, sed per manus tradita experiendo miseri & mendici conspiciuntur. Quæ cum omnia apud me perpẽderem, aliquem reipublicæ fructũ allaturum me posse putaui, si quàm verè hæc ars posset subsistere, apertè, & certa methodo, explosis omnibus ambagibus, quantùm animi vires ferunt, in lucem proferrem. Ita enim fiet, vt qui in re tam abstrusa magis veritatis agnoscẽdæ studio quàm acquirendarum opum desiderio tenebuntur, eos forsitan minimè hæc perlegisse pœniteat: Hi verò, qui oleum & operam hactenus perdiderũt, auctorum suorum & proprios errores a-

liquando emendent, & ſapere incipiant: hi verò qui nondum in his aliquid deguſtarint, ſi fortè incumbere ſtudium ſit, viam rectã ingreſsi nuſquam poſtea aberrare poſsint. Omnes autem qui hęc perlegerint,& intellexerint ab impoſtorum & ſophiſtarum dolis & fraudibus impoſterum tuti ſint. Quid quæſo vtilius & humanum magis, quam aliquò pergentibus, viam, quam ignorant, rectam demonſtrare,& in eandem,ſi fortè aberrauerint,reuocare?Nec quiſquã niſi iniuriâ poſsit inſtitutum hoc meum dãnare quaſi ab ea arte,quam profiteor, alienum. Incidunt enim ſæpe in forenſibus iudiciis quæſtiones, quæ à Iureconſultorum reſponſis aliena videntur, vt de arte medica, de quamplurimis alijs artibus,quas tamẽ eos ignoraſſe pudeat, qui cauſas agunt, atque hac ratione peritos artis priùs conſulere, quàm cliẽtes defendere cogantur. Memini paucis ab hinc annis foro noſtro Niuernenſi,dum cauſas adhuc agerẽ,quęſtion ẽ hanc tractatam eſſe. Ciuis quidam huiuſce vrbis,à quodam, quem tunc impoſtorem ignorabat,torquem, quem aureum aſſe-

uerabat, empturus eundem fabro aurario lapidis lidij examini probandum mandauerat. Ea probatione coram emptore ſtatim peracta, renũtiauit faber aurarius torquem eſſe aureum, & ex auro puro conſtare. Hac fretus fiducia ciuis torquem, tanquam ex auro puro cõſtaret, emit. Paulò poſt tempore vna ex eodẽ torque fibula ſciſſa intus eſſe argẽtea tãtùm, exteriùs verò & in ſuperficie aurea eſſe depræhẽſa eſt. Emptor ſtatim fraude cognita de damnis & intereſſe aduerſus fabrum aurarium contẽdit, quòd illius aſſeueratione falſus emerit, quaſi ignoratione propriæ artis de culpa teneretur. Contra faber aurarius ſe rogatum ſolùm lapidis lidij probationem, quàm verè retuliſſet, non autem ſcalpri, tentaſſe, eiuſque rei nomine nullam accepiſſe mercedem. Conſultus à prudentiſsimo atque ampliſsimo viro, cuius nunc ſum collega, quid iudicandum putarem, reſpondi, Si torquis tãtùm deauratus eſſet, aduerſus fabrum aurariũ ſententiam dici oportere, quòd ſola deauratio lapidis lidij probatione iterata ſæpiùs deprehendi potuiſſet, Sin verò aurũ

ſuperficiei torquis adglutinatum corpus per ſe ſubſtitiſſet, exceptione tutum fabrum aurarium,eumque abſoluendum, quòd minimè lapide lidio, ſed ſcalpro tantùm iudicari potuiſſet. Secundùm hoc interlocutione lata, aqua acri probatione vnius ex fibris facta ſubſtitit corpus aureum in imo vaſis vitrei, argentū verò effuſum & ſolutum in aqua acri conſpeximus. Quòd ſi ſola deauratio fuiſſet,in puluerem impalpabilem & tenuiſsimum eiuſdem vaſis vitrei fundo ſubſidiſſet. Hoc vbi ab emptore cognitum,à lite diſceſsit, pręiudicialem enim ſententiam præuiderat. Verùm ita iudicari non potuiſſet, niſi conſultis hac de re fabris aurarijs, atque emendicatis eorumdem conſilijs.Quòd autem Eraſto, qui probris & conuitijs multis hanc philoſophiæ partem, cuius ignarus fuit, laceſsiuit,reſpondere ſub finem Apologiæ conabor, iudicio ſaniorum hominū relinquam,reſponſio noſtra futura ſit necne potior probris & conuitijs. Equidem Eraſtus vir fuit ſummæ authoritatis,ſed fuit homo,multaſq; artes & faciles quidem ignorauit, quæ imbecillioris inge-

nij homines non ignorauerunt. Multas quidẽ vniuersales propositiones in medium adduxit, at eas, quæ arti huic sunt propriæ, & peculiares, ignorauit. Quòd ad cęteros attinet, institutum hoc meum, vt volent, æstiment. Iis tantùm scribo, qui non indicta causa, sed omnibus hinc inde examinatis & perpensis rectè iudicant, & arcana Dei suspiciunt & venerantur. Nec verò mihi quis imputet, vel vitio vel crimini, si quę hactenus celata sunt, in lucem proferam. Imo coarguẽdi veteres necnon & cæteri, qui rem per se satis obscuram suis inuolucris obscuriorem reddiderunt. Quòd si agendi methodum celare illis licuit, saltem rationes & causas, ex quibus, à quibus, per quas, & propter quas ars consistere posit, aperuisse debuissent: Quod à nullo eorum præstitum video. Nec tamen verendum fuerat ad hanc artem perueniri posse, quantumuis perspicuè & verè scriptis mandetur, nisi à peritisimo & in principijs artis maximè experto manibus tractetur. Speculatio tamen sola periucunda est, & grauioribuc studijs prægrauatos animos reficit. Iam igitur

quotquot estis arcanorum perscrutatores acerrimi,& veritatis amãtissimi, huc adeste, Vobis enim admiratione digna & nusquam ab aliquo scriptis mandata perspicuè & verè patefaciam, & definitionibus, diuisionibus & demonstrationibus physicis, quantùm fieri poterit, illustrabo. Vno etiam momento comprehẽdetis, quidquid iam senex & sexaginta annos natus multis meditationibus & experimentis triginta quinque ferè ab hinc annis, cum per otium licuit, comprehendere potui, vt, an verè hæc ars subsisteret, inuestigarem. Agendi tamẽ methodũ silebo, nec nisi quantùm quæstionis probandæ, an sit ars, necessitas iucumbet, generaliter attingam. ERASTVS Germanus natione in schola Hydelbergensi professor librum edidit, cui titulum fecit, De Medicina noua Paracelsi, Pars prima. Is liber excussus Basileæ per Petrum Pernam anno Domini 1572. Librum hunc cum succisiuis horis perlegissem, vidi sub finem tractatam quæstionem hanc ab Erasto, Vtrum ex argento viuo aut ignobilioribus metallis transmutatis, verum, legitimum, na-

Propositio.

turale & sincerum aurum argentiumue arte confici posſit: Multiſque tandem & validiſsimis argumentis, & ex eorum authoritate, qui iudicio & eruditione præſtant, conſtanter negat id fieri poſſe. Ego verò contra conſtanter adfirmo ex argento, plumbo, ſtanno, ære, ferro, necnon ex argento viuo, aurum, & ex his quinque poſterioibus argẽtum verum, legitimum, naturale & ſincerum à cauſis naturalibus arte miniſtrante confici poſſe. Hæ ſunt ſententiæ ex diametro pugnantes. Poſterioris ſententiæ defenſionẽ ſuſcipio: Atque idipſum eſt quòd hac Apologia præſtare conabor. Equidem ſi quis vnquam validiſsimis argumentis artẽ hanc oppugnauit, vnus omnium eſt Eraſtus ſummus philoſophus & conſummatæ eruditionis. Sed tantò magis inſignis erit victoria, ſi in hac philoſophiæ parte vicero. Quod efficere me poſſe confido. Et ſi autem ad probationem propoſitæ quæſtionis, ſcilicet Argyropœiam & Chryſopœiam artem eſſe veram, ſola ſufficeret experientia, quæ vicem demonſtrationis habet, tamen vt res clarior ſit, & manifeſta ma-

gis,altiùs defodiendum esse existimaui.

Definitio Argyropœiæ & Chrysopœiæ.

Argyropœia & Chrysopœia est ars,quę materiam argento & auro proximam eamque naturalem à causis naturalibus efficientibus in formam argenteam aut auream promouere docet. Et vt definitio explicetur, Dixi esse artem,quæ mouet naturales causas, vt discerneretur à natura, quæ etiam sola sua spōte nullius alterius ope accita argentum aut aurum ex suis principijs & causis gignit. Dixi etiam materiam à causis naturalibus moueri,vt quatenus materia & causę efficientes spectantur,argenti & auri conficiendi ratio tota à natura pēdeat,Quatenus verò naturæ suam propriam materiam subijcit, vt ipsa agat, sit hæc administratio arti propria. Sic & plurimę artes definiuntur, vt Agricultura,Medicina,quarum effectus sunt naturales, sed quia præceptiones certas & arti proprias & peculiares tradunt, efficere dicuntur: Sic qui oua gallinæ subministrat, vt ijs incubet, dum excludantur,aut calorē gallinæ imitando ea fouet,vt etiam pulli generentur,pullos efficere dicitur, tametsi hic ortus à vi naturali ouis insita

dependeat.

depēdeat. Sic & Argyropœiæ & Chrysopœiæ artifices argentum & aurum efficere dicuntur, dum veluti ministri proximam materiam subijciunt, & præceptiones tradunt, quibus eadem à causa naturali efficiente fiunt. Sic & Aristoteles artem nimirum id esse statuit, à quo demùm omnis motus proficiscitur. Adieci in definitione materiam proximam argento & auro subijci oportere, quòd non ex omni materia promiscuè omne fiat, sed quòd ex ea tantùm quæ formā certam nullo intermedio à causa efficiēte apprehēsura sit. Id autem in progressu manifestum magis erit. Tandem & postremo loco additum est, materiam hanc proximam in argenteam aut auream formam promouendam esse, vt intelligatur idem argentum & aurum arte ministra à natura fieri, quale à sola natura. Ex hac definitione partienda mihi videtur in tres partes hæc Argyropœiæ & Chrysopœiæ ars. Harum prior erit cognitio naturæ metallorum vti eadem natura ipsa in lucem ædidit sua spōte ex se sola. Cum etenim idem argentum & aurum atque natura producit, ars

Partitio Argyropœiæ & Chrysopœiæ.

illi miniſtrans producere contendat, hoc præſtare neutiquam poſſet ignorata metallorum natura, præſertim argenti & auri, vt eadem omnino efficiat. Secunda pars erit cognitio materiæ proximæ argento & auro, & cauſæ efficientis & mouentis eam ad formam argẽti & auri, arte ſcilicet miniſtrante naturæ. Et ſi enim diuerſa ſit materia proxima ex qua argentum & aurum à ſola natura fit, ab ea, ex qua arte miniſtra eadem ortum ſubeunt, tamen vtriuſque & naturæ & artis ſcopus ad vnum eumdemque finẽ contendit, ſcilicet ad formam argenteam aut auream capeſſendam Poſterior pars erit methodus aut modus agendi, & hic ſolius eſt artis, nec naturã omnino promiſcuè æmulatur, niſi quatenus ad eundem finem & ſcopum ad quem natura, deducit. Tres igitur has partes Argyropœiæ & Chryſopœiæ ordine tractabimus, ex quibus ſententiam noſtram tuebimur, hinc experimentis quibuſdam confirmabimus. Tandem argumentis Eraſti reſpondebimus. Sic Apologiæ finis imponetur. Sed priuſquam naturam metallorum diſquiramus, eãdem in om-

Ordo dicẽdorum.

nibus concretis corporibus explorare oportunum esse existimamus, & summatim quidem & generaliter, cum alioqui vberiùs à physicis hæc haurienda sit. Sic fiet, vt cognita in genere rerum omniũ natura, facilior sit aditus ad penetrãdam metallorum naturam. Omnium igitur concretorum corporum natura ex eorũdem causis dignoscitur. Scire enim aliquid, vt ait Aristoteles primo physicorũ, est per causas cognoscere. Causæ autem rerum sunt, Materia, forma, efficiens, & finis. Materia est ex qua aliquid fit, in natura enim nihil nisi ex præjacente materia aut subiecto fit. Forma est, quæ dat esse rei, & per quam res nomen habet. Efficiens causa est, quæ mouet materiam ad aliquem finem. Finis est propter quẽ aut cuius gratia efficiens mouet materiam. Est autem materiæ diuisio, vt alia sit remota, alia media, alia proxima. Materia remota dicitur, quæ multas mutationes & formas subitura est, priusquam formam alicuius ex quatuor corporum naturalium generibus induat. Sunt autẽ quatuor hæc corporum genera, mistum, Vegetabile, Sensile, & rationale aut in-

Natura rerũ omniũ ex causis dignoscitur.

Causæ rerum quatuor.

Materia quid sit.

Forma quid sit.

Efficiens, quid sit.

Finis, quid sit.

Diuisio materiæ.

Materia remota, Quid sit.

telligens. Et hæc materia longo distat interuallo ab vnoquoque horum. Ea est materia prima, quæ sola imaginatione aut intellectu non sensibus comprehenditur: Item quatuor rerum primordia, Terra, Aqua, Aer, & Ignis. Ante enim illa nulla alia fingi potest materia. Materia media est inter remotam & proximam, quæ quidem proximior est formis horum quatuor generũ corporũ, quàm materia remota, sed magis ab iisdẽ formis distat, quàm materia proxima. Vt, alimenta propiora sunt corpori animalis quàm elemẽta, remotiora autẽ quàm sanguis, qui ex illis gignitur. Materia proxima est quæ proximè ad formam accedit, & veluti quiddam imperfectum est relatum ad alterius corporis formã perfectiorem. Materia hæc proxima est, vt vnumquodque generis semen, in vniuocis generationibus, aut quod loco est seminis in æquiuocis. Sed de hac materia proxima plura nobis mox dicenda sunt. Formarum autem genera naturalia sunt ea quatuor quæ dicta sunt, Scilicet forma mistorum simpliciter, Vegetabilis, Sensilis, & rationalis & intelli-

Materia media, Quid sit.

Materia proxima, Quid sit.

Formarũ genera quatuor.

gens. Hæ formæ naturæ magis quàm materia rationem obtinent, Quippe à quibus sit omnis effectio, Materia autẽ potentia sit tantùm, quæ non agit, sed patitur propriè. Causa autem efficiens variè diuidi potest. Verùm sola hæc nũc sufficiat, quòd alia sit vniuersalis, alia particularis. Vniuersalis causa est Deus summus optimus maximus, qui in principio quidem solus ex se solo sua infinita potestate sine alijs quibuscunque causis ex nihilo cuncta creauit. At cũ post mundum ab illo creatum voluit naturaliter & extra miraculum ex iam creatis rursus eadem progigni, cœlis & astris vt causis vniuersalibus has vices commisit: Sic tamen vt idem ipse Deus cũ his & causis particularibus semper concurrat. Hæ igitur causæ vniuersales omnia hæc, quæ in hac mundi vniuersitate cernuntur diuersi generis aut diuersæ speciei producũt. Aequiuocæ autẽ dicũtur, quòd ęquabiliter omnibus impertiãt, & diuersorum effectuũ sint causæ. Particularis autem causa efficiens est, quæ in materiam proximam seu in dispositum sibi subiectum tantùm agit, vniusque

Diuisio causæ efficientis.

Causa vniuersalis quæ sit.

Causa particularis quæ sit.

ſpeciei aut qualitatis effectum producit, & vniuoca appellatur, qualis eſt vis & facultas in vnoquoque ſemine, quæ ipſum mouet dum ad finem peruenerit.

Cauſa finalis quæ ſit.

Finis autem aut cauſa finalis in iiſdem corporibus ex elementorum permiſtione concretis eſt, vt forma fiat. In Phyſicis enim finis idem eſt quod forma. His generaliter ſic diffinitis diſquirenda eſt metallorũ, de quibus eſt diſputatio, natura, quæ ſola vi naturę in viſceribus terrę orta ſunt. Quę natura non minus ex eorumdem metallorum cauſis, ſcilicet materia, forma & efficiēte dignoſcitur, quàm reliqua mũdi miſta corpora.

Materia metallorũ remota quæ ſit.

Metallorum igitur ſicut & cęterorum corporum omnium materia remota, ſunt, vt dictum eſt, terra, aqua, aër & ignis, ex quibus originem traxiſſe omnium philoſophorum vnanimis eſt ſententia. Gignēdis enim corporibus miſtis vnius elementi materia ſatis eſſe non potuiſſet, ſed neceſſe fuit quatuor illa permiſtione confuſa rebus idoneum ſe ſubiectum exhibuiſſe ſubſtrataque fuiſſe. Et ſi autem prima illa rerum primordia ſint materia metallorum remota, proximiora

tamen iiſdem ſunt quàm vegetabilibus aut ſenſibilibus. Quippe quòd elementa hæc quatuor ſenſibus conſpiciantur quaſi prima eſſe metallorum necnon omnium inanimatorum ſoboles naturalis. Materia metallorum media in viſceribus terrę ea eſt, quę vi cauſę efficientis ex elementorum prima miſtione in aliquod medium tranſit, quod nondum tamen eſt materia proxima. Quod medium eſt veluti quid informe, nec certã in natura habet ſpeciem: Quod, quid ſit ab authoribus nõ eſt traditũ. At materia metallis proxima, ea eſt, quę nullarum aliarum mutationum interuentu à cauſa efficiente perficitur, & proximè formam metallicam induit, nondum tamen eſt metallum, ſed aliam habet à metallo formam, & vnica ſola illius mutatione forma exurgit. Quæ autem ſit illa materia proxima in mineris terrę, varię fuerunt eorum, qui hac de re ſcripſerunt, opiniones. Ariſtoteles enim tam ſublimium, quę ſupra terram, quàm inferiorum, quę in viſceribus terrę gignuntur, duplicem exhalationem ait eſſe horum materiam. Exhalationem quidem à ter-

Materia metallorũ media.

Materia metallis proxima.

Ariſtotelis opiniõ de materia metallis proxima.

ra,quę sit sicca & calida,& ab aqua , vaporem,qui sit frigidus & humidus.Non sic tamen vt exhalatio sicca humore destituatur , nec vapor humidus siccitate, sed in illa siccitatem, in hac humiditatẽ superare. Exhalationem igitur siccam dicit esse fossilium , vt sunt lapidũ genera nõ liquabilia, sandaracha,sulphur, ochra,rubrica , & alia eiusdem generis. Metalla autem ad vaporosam exhalationem pertinere ait,At vaporem illum priusquam in aquam vertatur , exhalatione coagulari,& metallum fieri,idcirco metalla omnia exhalationem siccam continere , & inflammari & exuri solo auro excepto. Halchemistæ verò proximam metallis materiam,Dicunt esse argentum viuum & sulphur, tum quòd argentum viuum fusa videantur , & ex illis arte policiatur argentum viuum,tũ quòd odorem sulphureum spirent. Et eorundem opinionem multi graues viri secuti sunt. Gilgil autem Maurus cinerẽ quendam terreum munitissimum aqua infusum materiam esse metallis proximam professus est,non secus atque omnem cinerem materiam esse vitro proximam.

Halchemistarũ opinio de materia proxima.

Gilgilis opinio.

ximam. Albertus verò humidũ viſcoſum & tenax. Georgius Agricola has omnes de materia metallis proxima in mineris terrę opiniones refellit, & ſuccũ in iiſdẽ mineris ortum materiam metallis proximam eſſe multis rationibus cõtendit, Scaliger metalla vocat terram aqueam, argentum autem viuum aquam terream. Quæ autem harum opinionũ ſit verior, immorandum mihi eſſe non puto, cum aliam argento & auro materiam proximam natura nobis exhibeat, vt ex ſequentibus eluceſcet. Si tamen quid ſentio dicendum ſit, Ariſtotelis opinioni & authoritati magis innitendũ & fidendum exiſtimauerim. POST metallorum materiæ cognitionem forma etiam eorumdem inquirenda eſt, quæ nobilior eſt pars ſubſtantiæ illorum, vt & in omnibus corporibus naturalibus. Forma enim rerum omnium magis naturæ nomine quàm materia inſignita eſt, & ab ea ſola nomen vnicuique corpori naturali eſt inditum, Eam enim vocat plerunque Ariſtoteles rationem eſſentiæ. Eò autem ſpectat formarũ metallorum cognitio, quòd arte miniſtra

Alberti opinio.

Georgij Agricolæ opinio.

Scaligeri opinio.

Forma metallorum.

idem argentum & aurum atque naturale efformandum sit, quòd præstari non poterit, nisi eorum forma & natura & quæ & qualis sit, intelligatur, & in quibus à reliquorum metallorum formis discrepant. Metallorum tamen formæ non ita facilè dignoscuntur vt reliquorũ alterius generis corporum, scilicet vegetabilium, sensilium & hominum. Formarũ enim cognitio ab actionibus earum dependet, Quippe quòd forma sit actus, Materia verò potentia. Actiones autem ab operibus dignoscuntur. Quęcunque igitur sensus plus agere ex eorũ effectibus deprehendit, ea magis conspicuis formis composita dijudicabit, quæ minùs, obscurioribus & minus manifestis. Hinc sensibus magis nota est plantarum forma, quòd vegetent, alimẽtum suscipiant, & sibi similia producant. Sẽsilium verò brutorum, quod præter hæc & moueantur & sentiant, notior est natura. Hominis verò forma omnium magis manifesta est, quòd etiam præter hęc omnia intelligendi facultate homo sit præditus. His omnibus facultatibus cũ metalla priuata & orbata sint (nam nec

Metallorũ formæ quæ sint, non facilè iudicari.

vegetant, nec aluntur, nec mouentur, nec ſentiunt) eorum formæ minùs ab actionibus dignoſcuntur. Formas tamen habent omnia metalla, per quas conſtãt, & nomen ab iiſdem habent, & ex iis ſibi inuicem & ab alijs corporibus diſcernuntur. Conſtant autem & cõcreta ſunt ex ſola elementorum permiſtione, ideoque nullum aliud nominis genus habẽt, quàm quòd miſta appellantur corpora, Nec facultates alias habent præter eas, quæ ipſa conſtare efficiunt, & miſtorum elementorum formam habere vnicam vndequaque ſibi ſimilem. Sunt autẽ hæ facultates qualitates elementorum, calor, & frigus, vt agentes cauſæ, & humidum & ſiccum vt patientes: Et quòd plus patibilium harum qualitatum metalla habeant, ex perpeſsione materiæ eorumdem, magis quàm ab actione formæ eorum dijudicantur. Formæ enim proprium eſt agere, Materiæ pati. Quòd ſi quid agunt, vi qualitatum ex quibus concreuere agunt tantùm, veluti calefaciendo, frigefaciendo, humectãdo & exſiccando. Cætera corporũ genera ſcilicet vegetabilia, animalia bruta & ho-

Metalla ſunt corpora tantum miſta.

Ex perpeſſione materiæ formas metallorũ magis quã ab actione dignoſci.

mines, miſta quidem ſunt corpora, ſed quòd præter & ſupra miſtionem aliquid aliud præſtantius habeat, miſta propriè non appellantur, ſed ex ijs facultatibus per quas agunt nomen habent & formã propriam. Metalla autem quòd nihil præter miſtionem poſsideant, ſimpliciter & abſolutè miſta tantùm appellantur, Quòd primæ illæ qualitates nihil aliud in elementis effecerint, quàm miſtionem. Formas autem omnium miſtorum inanimorum ſequuntur ſua accidentia tam communia quàm propria: Et quòd magis ea materiæ quàm formę conueniant, ex iiſdem miſtorum formæ quales ſint, quadantenus intelliguntur.

Accidẽtia omnibus metallis cõmunia. Accidentia igitur omnibus metallis cõmunia ſunt ductile & fuſile. Ideoque *Definitio metalli.* metallum à Gebero definitur, Metallũ eſt corpus minerale, fuſibile, ſub malleo ex omni dimenſione extenſibile. Corpus enim minerale genus eſt, fuſile & ductile ex omni dimenſione, differentia eſt ſpecifica, quæ metalla à cæteris corporibus mineralibus diſcernit. Argento etiam & auro ſua inſunt accidentia propria, quibus à cæteris metallis diſcernũ-

tur, Scilicet quòd perfectè ſint miſta & igne non exurantur, Præſertim aurum. Aurum igitur à Gebro rectè ſic definitur. Aurum eſt corpus metallicum, citrinum, omnium metallorum grauiſsimum, mutum, fulgidum, æqualiter in vẽtre terræ digeſtum, aqua minerali diutiſsimè lauatum, examinationem cineritij & cementi tolerans. Hæc cementi perpeſsio eſt differentia ſpecifica, quòd in hoc examine cętera omnia metalla exurantur, & in cinerem vertãtur, ipſum autem aurum ſolum incolume in eodẽ perſiſtat. Argentum quoque ab eodem Gebro ſic definitur. Argentum eſt corpus metallicum, album albedine pura, mundum, durum, ſonans, perdurans in cineritio. Poſtremum hoc eſt accidens illi proprium, quippe quòd plumbum, ſtannum, ęs & ferrum in examine cineritij pereant & corrumpantur, Argentũ autem in eodem perſiſtat. Habent & cætera metalla ſua propria accidẽtia, per quæ ab argento & auro & à ſe inuicem differunt. De quibus tractare parum ad propoſitæ quæſtionis diſſolutionem attinet, cum de his eorumque definitio-

Definitio auri.

Definitio argenti.

nibus ſatis ab eodem Gebro, Alberto magno, Georgio Agricola cęteriſque tractatum ſit. Sola nobis inquirenda eſt natura & forma argenti & auri, quæ ex ſuperioribus accidentibus propriis eorũque definitione dignoſcitur, vt ad eadem accidentia materiam illis proximam à cauſa efficiente arte deducamus. Et ſi enim argenti & auri formæ non ita nobis perſpicuè innoteſcant, vt cęterorũ corporum vegetabilium & animalium formæ, quæ ab actionibus & effectibus deprehenduntur, tamen quodcunque corpus metallicum examina argento & auro propria perpeti & in iiſdem perſiſtere conſpexerimus, argentum & aurum eſſe rectè dixerimus. Rerum enim cognitio prima eſt à ſenſibus. Et vt vegetabilia & animalia ab actione, ita argentũ & aurum à perpeſsione materiæ iudicamus. Horum accidentium propriorum argento & auro cauſæ ſunt hæ. Quòd enim fuſilia ſint metalla omnia, humor in cauſa eſt, Sicut etiam ſunt ductilia propter humoris, è quo conſtant, lentorem. Quæ enim lenta ſunt, longiſsimè continuitatem ſeruant. Lentor enim hu-

Cauſæ accidentium propriorũ argẽto & auro.

iuſce humidi cum ſiccis partibus firmã habet temperationem. Vtrumque igitur & lentor & ſiccitas cum certo temperamento efficit,ne malleis percuſſa comminuantur,ſed ductilia ſint. Et quò magis aut minùs metallis ineſt, magis aut minùs alia alijs ducuntur. Vnde aurum quòd lentoris plurimùm habeat à ſiccitate temperati,omnium metallorum eſt maximè ductile,huic ſuccedit argẽtum, inde æs,ferrum,inde plumbum & ſtannum. Ob eaſdem ferè cauſas, proprias in igne humiditates retinent. Lentor enim ne humidum exhalet,impedit. Sed humidum aqueum ne metalla exurantur,prohibet. Aquea enim,cum igni qualitates ex diametro contrarias habeant, ab igne non vincuntur. Hic calidus ſiccus & tenuis eſt, Aqua frigida humida & denſa. Quæ plus igitur naturæ aqueæ participant metalla, minus in illa ignis habet imperium. Hinc aurum nullius ignis ardore exuritur, minus poſt hoc argẽtum ob eaſdem cauſas. Cætera metalla humiditatem habent aëream, ſulphureã,& inflammabilem,quę cauſa eſt vt igne tandem diſtabeſcant. De his ac-

cidentibus proprijs plura paulò pòst dicenda sunt. NVNC de causa efficiente metalla etiam dicendum: Causa efficiēs est vnde principium est motus, Mouet enim materiam vt metalla ortum habeant. Cum autem omnis materia sit aut remota, aut media, aut proxima, certum est causam efficientem agentem in remotam & mediam, vt fiat metallum, vniuersalem & æquiuocam esse, nō particularem aut insitam. Nullum enim metalla ortus sui parentem agnoscunt, quàm Deum & cœlum, quòd non à semine aliquo prodierint, vt animata corpora, in quorum seminibus vis delitescit à parentibus infusa, quæ semper similia gignit his, à quibus semina dimanarunt. Non sic in materia metallorū remota & media, de qua, qui eorumdem historiam tradidere non meminerunt, sed solius causæ efficientis & agentis in materiam omnibus metallis proximā, id est in materiam, quæ ex remota & media à causis vniuersalibus in proximā metallis materiam transiit. Hæc causa efficiēs in materia metallis proxima est particularis & insita, quippe quæ ei soli

De causa efficiente metalla.

conueniat,

conueniat,non ſecus ac cauſa particularis in vnoquoque metallorum genere. De hac cauſa, efficiente proxima variæ etiam ſunt opiniones, Ariſtoteles enim cauſam hanc efficiētem ait eſſe frigiditatē & ſiccitatem, quæ in lapidibus vaporem,quem materiam metallis proximam iudicauit, in illis ſublatum & incluſum comprimunt & denſant. Quod non ita accipiēdum eſt,vt in eorum ortu caloris efficientiam neget: Illæ enim exhalationes caloris opera inter ſe admiſcentur, & ad aliquam ſpiſsitudinem adducuntur atque concoquuntur, ſed admixtio illa frigore poſtea denſatur & in metallum euadit. Halchemiſtæ verò ſulphur,quod partem materiæ metallorum putant, efficientis cauſæ vim obtinere profitentur,exemplo cinnabaris factitiæ quæ ex argento viuo & ſulphure miſtis cōcreſcit.Gilgil Maurus calorem vehementiſsimum cauſam efficientem eſſe opinatur, vt in vitro,quod ex cineribus conflatur.Albertus autem magnus cauſam hanc efficientem eſſe ait motorem orbis,qui formas naturales explicat per motum cœli & qualitates elemen-

Ariſtotelis opinio de cauſa efficiente metalla.

Halchemiſtarum opinio de cauſa efficiente metalla.

Gilgilis opinio.

Alberti opinio.

torum, ſeu artifex explicat formas artis ſecuri aut malleo. Verùm hæc Alberti opinio de cauſa efficiente, potiùs de vniuerſali quàm particulari exiſtimãda aut intelligenda eſt. Vniuerſalis enim hæc cauſa agit primùm in elemẽta, quæ poſt multas mutationes tandem in materiã proximam mutat. Georgius autem Agricola de cauſa efficiente particulari proxima Ariſtoteli ſubſcribit. Quæ mihi verior ſententia videtur. Ab effectibus enim cauſæ proximæ dignoſcũtur, Atqui metalla ſunt corpora naturalia tantùm miſta ſimpliciter, nec quidquam vltra miſtionem habent, Et effectus miſtionis ſimplicis à ſolis elementorum primis facultatibus proficiſcitur: Mouentur enim elementa & miſcentur per proprias ſuas qualitates. Calor igitur primùm miſcet ea, & ad proximam metallis materiam deducit, quam poſtea frigus conſtringit. Præterea hæc ſententia ex inductione probatur, Si enim in nubibus, vt aiunt, ex duplici illa exhalatione frigore denſata ferrum gigni, & in terram decidere verum eſt, quantò magis ſubtus terram ex eadem exhalatione

Georgij Agricolæ opinio, de cauſa efficiente metalla.

frigore densata metalla gigni verisimile est? Hæc sunt, quæ ad cognitionem naturæ metallorum,quæ sola vi naturæ cōcreuerunt,pertinere dicenda existimaui: Nec pluribus agendum est , seu quòd à plerisque probatissimis authoribus explicata sint, seu quòd sit alia arti materia proxima,aliæ causæ efficientes,naturales tamen , & quæ ad eundem tendunt scopum arte ministra. COGNITIO huiusce materiæ proximæ & efficientis causæ apud artem secunda est in ordine partitionis Argyropœiæ & Chrysopœiç. Sunt autem adeò necessariæ,vt ijs ignoratis ars nec sciri nec dici posit. Harum cognitio viam & iter demōstrat, quibus ad finem optatum peruenitur,Ex ijsdem perspectis & intellectis omnia quæ ad hanc artem pertinent ratiocinari quisquis poterit,omniaque quæ aduersus artem adferuntur argumenta , dissoluere. Sine his vani & irriti sunt conatus omnes,& cæcutire necesse est. Totis igitur viribus enitendum est , vt exactè quantùm fieri poterit,hæc excellētissima huiusce artis pars occulta hucusque & nusquam à veteribus tradita explicetur &

Pars secūda Argyropœiæ & Chrysopœiæ.

detegatur. Sed priùs de materia argento & auro apud artem proxima definiẽdum eſt, quæ ſtatim à cauſa efficiente in argentum aut aurum perficitur nulla alia mutatione interueniente. Et eſt indiuiduum ſpeciei argenteæ & aureæ proximè futuræ, Quod tamen nondum eſt argentum aut aurum actu, ſed potentia tantùm proxima, quæ huius aut illius formam à cauſa efficiente & mouente ſtatim induet. Eſt enim indiuiduum, quod proprietates habet quæ ſimul omnes nuſquam attribuentur multis. Proprietates quidem, quæ differentiam ſpecificam non conſtituant, ſed habilitatem & diſpoſitionem tantùm habent ad formam proximam capeſſendam. Exemplo ſit ſemen caninum, quod proprietatem habet, vt proximè ex eo gignatur canis, quæ proprietas in ſemine equino nuſquam inerit, niſi poſt multas corruptiones & mutationes in ſemen caninũ mutaretur, ſi hoc fieri poſſet. Sic materia argento & auro proxima hanc habet proprietatem apud artem, vt pauco adminiculo in ipſa mutari poſsit, Quæ proprietas in alia materia nuſquam ine-

De materia argẽto & auro proxima apud artẽ.

Indiuiduũ quid ſit.

rit. Hæc enim eſt lex naturæ inuiolabilis, vt nullum vſquam vnius ſpeciei indiuiduum in aliud alterius ſpeciei indiuiduum tranſeat, niſi illud prius proprietatem & potentiam habeat ad hoc poſterius proximam, id eſt niſi prius indiuiduum ſit potentia proxima indiuiduũ ſpeciei proximæ futuræ & ortum ſubituræ. Hanc materiam proximam inueſtigare qualis eſt in mineris naturalibus, & eandem ſubijcere cauſæ efficienti, vt in ipſam agat, & opus ſuum peragat, eſt impoſsibile. Quippe nihil ad intelligẽdi vim pertinere poteſt, quod priùs in ſenſu non fuerit. At materia proxima, quæ eſt ſubtus terram, ex qua producitur à ſola natura argẽtum & aurum, ſenſibus noſtris eſt incognita. Non enim conſtat inter graues authores, qui hac de re aliquid tradiderunt, quænam ſit illa materia proxima apud naturã, imo diſſentiunt, & ſuam vnuſquiſque opinionẽ rationibus probabilibus, non tamen demonſtrationibus, tuetur. Quòd & ſi cõcedatur materiam proximam ſenſibus & demonſtratione comprehendi poſſe, nihilominus poſſet ars extra minerarũ lo-

Cauſa materialis in mineris nõ eſt apud artem proxima.

cum materiæ potẽtiam ad actũ seu formã perducere. Aliunde igitur disquirẽda est in Argyropœia & Chrysopœia materia proxima, & causa efficiens, vt viribus huius illa erumpat in actum, & ex illius potentia forma argenti & auri suboriatur & emergat. Disquirenda est, inquam, in re in qua oculorum & sensuum iudicio hæc proprietas est insita, quæ est habilitas & dispositio quædam naturalis ad suscipiendam formam argenteam aut auream. Huius autem materiæ inuestigatio ex duplici demonstratione dependet, Prior est ex similitudine totius substantiæ argenti & auri cum hac materia proxima, quam quęrimus. Hæc autem similitudo deprehendetur sensibus ex facili eorumdem mistione & amplexu. Quæ enim substantiæ sese referunt, nullo negotio & nulla arte sed sponte sua coëunt. Quæ autem sit substantia, quæ facilè coëat cum argento & auro, posthac dicemus. Posterior demonstratio ex proprietate & habilitate & dispositione materiæ erit, quę vtriusque scilicet argẽti & auri formam apprehensura sit. Hæc autem habilitas

Materiam proximam duplici demõstratione inuestigandã esse.

ſeu diſpoſitio manifeſta erit ſenſibus ex ſimilitudine accidentium eiuſdem materiæ quam quęrimus, cum ijs, quę argẽto & auro inſita intuemur à perpeſsione materiæ eorumdem, & à cęteris metallis potiſsimùm diſtare. Sunt autem accidẽtia hæc quatuor numero. Primũ, quòd argentum & aurum non exuruntur, nec inflammantur: Secundum, quòd partes ex quibus conſtant, humido ſcilicet & ſicco, igne, qui cuncta diſſoluit, minimè diſsipentur aut diſtrahantur. Tertium, quòd tenuiſsimę ſint eſſentię. Poſtremum, quòd dẽſa & grauiſsima ſint. Propriè tamẽ, ne quis calumnietur, hæc auro inſunt, Argento, minùs propriè. Qui tractant artifices argentum & aurum, ita de his accidentibus proprijs iudicant, & mox apertiùs demonſtrabo. Hęc accidentia ex Ariſtotelis authoritate ſunt corporei affectus, qui ſenſibus iudicantur. Materia igitur, quam facilè cum argento & auro coïre, & ijſdem accidentibus proprijs pręditam eſſe oculis cõſpexerimus, ipſa erit materia argento & auro proxima apud artem, neque alia, quę ab efficiente cauſa in argẽtum & aurum

Accidẽtia argẽto auro & materiæ proximæ propria & communia quatuor.

promouebitur. Hanc ſuo proprio nomine deſcribemus, ſi priùs argento & auro quatuor hęc accidentia ineſſe demonſtrauerimus, & cauſas eorumdem, & quòd cęteris metallis non inſint, & quare. Quòd igitur argentum & aurum non exurantur nec inflammētur, ex eo apparet, quod liquata igne nullum vaporem ſulphureum aut inflammabilem ſpirent. Cauſa eſt quòd omnis ſubſtantiæ ſulphureæ inflammabilis & vnctuoſæ expertia ſint. Omne enim ferè corpus naturale duplici conſtat humore, altero vnctuoſo oleoſo & inflammabili, vt eſt ſulphur, oleum, adeps. Altero, aqueo, quo tanquam viſco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quique rerum omnium ex elementorum permiſtione concretarum communis eſt. Quodcunque igitur corpus inflammationi ſubiectū eſt, humiditatem habet oleo finitimam, huiuſque ſolius gratia conflagrat, Quippe quæ ab aëre orta aëris calidam qualitatē retineat. Aqueus autem humor, qui terrenarum partium eſt glutē, ab igne vinci non poteſt. Ille enim frigidus, humidus, hic ignis calidus & ſiccus. Et cum contrariis

Argētum & aurum non inflāmari nec exuri, & quare.

trariis inter se,vt etiam iam dictum est, pugnent qualitatibus, neutrum cedit alteri. Solus igitur aqueus humor argentum & aurum tuetur,ne ab igne exurãtur. Nullius enim humoris oleosi aut sulphurei participia sunt, qui igni ferat opem,vt victoriam aduersus humorem aqueum,qui ijsdem inest, referat. Reliqua verò metalla,quòd sulpurei cuiusdã humoris, qui etiã odore deprehenditur, participia sint,exuruntur,& nigredinem ab igne contrahunt. Quòd autem argenti & auri partes essentiales, scilicet humidum & siccum ex quibus constãt, igne non dissoluantur nec secernantur, colliquatio eorumdem sæpius igne reiterata fidem facit.Nihil enim ex eorum pondere decidit. Equidem memini me superioribus annis vnciam vnam auri purißimi testaceo vasculo inclusi,& alteram vnciam argenti puri etiam altero vase separatim inclusi eo loco, quo vitrum vitrariorum fornace liquatum est perpetuò,collocasse,ibique ambo fusa & liquata duobus continuis mensibus permansisse,ijsque transactis & à vasculis & fornace vtraque exempta stateris libras-

Quod argenti & auri partes essentiales igne nõ dissoluantur.

ſe : Et auri quidem nec minimum de pondere decidiſſe conſpexi, argentum verò duodecima tantùm parte. Quod ſanè admiratione dignum eſt, veriſsimũ tamen eſſe ipſa experientia didici. Huiuſce autem rei cauſa eſt, perfecta ſicci & humidi miſtio & vnio, quæ tam arctiſsimo fœdere iuncta ſunt, vt etiã ignibus violentiſsimis indiſſolubilia ſint. Humidum enim temperatur à ſicco & ſiccum ab humido, & fit in vtroque argento ſcilicet & auro ſubſtantia vna æqualis & in ſuis partibus ſimilaribus homeomera, & vniformis. Hinc cum nititur ignis ipſa rarefacere & diſſoluere, & humidum aqueum in vaporem efferre, tuetur & retinetur à terreo ne euolet, Contra cum ignis idem, terreum ab humido ſecernere contendit, & in cinerem vertere, cohibetur ab humido, ita vt vtrumque tutum, incolume, & inuictum in ignis pugna perſiſtat. Hæc autem indiſſolubilis miſtio & vnio propriè de auro eſt intelligenda, Cuius meminit ſacra ſcriptura, Probabit, inquit, nos Deus tamquam aurum in fornace, Et Augurellus in ſua Chryſopœia ſic cecinit,

Vni quoniam nil deperit auro
Igne, velut solum consumit nulla vetustas,
Ac neque rubigo aut ærugo conficit vlla,
Cuncta adeo miris illis compagibus hærent.

Huic solidæ mistioni proxima est argenti puri mistio. Cuius etiam meminit Regius Psalmista, Eloquia, inquit, Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, terrę probatum, purgatum septuplum. Attamen igne parum illi deperit, & exuritur. Quod enim superius igni duobus mensibus colliquatum duodecima parte pristini ponderis decidisse dixi, in superficie vitro citrinissimo opertum vidi, quod malleo sub incude percussum separatum fuit ab argento, quod intus purum perstitit. Hæc duodecima pars argẽti deperdita & exusta in vitrum illud citrinissimum transiit. At reliqua metalla omnia pauco tẽpore igne continuò agente exhalant, & metallica materia & forma euanescẽte & pereunte, quod superest, in vitrum transmutatur. Omne enim, vt rectè sensit Geber, propria priuatum humiditate, fusionem nullam dat præter vitrificatoriam. Cuius dissolutionis & corruptio-

nis causa est etiam contraria, ei quàm in argento & auro diximus, scilicet quòd humidum quoddam sulphureum & inflammabile humido eorum aqueo permistum sit, tum quòd illorum mistio sit imperfecta ad mistionem argenti & auri collata. Tenuitas autem argenti & auri est mirum in modum dilatabilis, sed auri incredibilis ex eo deprehenditur, quod vnica illius vncia superficiem corporis alicuius inaurabit, quam argenti decem vnciæ vix inargentarent. Id norunt inauratores, & deargentatores. Cętera verò metalla nihil ad auri tenuitatem accedunt. Causa autem tantæ tenuitatis est puritas humidi defecati in argēto & propriè in auro. Causa verò crassitiei est impuritas terrestris. Tandem & postremum accidens proprium auro & argento, præsertim auro præ cæteris omnibus, est densitas & grauitas. Et vt certò sciatur, quanta grauitate aliud ab alio distet, quod ter expertus sum, proferam. Vnumquodque metallorum in filum trahi & produci aurifabro mandaui, quinetiam & chalybem. Filum auri forcipibus scissum est, dum stateris pende-

Quòd argētum & aurum tenuißima sint, & quare.

De auri & cæterorū metallorū densitate & grauitate.

ret sexaginta duodecim grana. Deinde vniuscuiusque metalli fila eodem foramine tracta & producta eadem longitudine separatim scissa sunt. Sic vnũquodque filum staterę appensum fuit. Auri filum, vt dixi, dragmam, quæ sexaginta duodecim sunt grana, pẽdere vidi. Filũ argẽti eiusdẽ longitudinis eodẽque foramine tractũ triginta sex, plumbi itidẽ triginta sex, filum æris triginta, filum chalibis viginti septem, filum ferri viginti sex, filum denique stanni viginti-quinque. Causa tantæ grauitatis auri est æqualitas & vniformitas partium eiusdem, & perfecta mistio, tum verò puritas & tenuitas, & eorumdem humidi & sicci perfecta decoctio & incrassatio, tãdem & substãtię sulphureę & aëreæ priuatio. Causæ autem contrariæ sunt, ne tam grauia sint metalla reliqua, Scilicet dissimilitudo partium heterogenearum in metallis, imperfecta mistio, impuritas, crassities, & in quibusdã imperfecta decoctio, in alijs exustio, & in omnibus sulphureæ substantiæ aëreæ & leuis mistio. Quæ igitur materia magis tota substantia argento & auro erit similis, ma-

Causæ grauitatis auri.

gisque ad propria ijsdem accidentia accedet, ea profectò iudicanda erit proxima materia, in quam incumbere & conatus omnes impendere Argyropœiæ & Chrysopœiæ artifices necessariò oportet, si naturam velint imitari, & vi efficientis causæ, de qua mox dicam, formã argenti aut auri eidem inducere. Proximæ enim vnicuique materiæ, quam potentiam consummatam dicimus, statim vi causæ efficientis extrinsecus accedit forma naturali quadam & quasi dicas ineuitabili necessitate, vt rectè tradidit Ambianensis ille medicus Fernelius summus Philosophus libro priore de abditis rerum causis. Nonne vides puluerẽ illum pyrium statim, multa mortalium internecione, flammam attritu concipere? Quippe quòd nulla alia materia igni sit proximior ob siccitatem & tenuitatem pulueris, quæ qualitatibus ignis conueniant: Per motum autem fit calor. Sic qualitatibus omnibus argenti & auri concurrentibus in materia proxima, ex ea fit argentum & aurum. At ne quenquam diutius remorer aut suspensum teneam, & ratione ex ijs quæ dicta

Argẽtum viuum esse materiam proximam argento & auro apud artem.

ſunt,& experientia, quæ inferius narrabitur,probare poſſum argentum viuum eſſe illam argẽto & auro materiam proximã potẽtia. Cuius fidem faciet demõſtratio ex iiſdem quæ diximus, ſcilicet ſimilitudine totius ſubſtantiæ argenti viui cũ argento & auro,& conſenſione eorumdem accidentium propriorum cũ vtriſque. Primùm norunt inauratores cũ nullo metallo argentum viuum libentiùs coire quàm cum auro puro,hinc cũ argentõ, Ex quibus malagma conficiũt, præſertim ex auro & argento viuo cum volunt inaurare vaſa. Et quo purius vtrumque, eò celeriùs miſcetur alterum alteri. Quod nulla alia ratione fit quàm propter ſimilitudinem totius ſubſtantię. Cætera verò metalla non ita libenter amplectuntur argentum viuum, aut ſi facilè coit cum eis,vt cum ſtãno & plũbo,non propter ſimilitudinem ſubſtantiæ miſcetur,ſed propter indefinitum eorum humidum, aut quod illis ineſt argentum viuum. Quòd autem argento viuo eadem, quæ in argento & propriè auro diximus accidentia, inſint, etiam demonſtratione probatur. Eſt enim a-

Argẽtum viuum ſimilitudine totius ſubſtãtiæ argentũ & aurum referre.

Argentũ viuũ propria & cõmunia cũ argento& auro accidentia habere.

queum argentum viuum, inde illi nomen hydrargyrum: Omnis enim humidi oleoſi vnctuoſi & ſulphurei expers eſt. Hinc exuri,minus inflammari poteſt, hinc in illud ignis imperium non habet, nec ſulphur quod omnia exurit metalla auro excepto: Id enim manifeſtum eſt ſenſibus. Excoquitur enim cinnabaris factitia ex argento viuo & ſulphure, & trita & miſta oleo tartari & igne valido in vaſe vitreo luto obſtructo in vaporem ſurſum elata redit in argentum viuum, nec quidquam illi deperit. Idem in argento viuo ſublimato euenit, Ita ipſum appellant. Hæc norunt artifices. Quòd ſi cum argento viuo à natura miſta fuiſſet portio quædã ſulphureæ exhalationis, minimè dubitandum eſſet ipſum inflammari & exuri potuiſſe, vt in cæteris metallis auro excepto euenire ſolet. Quòd verò ad perfectam partium illius,ſicci ſcilicet & humidi,vnionem & miſtionẽ attinet, igne non minùs quàm aurum diſſolui poteſt. Fertur quidem in vaporem ſurſum, ſed non propterea partes illius, ex quibus conſtat, igne diſſoluuntur. Nam ſi ille

vapor

vapor igneo calore agente in vas reci-
piens delabatur,in priorem argenti viui
ſpeciem coibit & redibit,nulla detracta
parte priſtini ponderis. Nec quidquam
ſubſtantiæ illius è vaſe,ex quo vapor il-
le emigrauerit,ſubſidebit. Eſt enim vni-
formis omnino ſubſtantiæ & ſimilariũ
partium , non tamen eſt æqualiter mi-
ſtum, quantùm ad temperamentum at-
tinet, Vincit enim humidum in miſtio-
ne : Hinc in vaporem abit igne agente.
Ea quoque de cauſa ductile non eſt.
Quòd autem ſit tenuiſsimum,ex eo ap-
paret,quod corio obuolutum & expreſ-
ſum vehementer,tranſmeat corio illęſo,
quod oleum,quamuis ſit tenuiſsimæ eſ-
ſentiæ,tranſmeare non poſſet. Tandem
argentum viuum eandem ferè grauita-
tem habet cum auro, Sexta enim parte
tantùm auro minus graue eſt , vt etiam
experientia didici, Quamuis Geber ip-
ſum profiteatur auro eſſe grauius : Sed
forſitan de argẽto viuo purgato & pau-
lulum ab humiditate nimia arte vindi-
cato intellexit. Horũ omniũ accidentiũ
cum auro cõmunium ædẽ ſunt cauſæ,
quas in auro diximus. At verò argentũ

Argentũ viuũ quod metallis ineſt eſſe proximã argento & auro materiam nõ ſecus ac vulgare.

[illegible] viuum, quod dicimus eſſe materiã argento & auro proximam, non ſolùm eſt illud vulgare, quod palam à mercatoribus venit, & ex Hiſpania aut Germania aduehitur, Verumetiam illud, quod ex corporibus imperfectè miſtis plumbo, ſtanno, ære, & ferro ſubtili arte prolicitur. Inter quæ omnia & vulgare hoc noſtrum nnlla niſi in ſolis accidentibus quibuſdam eſt differentia. Fluida enim ferè ſunt ęquè, & eiuſdem proportionis & grauitatis. Verùm argentũ viuum corporum magis coctum vulgari, Quin & inter ſeſe aliud alio magis aut minùs digeſtum eſt. Omnia tamen vi ignis in vaporem feruntur ſurſum, Alia celeriùs, quæ minùs cocta, alia tardiùs vehementiorique vi ignis, quæ magis decocta ſunt. Atque hac de cauſa argẽtum viuum vulgare, quòd indefinitam valde habeat humiditatẽ, omnium celerrimè in fugam vi ignis abit. Quòd autem in corporibus metallicis inſit argentum viuum, ex eo quodammodo iudicatur, quòd fuſa & igne liquata omnia argentum viuum fluidum conſpiciuntur, quamuis frigore proprio ab igne

depoſita rurſus conſtent. Equidem vidi & noui ex omnibus metallis, ferro excepto argentum viuum fluidum excernere beneficio argẽti viui vulgaris. Abluendo enim & macerando perfectè, quidquid impurum eſt, & à natura argenti viui alienum abit in fecem, Quod ſupereſt, calore vaporario ſoluitur. Quòd ſi vltra progredi liceat, auſim affirmare argentum viuum nihil aliud eſſe quàm argentum & aurum crudum & indefinitum, quod à cauſa efficiente definitum ſtatim in illa tranſit. Quod magis apertum poſthac fiet. Nolim tamen ex hoc inferre metalla ex argento viuo ſeu materia proxima fluxiſſe, vt halchemiſtæ ſentiunt, imo potius cum Ariſtotele & Eraſto ſentio materiam proximam fuiſſe vaporem exhalatione cõcretum. Et veluti alimenta in animaliũ corporibus vertuntur in ſanguinem, cũ antea ſanguis non fuiſſent, Sic & materia quæcunque illa ſit, ex qua metalla ortum habent, non fuit eadem poſt eorum ortum, ſed argentum viuum definitum quod metallum appellatur, ſpecie tamen aliud ab alio ob diuerſam

mistionem distinctum. Constans ergo sit & ratum nullam aliam materiam argento & auro proximiorem esse apud artem quàm argentum viuum tam vulgare, quàm quod metallis imperfectè mistis inest. In illud vt materiam omnes conatus impendant, quicunque Argyropœiæ aut Chrysopœiæ fructus expectant. Profligetur omnis alia materia sulphurea, vnctuosa, inflammans, adurens, inflammabilis & adustibilis. Sola argenti viui substantia aquea subtilissima, viscosa, indissolubilis, nullius ignis ardori cedens sit pro materia argento & auro proxima. Ipsum enim est quod ignem vincit, nec ab illo vincitur. De materia argento & auro proxima satis.

De causa efficiente.

His igitur de ea sic constitutis ad cognitionem causæ efficientis progrediendum est: Quæ tantò nobilior & præstãtior est, quantò artifex suo opere. Ipsa enim est, vt dixi, vnde *est principium* motus, quæ omnia corpora naturalia mouet, vt talia sint, qualia ipsa esse intuemur. Dixi etiam ipsam esse vniuersalẽ aut particularem: Et vtraque in genere definita est. Est etiam vtraque *naturalis*,

ſed quæ aliquando ſuopte impetu mo-
uetur, nec aliunde quàm à ſola natura impellitur, vt agat, Qualis eſt in generatione metallorum in viſceribus terræ, quæ ſola vi naturæ prodiere, Qualis etiam eſt in argento viuo vulgari, & eo quod corporibus metallicis obuolutum eſt, Quæ ſola natura in lucem ædidit. Quæ autem & quales ſint hæ cauſæ naturales, certò ſcire & aſſequi non poteſt mens humana, nec ſatis conſtat inter peritiores, qui de ijſdem tractauerũt. Sufficiat nobis naturæ liberalitas, quæ à ſuis cauſis efficientibus occultis argentũ viuum vulgare, & quod corporibus metallicis potentia proxima eſt inſitum vltro nobis obtulit, quod nobis materiam proximam eſſe diximus. Ea inueſtiganda eſt tantùm nobis cauſa efficiens particularis, quæ mouet hanc materiam, vt ex ea concreſcat argentum vel aurum. Huius autem efficientis cauſæ natura ex eiuſdem definitione ſicut & in cæteris rebus omnibus intelligetur. Hanc autẽ definire tum ex viribus, per quas agit, tum ex materia argentifica aut aurifica, cui vires hæ inhærent, neceſſarium eſſe

existimauimus. Non enim ſicut in reliquis ſeminum generibus vis ſua prolifica cuique ineſt, ſic & in materia noſtra proxima vis argentifica aut aurifica ineſt. In ouo enim vis ſua efficiens ineſt, quæ calore externo adiuuante pullum edit. Sic & in plantis & reliquis animalium ſeminibus vis ſua prolifica ineſt, nec aliunde exquirenda. At materiæ noſtræ proximę vis ſua argentifica aut aurifica non eſt inſita, quæ eandem in argentum aut aurum promouere poſsit, ſed eſt in alia materia, eiuſdem tamen generis, ſed formæ nobilioris. Cuius differentiæ ratio in progreſſu explicabitur.

Definitio cauſæ efficientis apud artē.

Cauſa igitur efficiens eſt vis & facultas argētifica vel aurifica Argyrogonię aut Chryſogoniæ à natura inſita, quæ per qualitates ſuas igneas calore etiam externo iuuante materiam proximam ſeu argentum viuum quod ſtanno, plumbo æri & ferro potentia ineſt, diducit & reſoluit, & idem, necnon argentum viuum vulgare concoquit, & miſtionem eiuſdē nondum perfectam perficit, & radicitus tingit, vt in ipſum, iam perfecta & conſummata miſtione noua argenti vel au-

ri forma influat. Argyrogonia autem *Definitio*
eſt ſemen argentificum ex argento vel *Argyrogo*
auro priùs ſoluto perfectè concoctum, *niæ.*
ſeu tinctura argentifica candidi coloris.
Sicut Chryſogonia eſt ſemen aurificum *Definitio*
ex auro priùs ſoluto perfectiſsimè con- *Chryſogo-*
coctum, ſeu tinctura aurifica rubri colo- *niæ.*
ris, admirabili tenuitate ſubſtantiæ præ-
dita, Quibus à natura vis illa argentifica
& aurifica ineſt. Qualitates autem illæ
igneæ, per quas agunt, arte & concoctio-
ne eiſdem ſunt acquiſitæ. Ex quibus de- *Diuiſio*
finitionibus ſatis intelligitur vires agen- *cauſarum*
tes bifariam diuidi. Aliæ ſunt vt præci- *efficiẽtiũ.*
puè agentes, Aliæ vt adiuuantes. Præci-
puè agentes ſunt vis argentifica & auri-
fica, & qualitates igneæ ſemini argenti-
fico & aurifico inſitæ. Adiuuantes autẽ,
ignis & calor externus. Quinetiam &
ſemen illud bifariam diuiditur, vt aliud
ſit argentificum, aliud aurificum. Hæc
autem omnia explicatione luculentiori
egent, vt veritas quæſtionis propoſitæ,
An ſit ars, clariùs eluceſcat. In definitio- *Explica-*
ne igitur, VIS EFFICIENS, eſt Ge- *tio defini-*
nus. In omnibus enim corporibus natu- *tionis.*
ralibus, quę ortum ſubiere, ſeu ex ſemi-

ne... quopiam loco ſeminis, vel in ijs,quę in interitum abiere, vis primùm & facultas quędam adſuit,quę in hęc ageret, eaque moueret, quę alioqui ſine motu eadem perſtitiſſent. Hęc vis efficiens à triplici fonte promanauit. Quippe cum in omni corpore naturali tria hęc inſint, Materia, forma, & Temperamentum, ab ijs, nec à pluribus, vires omnes proficiſci certum eſt, Quæ adeo inter ſe ſe connexa ſunt, vt mutua opera indigeant, nullaque poſsit ſeorſum conſiſtere. Sed harum omnium pręſtãtiſsima & efficaciſsima, ea eſt, quę à forma proficiſcitur. Quòd enim nobilior ſit & materia & temperamento, pręſtantiores effectus eam edere oportet. Hæc vis quæ à forma ortum habet, proprietas appellatur, quæ ſua ineſt cuique formæ natiua, nec arte aliqua comparari poteſt, ſed à ſola natura. Itaque in definitione dicitur primùm, Vis & facultas argentifica & aurifica Argyropœiæ aut Chryſogoniæ à natura inſita. Vt enim in ſemine canino vis inſita eſt, quę ſeminis materiam mouet, vt generetur canis, quæ vis & facul-

Omnes vires & facultates à tribus proficiſci.

Proprietatem à forma ortũ habere.

tas

tas in nullo alio ineſt ſemine, ſic & in ſemine argẽtifico aut aurifico, vt fiat argentũ vel aurũ vjs ſua ineſt. At quoniã hæc vis & proprietas eſt accidens, quod per ſe ſubſiſtere non poteſt, ſed ſemper ſubſtantię inhæret, idcirco addita eſt definitio Argyrogoniæ aut Chryſogoniæ, ſeu ſeminis, & ex qua materia ortum haberet: Scilicet quod ab argento, ſemen argenti, & ab auro, ſemen auri trahat originem. Nam & ſi inanima ſint hæc corpora, neque ſibi ſimilia in mineris terræ procreent, tamen arte impellente per tranſlationem ſibi ſimilia producere dicuntur, cum in ſemen, vel in id quod locum ſeminis obtinet, tranſilierint. Et veluti dicimus canem eſſe cauſam efficientem canis, ſic & argentũ, argẽti, & aurum, auri. Hinc pulchrè Augurellus,

Aurum eſt cauſa efficiens auri, Argentũ, argenti.

Hordea cui cordi demùm ſerit hordea, ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia, in auro
Semina ſunt auri, quamuis abſtruſa recedant
Longiùs, & nobis multo quærenda labore.

Forma ſine qualitatibus primis ad agendum ineſſicax.

Quamuis autem à forma eiuſque viribus effectus omnes, quoſcunque cernimus, prímùm maximèque proficiſcũ-

tur,attamen ſine qualitatibus primis elementorum, quæ ſunt in miſto corpore, eſſet inefficax, Non ſecus atque artifex ſine inſtrumentis: Non quòd inſtrumēta agant,ſed quòd per ea meliùs agatur. Ideoque in definitione dixi facultates argentificas aut aurificas agere per qualitates igneas. Tantas enim primis qualitatibus vires tribuerunt veteres philoſophi,& medici, præſertim Galenus, vt per eas, quæcunque omnia hac mundi vniuerſitate conſpicimus, ab ijs orta exiſtimauerint. Qualitates autem igneas dixi, quòd maximè præ cæteris agant, Imo niſi à cæteris quibus perfuſæ ſunt,vis earum obtunderetur,omnia peſſundarent. Has qualitates agentes, calorem nempe & frigus, ſolas eſſe cauſas efficientes corporum ſimilarium ſtatuit Ariſtoteles, dum ſolam eorum materiã conſiderat: At cum ad formam ſe conuertit, vt quare hoc argentum ſit, hoc aurum,aliam cauſam præſtantiorem eſſe ait, ſcilicet formatricem. Hæc enim facultas formatrix dirigit qualitates primas,vt agant & moueant materiam ad formam, qualis eſt in mouente actu vel

Qualitatũ primarum vires.

Forma dirigit qualitates primas.

virtute. Sic & vis argentifica aut aurifica per qualitates igneas mouebit materiam noſtram proximam, ad formam argenti aut auri capeſsendam. Erunt etiam adiumento qualitates ſecundæ, quæ à materia ortum habent, vt tenuitas & ſubtilitas ſubſtantiæ: Non quòd agant, Sed quomodo forma per qualitates priores & principes, Ita & hæ per poſteriores validiùs aut hebetiùs agunt. Quapropter definitioni additum eſt, ſemen hoc admirabili tenuitate prędítum eſſe, quòd omnes materiæ noſtræ proximæ partes celerrimè ſubeat & penetret. Vtræque autẽ qualitates tam priores quàm poſteriores, cum ſint accidentia, arte intendi poſſe diximus: Et ob hanc ſolam intenſionem forma acutiùs agit, tametſi ipſa, vt dicunt phyſici, non recipiat magis aut minus. Intendi etiam ex Ariſtotelis teſtimonio cõſtat, Quòd omnia concocta calida eſſe affirmet, cũ priùs eſſent frigida: Et quò plus cocta, eò calidiora eſſe. Hæ ſunt igitur cauſæ efficientes præcipuæ. In omni enim rerum naturalium effectione ſpecies primum eſt & præcipuum efficiens. Quo-

Qualitatũ ſecundarũ vires.

Forma, eſt præcipua cauſa efficiens.

Chrysogonia aurū, Argygonia argentum generat.

circa Argygonia argentum, Chrysogonia aurum generat in materia nostra proxima. Temperamentum verò igneū & materiæ tenuitas tanquam instrumēta facultati formatrici subsidio veniunt. De vtroque autem semine differendi ratio, quòd soluendum, & concoquendum sit, & quomodo, ad aliam quæstionem referenda est. De solutione & concoctione obiter in definitione dictum est, vt intelligatur ex argento solam tincturam candidam argentificam depromi posse, Ex auro verò eandem, & rubram aurificam. Forsitan de vtroque semine inferius plura dicenda sunt. Vis autem adiuuans etiam in definitione proponitur, quòd non agat primùm nec præcipuè, sed vt externa iuuet insitam ad agendum. Ea causa adiuuans est calor externus. Hic in omnium corporum naturalium ortu adeo est necessarius, vt huius ope causæ illæ efficientes præcipuæ destitutæ & orbatæ tanquam sopitæ iacerent, nec vllum prorsum effectū producerent. Nam plantæ sine aëris circumambientis calore nusquam coalescerent. Oua sine calore gallinæ aut alte-

Vis efficiēs adiuuans quæ sit.

rius auis ea fouente nusquam pullos excluderent. Et animaliũ fœtus absque calore matris in vtero extingueretur. Nec minoris æstimanda est caloris externi vis in toto opere hoc conficiendo. Imo Aristoteles causam præcipuam efficientem in mineris metallorum tribuit qualitatibus externis, calori scilicet concoquenti, & frigori constringenti. Calor igitur hic externus quidquid in metallis imperfectè mistis ab argenti viui natura est alienum, secernit, diducit, & exurit. Idem qualitates igneas vtrique semini insitas, dum concoquitur & producitur, intendit, & in immensum auget. Idem easdem, dum semen in metalla proijcitur aut argentum viuum vulgare, adiuuat, vt geminatis & multiplicatis viribus ipsa misceant, decoquant, & priorẽ mistionem imperfectam interuertendo & perficiendo iisdem argenteam aut auream accersant. Postremò definitioni additum est, causam efficientem mouere, dissoluere, mistionem perficere, vt quæ illius essent actiones & opera, demonstrarem. Primùm omnis causa efficiens mouet subiectum aut materiam

Vires & effectus caloris externi.

Actiones & opera causæ efficientis.

ad finem aliquem. Motus autem eſt via & fluxus inter materiam & finem illũ. Finis autem eſt,vel forma , vel quantitas,vel qualitas, vel locus. Cauſa igitur efficiens mouet ad varios fines. Et cum finis Argyropœiæ aut Chryſopœiæ ſit,vt producatur argentum vel aurum, Ergo motus ille ad formam nouam contẽdit. Forma enim plumbi,ſtanni,ęris,ferri & argenti viui non eſt forma argenti aut auri, Sed illa ſunt horum ſubiectum & materia : & pereuntibus illorum formis (cum materia ſine forma ſubſiſtere non poſsit) hanc aut illam ſcilicet argenti aut auri induci oportet. Videndum eſt igitur qua motus ſpecie abeuntibus formis à ſtanno,plumbo,ęre,ferro & argento viuo (quibus perpetuò inhęrere non poſſunt,ſi moueantur) alia eiſdem ſcilicet argentea aut aurea ſuccedat. Exiſtimatur vulgo motum omnem ad formã eſſe per ortum & interitum,ſeu generationem aut corruptionem,quorum alter alteri ſemper ſuccedat : Et ortum quidẽ eſſe motum aut potius mutationem à nõ eſſe ad eſſe , interitum verò ab eſſe ad non eſſe. Quod verum eſſe concedimus

Motus ad formã non ſemper eſt per generationem & corruptionem.

in ſtirpium & animalium ortu & interitu. At in ſolis corporibus ſimpliciter miſtis, non per corruptionem & generationem ſed per diſſolutionem & miſtionem ſimplicem formam induci ſubiecto demonſtrabimus. Subiectum autem hoc quod corrumpitur aut generatur in vegetabilibus & animalibus, aut diſſoluitur & miſcetur in miſtis ſimplicibus, eſt tantùm remotum aut propinquum. Nam quod eſt proximum id eſt ſemen, aut quod vicem obtinet ſeminis, nec corrumpitur, nec diſſoluitur, ſed illius ortus eſt per ſolam perfectionem. Quæ omnia dilucidiùs explicare conſtitui, ne paradoxum proferre videar, tũ quòd & ſoluendæ quæſtioni propoſitę, tum omnibus ferè argumentis Eraſti hac explicatione poſthac ſatisfiet. Omnis motus in Argyropœia & Chryſopœia eſt in miſtione & diſſolutione ſimplici. Quid autem miſtio & diſſolutio ſit, quomodo diuidatur, & in quibus ab ortu & interitu differat, & quid vtriſque commune ſit, dicam. Quoniã quæſtiones hæ magni admodum ſunt momẽti. Variæ de miſtione ſunt opiniones. Ari-

Motus in Argyropœia & Chryſopœia eſt miſtio & diſſolutio ſimplex.

Quid mistio Aristoteli. stoteles sub finem tractatus de mistione, sic eam definit. Mistio est miscibilium alteratorum vnio. Hanc definitionem reprehendit Scaliger libro exercitationum suarum, eamque indignam philosopho reputat, & sic definit. *Quid mistio Scaligero.* Mistio est motus minimorum corporum ad mutuum contactum. Hæc definitionis varietas, & quæ de ea plerique senserunt, propter mistionis vocabulum æquiuocū difficultatem pepererunt. Cum enim omnia quæ diximus naturalium corporum genera, scilicet inanima, vt lapides & metalla, & animata, vt stirpes & animalia ex elementorum permistione cōcreuerint, mista omnia appellari possunt. Sed primi generis corporibus mistionis nomen propriè conuenit, & per solum mistionis motum ortum habuere. At aliorum corporum genera etiam præter mistionem aliquid aliud habent, nec illorum perfectio à solo mistionis motu prodijt. Hinc Aristoteles ante mistionis definitionem discrimen ipsius à cæteris motibus & mutationibus posuit, obscurè satis & breuioribus verbis quàm necessarium fuisset. Et mistionis

diuisionem silentio præterijt, Nec verbum vllum de dissolutione simplici, quę mistioni aduersatur, addidit. Cum autem, vt dixi mistionis & dissolutionis vocabulum sit æquiuocum, & in æquiuocis partiendum priùs quàm definiendum, vtriusque diuisiones aliquæ adferendæ sunt, scilicet tam eius quæ generaliter & confusè, quàm eius, quæ propriè mistio dicitur. Mistionis vocabulũ indicat ea, quæ miscentur, plura esse numero. Mistio alia est prior, alia posterior. Prior est, quæ ex primorũ quatuor elementorum concursu proximè & immediatè fluxit, qualis est in lapidibus & metallis, & inanimis & subterraneis corporibus, quæ primam esse eorumdẽ elementorum sobolem diximus. Posterior verò est quæ ex iam mistis elementis prodijt, qualis est in stirpibus & animalibus, eorũque partibus. Aliter etiã potest diuidi mistio, vt alia sit à natura sola, qualis est in omnibus corporibus naturalibus, quæ solius naturæ vi concreuerunt: Alia ab arte, qualis est in corporibus iam à natura ortis, quæ rursus arte miscentur, vt in diuersæ speciei

Mistionis prima diuisio. Prior & posterior

Secunda diuisio. Naturalis & artificialis

corporibus, seu sint fusilia, aut liquida, aut sicca & minutissima corpuscula trita. Sed & eiusdem mistionis alia est diuisio, Vt altera sit ad formam vnicam eorum, quæ miscentur, constituendam: Qualis est in omnibus corporibus naturalibus, quæ suam quæque eamque vnicam formam consecuta sunt, Altera est, vt sit ad vnionem minimorum corporum & contactum manentibus eorũ formis natiuis, qualis est in liquidis corporibus, vt aqua & vino mistis, aut fusilibus, vt metallis, aut siccis, quæ in tenuissimas partes redacta simul miscentur. In hac enim mistione diuersa hæc corpora suas quæque formas retinent. Alia etiam est eiusdem mistionis diuisio. Vt alia sit perfecta simpliciter, alia comparatè. Mistio perfecta simpliciter, est eorum, quæ cum diuersarum priùs essent specierum, postquam coierint, vnicam formam substantialem adepta sunt, vt sunt omnia corpora naturalia. Mistio perfecta comparatè est, quæ & si simpliciter in se se introspecta perfecta dicatur, ad alias tamen collata magis aut minus perfecta est, tam in his quæ

Tertia diuisio.

Quarta diuisio. Mistio perfecta simpliciter quæ sit.

Mistio perfecta cōparatè quæ sit.

diuersorum sunt generum, quàm quæ diuersarum sunt specierum sub vno genere proximè comprehensarum. Quinetiam & hæc mistionis perfectio comparata variè æstimatur, Aut ex actionibus corporum, quæ mista sunt, præstantioribus, aut ignobilioribus: Aut ex cõnexione partium mistorum corporum solida vel imbecilla: Aut tam ex viribus & actionibus corporum mistorum, quàm eorumdem compagine. Mista enim tantùm corpora, vt lapides & metalla, si vires & actiones eorum considerentur, ignobiliora cæteris corporum generibus iudicabuntur, quòd ex sola elementorum mistione constent. At plãtæ motum quendam habent, animalia magis manifestum, homines verò præter motum rationis & intelligentiæ sunt participes, & præstantissima edunt opera. Itaque agendi facultate magis definiuntur. Et hac ratione perfectiora dicuntur mista inanimis necnon cæteris aliorum corporum generibus. At si iisdem plantis & animalibus connexionẽ & soliditatem lapidum & metallorum opposuerimus, horum sanè mistio erit

Mistionem perfectam comparatè variè æstimari.

Propter agẽdi vim stirpes & animalia perfectiora sunt quã mista.

Mista simpliciter perfectiora propter perpeßionem.

perfectior. Non enim ita facilè in partes distrahentur aut dissoluentur, Quippe quòd magis perpetiendi quàm agendi munere defungantur. Sed & inter se lapides & metalla, & hæc etiam inter se ipsa collata, perfectè magis aut minùs mista dicentur. Quorum enim metallorum partes, ex quibus constant, humido scilicet & sicco, adeo tenaciter hærent, vt igne dissolui aut distrahi haudquaquam poßint, perfectiùs mista dicẽtur, vt argentum & aurum, Atque hac de causa etiam argentum viuum. Quæ autem præter hanc arctam & indissolubilem mistionem adeo æquali sunt tẽperamẽto, vt ferri sursum igne nequeãt, perfectiora etiam mista appellantur, vt eadem argentum & aurum, secundum vniuscuiusque perfectionis gradũ. Quorum omnium accidentium causa in superioribus est dicta. Quòd si in his corporibus inanimis aliquod corpus reperiatur, quod vires & qualitates nimiùm exuperantes obtineat, siue à materia, siue à forma, seu à temperamento, seu ab omnibus profectas, & præter has fuerit etiam indissolubile & fixißimum, & in

ignis violentia persistat, id vndequaque perfectissimè erit mistum. Non enim solùm perpetiendi potentiâ, sed agendi facultate erit definitum. Sanè in metallis nullum tale corpus reperitur. Aurũ enim, quod in metallis perfectius est mistum, nullis facultatibus agentibus, sed perpetiendi tantùm potentia est præditum. Quocirca cæterorum metallorum mistionem imperfectam haudquaquam perficere potest. Vtramque autem, scilicet agendi facultatem & patiendi potẽtiam Argyrogonia & Chrysogonia id est semen argenteum & aureum obtinent: Excellentiùs verò semen aureum: Quocirca vndequaque perfectè mistum cum sit, cæterorũ corporum & argenti viui vulgaris imperfectam mistionem perficit, vt mox dicam. Cur autem semen argentificũ aut aurificum perfectiori mistione & facultatibus sit præditum, quàm argentum aut aurum, causa est, quòd elemẽta corporum mistorum, quæ rursus miscẽtur, alios & nobiliores effectus pariunt, quã quæ primò miscentur. Vires enim elementorum nondum mistorum solam

Semen aureũ vndequaque perfectè mistũ est.

Quæ miſta iterũ ſoluuntur & miſcentur præſtãtiores vires obtinent, quàm ſemel primò miſta.

miſtionem efficiunt, cum à nulla alia particulari & inſita vi, ſed ex ſeſe moueantur, qualitatibus externis iuuantibus. At qualitates in elementis iam miſtis alterius imperio ſubijciuntur, & ſunt tantùm inſtrumenta formæ miſti, quæ multò præſtantior & nobilior eſt, quàm forma ſimplicis elementi. Calor enim ignis, vt ab anima mouetur, in animalibus eſt principium nutritionis, Qui ſine anima non aleret. Sic argentum & aurum ex elementis & eorum viribus & qualitatibus proximè fluxerunt ex Ariſtotelis & cæterorum opinione. Hinc ſimplex eſt & infimo gradu eorum miſtio. Semen verò argentificum aut aurificum ex argento aut auro & ſuo argẽto viuo iam miſtis, rurſus coctione iterata ęmula naturæ arte miniſtra prodierunt, hinc admirabiles producunt effectus. Sicut autem miſtionis vocabulum

De diſſolutione.

diximus indicare ea, quæ miſcentur plura eſſe priùs numero, deinde fieri vnũ, Sic ex diuerſo diſſolutionis vocabulum indicat, id quod diſſoluitur vnum priùs quiddã fuiſſe, quod in plura poſtea diducitur. Vnum quiddam intelligo, quod

vel continuum est & vnius formæ, vt vnumquodque corpus naturale sua forma constans, Aut cuius partes sunt tantùm contiguæ, & ex corporibus diuersę speciei coagmentatæ, vt vnum corpus esse videantur, vt aqua mista vino, aut argentum auro. Huiusce corporis genera, si dissoluantur, in priorum formarũ suarum corpora redibunt, cum tantùm essent contigua, nisi corrumperentur. Illa verò, quæ scilicet vniformis sunt essentiæ, & in quibus materia & forma cõtinuantur, bifariam dissolui dicuntur. Aut enim resolutio fit omnium accidẽtium eorum vsque ad primam materiam, nec quidquam sensile prioris corporis dissoluti apparet, vt in omnibus exustis corporibus, Et hæc dissolutio dicitur interitus siue corruptio: Aut pereunt accidentia quædam, & quædam sensilia supersunt, & communia tam priori materiæ, priusquàm dissoluerentur, quàm iam dissolutæ, vt mox dicemus in metallis quæ in argentum viuũ dissoluuntur. Nobis de mistione & dissolutione simplici est sermo, Quæ, ex his, quæ dicta sunt, ab ortu & interitu,

Dissolutio bifariam diuiditur.

Mistionẽ & dissolutionẽ simplicem ab ortu & interitu differre.

seu generatione & corruptione differre manifestum est. In his enim fit interitus prioris substantiæ, & ortus alterius, & omnium accidẽtium priorum mutatio, nihilque ex eo, quod priùs sensile erat, superest. Ideoque illas non per motum, sed per mutationem fieri dixit Aristoteles. Vt cum ligna exuruntur, pars in fumum, pars in cineres vertitur, & peracta corruptione nihil sensile prioris materiæ ligni nec accidentium eiusdem cernitur. Hanc corruptionem appellant resolutionem in primam materiam. At in his, mistione scilicet & dissolutione simplici, quæ miscentur diuersa corpora, aut quę mista dissoluuntur, non omnino quę sensilia accidentia priùs fuerant, dispereunt, sed aliquid ex eorum materia priori sensile perit, aliquid manet. Cum enim ad lapidis aut metalli ortum elementa miscẽtur, quę vera est mistio, quę in his priùs fuerant sensilia, etiã post mistionem conspiciũtur. Lapides enim sensilem terrę qualitatem referunt, metalla, aquę. Sed & cum ijdem lapides in calcem dissoluuntur, terram referunt: Metalla cum in argentũ viuum soluũ-

In ortu & interitu fieri resolutionem omnium accidẽtiũ.

In mistione & dissolutione simplici nõ fit resolutio omniũ accidẽtiũ.

tur

tur, aquam. In cæteris miſtionis aut reſolutionis ſpeciebus, in quibus diuerſarum formarum corpora ſecernuntur, nulla eſt dubitatio. Metalla enim quæ fuſione liquantur, & miſta putantur, & rurſus arte diſſoluuntur, ſuas proprias formas & ſua accidentia priora ſeruant, Sicut & diuerſorum corporum grana. Hoc etiam inter has generationem & corruptionem, & miſtionem & diſſolutionem ſimplicem intereſt, quòd in vera miſtione, contrariæ qualitates eorũ, quę miſcentur, viribus quodammodo paribus concurrunt, & ad mediocritatem moderationemque referuntur. Et hic motus ad ſimplicem tendit miſtionem. At in generatione contrariorum vires præter modum ſunt impares, ideoque quod minus eſt & imbecillius ab ampliore victum perimitur. Idcirco neque lignum igni, neque alimentum corpori permiſceri dicimus, ſed illa corrumpi, noua oriri. Hæc enim motio ad interitũ vnius & ortum alterius tendit. Sunt autem vtriſque ortui & interitui, & miſtioni & diſſolutioni veræ & ſimplici hæc communia, Quòd corporis moti

In miſtione ſimplici qualitates æqualibus viribus concurrũt.

In generatione contrariorum vires ſunt impares.

Communia ortui, interitui, miſtioni & diſſolutioni.

prior forma perit, noua oritur & succedit. Sed & eisdem hoc commune est, quòd seu ortui contrarius est interitus, sic mistioni dissolutio. Veræ mistioni & perfectæ, de qua est quæstio, hæc sunt propria, Vt sit eorum, quæ miscentur, cōmunis materia: Vt tenuissima sint, & facilè secari posint, qualia sunt liquida aut fusilia: Vt contrariis pugnent qualitatibus: Et vt paribus quodammodo viribus certent. His igitur legibus obseruatis erit mistio, Quæ sic definiri poterit. Mistio vera perfecta & simplex, est diuersorum minimorum corporum in communi materia motus per qualitates pugnantes æquis viribus, vt fiat vnio materiæ & formę futurę, & vnica ex omnibus mistis forma noua exurgat, manentibus quibusdam sensilibus accidentibus prioris materię & subiecti. Sic ex aduerso, Dissolutio vera simplex & perfecta, est misti corporis partium essentialium, quæ vnicam formam constituebant, secretio in alias partes manentibus in illis quibusdā sensilibus accidētibus prioris materiæ aut subiecti. Quòd autem in superioribus dictum est aliquo

Propria veræ & perfectæ mistioni.

Definitio mistionis veræ, perfectæ & simplicis.

Definitio, Dissolutionis veræ simplicis & perfectæ.

corrupto aliud gigni, & aliquo genito aliud corrumpi, & aliquo misto dissoluto simpliciter aliud mistum oriri, & aliquo misto aliud dissolui, & sibi inuicem succedere, distinctione ex subiecti natura indiget. Mutationes enim hæ sibi inuicem succedentes in materia remota & media aut propinqua tantùm locum habent, non autem in proxima. Vt puta, gignendus est canis, elementa sunt materia remota, panis caro & alimenta, media, quæ semen immediatè præibit, propinqua dicetur. Sic in metallis materia remota ab argenro & auro, sunt elementa, Quæ subsequitur ante metallorum ortum, media est, metalla, propinqua. In hac varia & multiplici materia priusquàm ad proximam ventum sit, plures mutationes per ortum & interitum in vegetabilibus & animalibus, & per dissolutionem & mistionem in mistilibus simpliciter succedere necesse est. At vbi ad materiam proximã id est semen aut quod loco est seminis peruentum est, non interit subiectum vt suboriatur aliud, sed idem subiectũ tantùm perficitur. Quod mihi vnus omniũ

Differẽtia mutationis & perfectionis ex natura subiecti.

Materiam remotam, mediam & propinquã corrumpi aut dissolui.

Materiam proximam non corrũpi, sed perfici.

perſpicatiùs animaduertiſſe & ſubtiliſsimè dixiſſe videtur Scaliger exercitatione ſexta, diſtinctione ſecunda. Ouum enim quod eſt materia pullo proxima, interim cum fouente gallina mutatur dum ad pulli formam peruenerit, non corrumpitur, ſed perficitur. Et perfici hinc apparet, quòd in ouo fracto putamine nihil corruptum intus inuenitur. Et quoniam,inquit,ouum & ſemen poſt ortum animalis deſinit eſſe ouum & ſemen, corrumpi vulgo dicitur, Verùm apud ſapientes, quoniam nihil ex ſubiecto perit, non corrumpuntur, ſed perficiuntur. In perfectione enim nihil ex materia deperit, ſed tota perſiſtit,priore tantùm forma deperdita,alia ſuccedente. Sic argentum viuum ſiue vulgare ſiue ex reliquis metallis prolicitum miſtum Argyrogoniæ aut Chryſogoniæ non corrumpitur ſed tantùm perficitur.

His fundamentis ſic ſtabilitis,quæ neceſſaria videbantur ad ea,quę ſequuntur, conſtruenda, redeamus ad definitionis cauſæ efficientis explicationem. Dixi cauſam efficientem didacere argentum viuum à ſtanno, plumbo, ære & ferro.

Ipsa enim non sunt proxima materia argento aut auro, sed propinqua tantū, ideoque dissolutione simplici secernenda est materia proxima ab eorum materia, quæ est argentum viuum. Nec refert fuerit necne fluidum illud argentū viuum, dummodo ab omni sorde & substantia ab argenti viui natura aliena purgatum fuerit: imo quò perfectiùs concoctum erit, proximius erit subiectum. Si enim à materia definiendum sit nobis argentum & aurum, profectò nihil aliud erit vtrumque quàm argentum viuum purum, ab omni substantia aliena defecatum, & definitum & coctum, secundum cuiusque gradum. Aurum enim purius longèque magis decoctum vsque ad extremum naturæ metallicæ, argentum, minus. Hæc ita se habere ex mutuo amplexu argenti viui & auri & argenti, tum verò ex similitudine in ijsdem accidentium quorumdam propriorum in superioribus manifestum est, tum quòd arte totum ferè aurum in argentū viuum fluidum soluitur. Ignis, quam causam dixi efficientem adiuuātem, hanc dissolutionem potissimùm

Stannum, plumbum, ars & ferrum in argētum viuum soluenda esse, vt fiant materia argento & auro proxima.

Definitio argenti & auri à materia.

Ignis soluit argentum viuū à metallis.

præſtat. Separat enim heterogenea & congregat homogenea. Idque ſolus efficit, vel idemtidem & ſæpius atque alternis vicibũs purgãdo hæc corpora, vel in momento admiſtione ſeminis argentifici vel aurifici, quod argentum viuum eorumdem quatuor corporum retinet, interim dum ignis externus heterogeneum & impurum diſſoluit & excernit. Poſt diſſolutam à quatuor illis corporibus alienam ab argenti viui natura ſubſtantiam, quòd relinquitur ignibus inexpugnabile eſt, ſcilicet argentum viuum purum, Cuius tamen miſtio nondum eſt perfecta ad argenti & auri miſtionem collata. Quocirca ipſam, necnon argẽti viui vulgaris perfici oportere ſubiunxi. Miſtionem elemẽtorum in vnoquoque corpore naturali perfectam appello, cũ æquales eorumdem vires in vnum coierint, vt calidi, frigidi, humidi ſiccique pares ſint portiones, & iuſtitia vt ſolent dicere medici. Ideoque inter diuerſæ ſpeciei metalla ſolum aurum eſt temperatum & æquale. Eſt enim temperamentum eorum, quæ in miſtis ſunt, principum qualitatum proportio æ-

Effectus ſeminis & ignis in materiam proximam agentis.

Quid ſit miſtio perfecta.

Definitio tẽperamẽti.

qualis. Hanc autem ęquabilitatem non magnitudine molis aut pondere metiri licet, quippe quòd in metallis aut argẽto viuo vberior ſit terræ & aquæ copia, quàm in reliquis omnibus corporibus naturalibus, ſed poteſtatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Quòd igitur elementorum, ex quibus aurum concreuit, vires & qualitates ſint æquales, in partes diſtrahi aut in fumũ ſe attolli non patitur. Siccum enim retinet humidum, ne euolet, & humidum cõglutinat ſiccum, ne in cinerem abeat: frigidum calidi ferociam coercet: Calidum frigidi torporem excitat. In ſumma in auro omnia ęqualibus viribus agentia & patientia ſe ſe ad moderationem redigunt. Sed argentum viuũ vulgare propter frigidi & humidi exuperãtiam violentia ignis externi ſurſum in vaporem fertur: Non tamen ſecernuntur partes ſiccę ab humidis propter miſtionem vtriuſque arctiſsimam, propter quam humidum rapit ſecum terreum. Quod perinde eſt, ac ſi dicatur, ſubſtantias elementorum in argento viuo adeo vnitas quidem vt diuelli ab inuicem

Cur aurũ non cedit igni.

nullatenus posſint : Vires autem aut qualitates eorumdem impares & inęquales eſſe. Quæ autem in elementis argenti viui reliquorum metallorum vires aut qualitates inſunt, non vſqueadeo ſunt inęquales, magiſque ad temperamentum accedunt. Attamen in omnibus indefinitum eſt humidum, quod definiri neceſſe eſt, vt ad temperamentum argenti aut auri accedat. Tum perfecta appellatur miſtio. Hæc perfectio cōcoctione fit. Concoctio enim, inquit Ariſtoteles, eſt perfectio quędam. Quęcunque enim concocta ſunt, perfecta etiam ſunt & genita. Concoctionem autē eſſe perfectionē inductione probatur. Quęcunque enim communiter concoqui conceduntur, priuſquam concoquantur, imperfecta eſſe conſpiciuntur, eadēque per concoctionem perfecta fieri. Dixi autem concoctionem & perfectionem fieri à cauſa efficiente, quam definiui. Quod quomodo, & cur ita accidat, plenius etiam explicandum eſt. Materia ex qua, arte miniſtra, ſemen argenti aut auri prodijt, fuit argentum viuum, ſed coctum, ſcilicet argentum & aurum. Semen

Miſtio fit concoctione.

Quomodo & cur cauſa efficiens concoctione perficiat materiam proximam.

men hoc calidum eſt & ſiccum, Concoctione enim has vires & qualitates acquiſiuit, Quippe quòd omnia concocta & calida ſint. At materia noſtra proxima, id eſt argentum viuum vulgare, & quod cæteris metallis ineſt potẽtia proxima, frigidum eſt & humidum, aliud alio plus minuſue. Cum igitur ſemen & argeutum viuum admiſcentur, facilè coeunt ob eandem vtriuſque originem proximam, & fuſione calor igneus ea magis miſcet. Qualitates autem ſeminis igneæ calidæ & ſiccæ agunt in qualitates frigidas & humidas argenti viui, & illæ agendo repatiuntur, & hæ patiẽdo reagunt. Quòd ſi amborum contrariæ fuerint vires æquales, vt puta, Semẽ ſit calidum & ſiccum octo gradibus, argentum viuum frigidum & humidum totidem gradibus, reducetur argentum viuum ad temperamentum. Et ferè idẽ fiet, quod in aqua calida & feruente miſta aquæ frigidæ, quæ ob contrarias qualitates pugnantes fit tepida & temperata. Verùm calor in aqua eſt aduentitius & externus, At in ſemine argenti vel auri inſitus. Quòd ſi ſeminis & argenti

M

viui vires fuerint inæquales, non ſequetur temperamentum, Veluti ſi ſeminis calor & ſiccitas fuerint octo graduum, argenti autem viui frigiditas & humiditas vnius tantum gradus, hæ dominio illarum ſubijcientur, & argentum viuũ vertetur in ſemen, minoris tamen efficaciæ ob euictos aliquatenus caloris & ſiccitatis gradus in ſemine. Dixi enim ortum & interitum fieri, cum vires agẽtium nimis ſuperant, patientium verò parum reſiſtunt, Miſtionem verò, cum æqualibus viribus contrarijs certant. Hinc argentum & aurum in natura ſua argento viuo miſta in ipſum non agunt, Non enim contrarijs inter ſe pugnant qualitatibus, ſed eodem ferè ſunt temperamento. Cum igitur argento viuo tam vulgari quàm ei quod cæteris corporibus miſtum eſt, acceſſerit temperamentum argenti vel auri vi qualitatum alterutrius ſeminis pugnantium æquabiliter adiuuante igne externo, conſummata erit permiſtio: & ſtatim forma argentea vel aurea proſiliet, & radicitus tinctum reperietur metallum. Terreum enim argenti viui actú eſt album, & po-

Cur argẽtũ & aurum in natura ſua non agunt in argentũ viuum.

tentia rubrum, & cum decoquitur mistione seminis aurifici, rubescit, & suũ humidum tingit in citrinum. Color enim omnis est à terreo decocto: hoc in ocra citrini coloris demonstratur, quæ coctione fit rubra. At semen argentificũ cum sit semicoctum tantùm, non mutat colorem terrei, sed argentum viuũ permutatum retinet proprium colorem, concoctum tamen magis. Plura de materia proxima & causa efficiente dicẽda fuissent, sed ad alias pertinent quæstiones. Satis sit ad eam, qua de agitur, verè apertè & sine fraude hæc demonstrasse.

Tertia pars Argyropœiæ & Chrysopœiæ.

TERTIA ex ordine Argyrppœiæ & Chrysopœiæ pars tractanda succedit, Methodus scilicet agendi, Quæ præceptiones tradit, qua arte argentum viuũ vulgare præparandum sit, vt propiùs ad argenti vel auri naturam accedat: Et metalla imperfectè mista in materiam argento vel auro proximam resoluenda sint: Tum verò qua via ex argento vel auro semen argentificum vel aurificum producatur: Tandem quomodo eadem materia proxima cum alterutro semine

Quid sit methodus.

miſcentur, vt ex amborum miſtione argenteæ aut aureæ formæ corpus exurgat. De hac parte breuibus diſſerere decieui. Sanè noui qua arte argentum viuum præparetur, aut ſtannum, plumbũ, & æs in idẽ reſoluantur, Er ſupra quidquam attigi : Sed & quomodo ex argẽto & auro vtrumque ſemen oriatur, aliquid ſubodoratus ſum. Verùm ſatiùs exiſtimaui, quæ tanta celauerunt arcana antiqui huiuſce artis periti, ne vileſceret ars, ſilentio etiam præterire, quàm temere in vulgus tanta miſteria profanare. Sat erit, imo plus quàm deceat, ſi miſcẽdi materiã proximam cum vtroque ſemine methodum indicauero.

Methodus miſtionis materiæ proximæ cum ſemine duplex.

Miſtionis huiuſce methodus bifariam diuiditur. Altera eſt æmula & imitatrix naturæ. Altera eſt violenta.

Definitio methodi miſtionis prioris.

Prior eſt, quæ imbecillo primùm calore externo, deinde ſenſim & per gradus aucto materiam proximam vnà cum ſemine argentifico aut aurifico concoquere docet, dum ad miſtionem & vnionem perfectam peruenerint, vt hinc argentum vel aurum concreſcat.

Definitio methodi poſterioris

Poſterior methodus miſtionis ſcilicet violenta eſt, quæ proiecto

alterutro ſemine in ſtannum, plumbum, æs ferrum & argentum viuum cuiuſcũque generis demonſtrat argentum vel aurum ſtatim in momento igne adiuuante producere. Diſcriminis huiuſce ratio eſt, quòd in priori agendi methodo minus validæ ſint vtriuſque ſeminis vires & qualitates igneæ, quàm vt momento poſsint humidum argenti viui vel vulgaris, vel ex cęteris metallis proliciti concoquere & definire, itaque ſenſim moueri materiam expedit. At in poſteriori methodo vires hæ igneæ ſeminis adeo ſunt validæ, vt primo ſtatim occurſu & contactu calore externo adiuuante omne cuiuſque generis argẽtum viuum decoquant & tranſmutent in argentum vel aurum. Non ſecus ac ignis violentiſsimus & ſicca & viridia ligna ſtatim ſine diſcrimine conficit & exurit, nec impedit humidum aqueum, cum tãto feruori reſiſtere nequeat: Qui tamen ignis, ſi imbecillus eſſet, viridia ligna non æquè tanta celeritate exureret. Vtriuſque methodi in opus deducendæ ratio non omnibus vna eademque eſt, quibus tamen vnus atque idem

Ratio diſcriminis vtriuſque.

est finis & scopus. Verùm methodum, quæ magis ad naturam accedet, magisque sensibus fidẽ faciet paucis perstringam. Prioris methodi duos tantùm agendi methodos recitabo. In omni opere, inquiunt physici opus est agentis robore & corporis passuri dispositione. Argentum viuum vulgare etiamsi sit materia argento & auro proxima, tamen est temperamento præter modum frigido & humido atque indefinito, & longè magis ab argenti aut auri concoctione distat, quàm argentum viuum à reliquis metallis arte prolicitum. Si igitur consilium sit argentum viuum vulgare in argentum vel aurum transmutare ex præscripta priori methodo, necesse erit illud priùs purgare, & à nimia frigiditate & humiditate vindicare, Alioqui concoctioni nimiùm esset contumax. Hæc igitur est præparatio. Artifices autem, qui in his versati sunt, alloquor, & vocabulis artis vti cogor, vt significantiùs omnia comprehendantur, & intelligantur. Sublimetur argentum viuum vulgare quater vel pluries, dum niuem albedine superet, & vt vitrum in subli-

Quomodo ex argento viuo vulgari misto cum argẽto vel auro argentum vel aurum producatur.

Præparatio argenti viui.

matione excoctum transpareat. Hinc teratur, & perfusum oleo tartari igne valido adhibito destilletur in vas recipiens & reuiuiscat. Sic argentum viuũ purissimum & splendidissimum habebis, & à frigiditate & humiditate nimia naturali aliquatenus vindicatum. Feces enim, quæ illi in sublimatione miscẽtur, quidquid est impuri, retinent, humidum autem rarius, leuius & minùs coctum in pulueris similitudinem ad superiorem vasis partem conscendit. Purior autem pars magisque decocta grauior & solida in media vasis parte subsistit & adhæret, quæ peruia est, & ex eadem argentum viuum resolutum & fluidum est quodammodo temperatum. Ex hoc argento viuo defecato & argento vel auro in calcem reductis fiat malagma. Teratur diutissimè sub marmore, Deinde exprimatur crassiori linteo obuolutum, dum aliqua argẽti vel auri tenuior pars vnà cum argento viuo perfluat. Addatur nouum argentum viuum purgatum malagmati, quod ob crassitiem transmeare non potuit, rursusque exprimatur. Et identidem toties hæc opera

repetantur, dum totum malagma percolauerit, Quòd si nimium erit cōtumax, fimo equino calente sepultum aliquot diebus emolliendum & attenuandum erit, idque repetendum, dum alterutrū semen totum cum argento viuo perfluxerit. Sic argentum & aurum soluta erunt in argentum viuum cum argento viuo. Hæc ita resoluta iteratis vicibus destilla, dum tota in recipiens vas stillauerint sub argenti viui forma, Quòd si quid imo vasis substiterit, addendum ei erit nouum argentum viuum, terēdum, fimo equino calente emolliendum & attenuandum, idque repetendum, dum totum in vas recipiens stillauerit. Dissoluendæ vnicę vncię argenti vel auri quadraginta ferè vncię argenti viui pręparati admiscendę erunt, Quę si nō sufficerint, rursus addendę alię vsque ad quinquaginta aut sexaginta ad summū, quarum beneficio & vi humida potentiâ vnica illa vncia alterutrius seminis verè in argentum viuum soluta conspicietur. Hoc argentū viuum metaphoricè animatum appellant. Nam veluti in animalium corporibus anima caloris est principium

Argētum viuum animatum metaphoricè quid sit.

principium & causa,& sinè qua mortua iacerent corpora, Sic argentum vel aurum principium est caloris in argento viuo, quod alioqui frigidissimum nec quidquam alteratum persisteret. Est autem argentum hoc viuum animatum adeò argento aut auro proximum, vt solùm ex sese solo agente calore externo pauco tempore in argentum aut aurum transmutaretur. Sed vt expeditiùs opus peragatur, sumatur dragma huiusce argenti viui animati, eique admisceatur dragma argenti vel auri in calcem redacti. Redigitur in calcem si prius ex alterutro & argento viuo malagma cōficiatur, deinde igne sensim expirauerit argentum viuum. Duæ igitur hæ dragmæ scilicet argenti viui animati & calcis argenteæ vel aureæ simul mistæ lēto primùm igne post aucto sensim vsque ad ignitionem maximam decem dierum spatio decoquantur, dum in puluerem candidum vel fuluum desierint. Huic deinde pulueri æquale pōdus eiusdem argenti viui animati adijciendum, miscendum, concoquendum vt priùs, dum in puluerem abierit, & colorem

Quomodo argentum vel aurum in calcem redigatur.

candidum aut citrinum contraxerit. Atque ita iteratis vicibus æqualitate ponderis ſeruata totum argentum viuum animatum in puluerem album aut citrinum figetur. Hic puluis in pilulas albumine oui immiſto formatus, & in portunculam argenti vel auri ſenſim proiectus, in argentum vel aurum puriſſimum tranſmutabitur.

Quomodo ex argento viuo à ſtãno, plũbo, & ære prolicito, argẽtum vel aurũ producatur.

Poſterior prioris methodi modus, eadem ratione nititur. Argentum enim viuum à ſtanno, plumbo & ære ſumma arte prolicitur, & calci argenteæ vel aureæ admiſcetur, & vt in ſuperiori traditum eſt, concoquitur, & in corpus argenteum vel aureum reducitur.

Argẽtum viuum ex argẽto celeriter in aurum mutatur.

Sed nullum ex corporibus omnibus metallicis argentum viuum calci aureæ admiſtum celeriùs & perfectiùs in aurum mutatur, quàm quod ab argento puro arte prolicitur. Hæc omnia operam, diligentium, & manum artificis expoſtulant, nec niſi progreſſu tẽporis fieri poſſunt.

Poſterior agendi methodus per proiectionem.

A quibus excuſabimur à poſteriori agendi methodo, ſcilicet ſi deſiderato ſemine perfecto argentifico aut aurifico potiemur. In omnia enim metalla igne colliquata proiecta

& colliquata illius portiuncula miſcetur ſtatim ſolis partibus argenti viui eorũdem, ipſumque retinet, concoquit & vnitum perfectè tingit in argentum vel aurum. Ignis autem externus, quidquid eſt impuri, exurit, & in fecem ſupernatantem excernit.

Confirmatio Argyropœiæ & Chryſopœiæ.

VT AVTEM ordinem propoſitum ſequamur, confirmandum eſt nobis Argyropœiam & Chryſopœiam artem eſſe veram. Cum autem ad confirmationem quæſtionis, An ſit, multùm valeãt, authoritas, ratio & experientia, Poſſem primùm multorum grauiſsimorum virorum teſtimonijs & authoritate cõfirmare veram eſſe artem, niſi de his æditus eſſet liber, cui titulus eſt, De veritate & antiquitate artis chemicæ & pulueris & cęt. Authore Robero Vallenſe, Is liber æditns Pariſijs apud Federicũ Morellum anno 1561. Quapropter, qui volent authoritatibus probari ſibi veritatem artis, eos ad eiuſdem libelli lectionem relegamus. Sed magis rationibus innitendum, & experimẽtis quibuſdam demonſtrandum eſſe putauimus. Nullis igitur, probabilioribus rationibus & ar-

Argumẽta à rationibus probabilibus ducta confirmantia artem.

gumentis defendenda est nobis hæc Argyropœia & Chrysopœia, quàm ex ijs, quæ dicta sunt, & quæ in refellendis Erasti argumentis posthac dicenda sunt. Scilicet ex cognitione materiæ argento & auro proximæ, & causæ efficientis, Quę cum vtraque ex ijs, quæ natura sua sponte in lucem ædidit, arte elici poſsit, nemini dubitandum esse puto, quin illa ab hac perfici, & argenti aut auri formã ex præscripta vtraque methodo arripere poſsit. Sunt enim omnium operum & effectuum tam naturalium quàm artiũ fundamenta, materia & efficiens causa. Tantò autem veriùs id præstari posse existimandum erit, quantò veriſsimũ erit in artis potestate esse id quod necessarium est ad impellendas causas naturales vt agant. At quod necessariũ in arte videtur, hoc solum est, vt misceat elementa materiæ proximæ, & imperfectam mistionem perficiat. Subiectum enim causæ agentis est inanimum corpus, nec aliud eiusdem agentis est munus, quàm miscere, non vegetare, alere, aut cætera munia obire, quæ in plantarum & animalium ortu sunt necessa-

Omnium effectuum causas esse materiam & causam efficientẽ.

In artis potestate esse, quod necessariũ est ad impellendas causas naturales, vt agant.

ria. Atqui calor externus qualitates metallorum,& elementorum materiæ proximæ, & ſeminis vtriuſque argentifici aut aurifici mouere poteſt, & intendere aut infringere, & miſtionem priorem interuertere, vt hinc noua miſtio inducatur, ſimulque prior forma aboleatur, alia ſuccedat & oriatur, Et calor ille igneus externus eſt in artis poteſtate: Veriſsimum igitur erit artem beneficio ignis miſcere poſſe ea, quę miſtilia ſunt, ijs obſeruatis legibus, quas paulò ante commemoraui, cum de miſtione agerem. Hanc miſtionem ab igne effici poſſe cum negaſſet Cardanus libro de ſubtilitate rerum, à Scaligero exercitatione cētesima prima, diſtinctione duodecima iure reprehenſus eſt. Nam in alembico,inquit,coaceruata, & multa,& diuerſa & contraria, ita miſcet ignis in eo vaſe,quod recipiens dicitur, vt nulla vi præterea ſcjungi queant. Et hic ſanè eſt à natura: Nec ignis naturam temere à natura diſcerpendam eſſe ait. Sed ne longiùs exempla artis petantur, quibus eam verè miſcere demonſtrari poſsit, Nonne vitrum corpus eſt naturale ma-

Ignem miſcere ex Scaligero aduerſus Cardanum.

Artē verè miſcere ab exemplo vitri demōſtratur.

teria & forma constans! Non enim terra, non aqua, minus aër, aut ignis est, sed ex horum mistione vi qualitatum concretum. Atqui quòd vitrum sit, nullum alium habet opificem quàm vitrarium, nec aliam causam agẽtem, quàm ignẽ. Materiam quidem, ex qua vitrum fit, ars non potest producere, At ligna igni subijcit, à quo exuruntur, & in cinerem vertuntur, Deinde cinis miscetur arenæ puræ aut lapillis perspicuis minutissimè tritis, hinc vtraque materia igne in calcẽ redacta, eademque tandem igne violento fusa vertitur in vitrum. Sic ars metalla non producit, nec argentum viuũ, nec materiam seminis argentei aut aurei, sed ea igni subijcit, qui qualitates eorumdem subigit & alterat, miscet, & quę arti propria sunt opera, efficit, quorum effectus est mistio, aut huic opposita resolutio in aliud mistum simplex. Sanè si vegetationem, sensum, per mutationẽ vnius indiuidui in indiuiduum plantæ aut animalis induci oporteret, ignis aut calor igneus hæc minimè præstaret, sed vis & calor efficiẽs insitus materię & semini, qui non est ex genere caloris ignei,

In materia vegetabiliũ aut animaliũ vires insitas esse.

ſed celeſtis,& proportione elemẽto ſtellarum reſpondens, vt rectè ait Ariſtoteles. At quæſtio non eſt de vegetatione, aut ſenſu, ſed de miſtione inanimorum corporum, quę non inſita vi, ſed pulſu agitantur externo. Quòd ſi obijciatur in materia miſtorum corporum ſimpliciter vires etiam ſuas ineſſe, quibus ad formam vnicuique propriam promouentur, Sit ita, non idcirco tamen minùs forma argenti aut auri in materiam illis proximã inducetur. Si enim vi miſtionis eadem materia proxima eoſdem affectus corporeos induat, quos argentum & aurum, cum miſtionem calore externo agente efficere nouerimus, argenti quoque aut auri formam eidem materię proximę inducemus. Ex accidentibus enim argento & auro proprijs & ſenſibus cognitis formas eorumdem intelligimus, cum ignotę ſint nobis differentię illorum ſpecificæ. Hæc enim accidentia propria, vt & in cęteris corporibus naturalibus, formam vnicuique propriam ſequuntur. Hæc autem Eraſto reſponſurus luculentiùs tractabo. Et ſi autem hę probabiles ſint rationes, qui-

Materiam inanimatorum corporũ pulſu externo agitari.

bus Argyropœiam & Chryſopœiam defendere poſſem, tamen experientię maior fides adhiberi ſolet, Pręſertim in effectibus eiuſdẽ Argyropœiæ & Chryſopœiæ, qui ſenſuum iudicio, quales ſint, verè iudicantur. Si enim quod hæc ars pollicetur, id eſt argentum aut aurum, verum eſt, fidem faciet demonſtratio, vbi vtrumque proprium ſubierit examẽ. Quòd in ijs artibus, quæ ſolam ratiocinationem pro fundamento habent, non ita demonſtratur. Idcirco experimenta duo enarrabo, quæ non ſemel ſed identidem ſæpius probata in animum induxerunt, vt artem veriſsimam eſſe crediderim. Neſcio an ſcriptis fides adhibebitur: Sed parum ſollicitum me reddit, crediderit Eraſtus necne, aut quiuis alius huiuſce artis ignarus. Adfirmare tamen bona fide poſſum vidiſſe me argentum viuum à ſtanno arte eductum ferè fluidum vt vulgare in purum argentum tranſmutatum fuiſſe. Ex quinque libris ſtanni vna aut circiter argenti viui prolicitur. Purgatur exemptum lauacro ex ſale & aceto, dum ſit ſplendidum. Quatuor vncijs huiuſce argenti viui admiſcetur

Confirmatio artis ab experientia.

De argẽto viuo à ſtãno prolicito mutato in argẽtũ. Primũ autoris experimẽtũ.

cetur vna gummi cuiusdam argentei fusibilis & fixi. Fit autem fusibile & fixum mistione vnius vnciæ puri argenti cum quatuor vncijs arsenici priùs sublimati, purgati & per reiterationem sublimationis fixi cum eodem argento. Hinc soluitur vapore aqueo calente, dũ conspiciatur vt oleum spissum. Huius igitur olei portio vna cum quatuor argẽti viui è stanno arte educti mista vasculo vitreo includitur, & vi caloris primùm imbecilli, deinde aucti vsque ad decimum diem concoquitur dum in puluerem cinereum fixũ substiterit, Qui cum plumbo liquatus, & examini cineritij probatus, vertitur in verissimum argentum. Cuius effectus causa in superioribus tradita est. Alterum experimẽtum est, argenti in aurum mutatio, hac methodo. Distilletur aqua acerrima & tingens, quam plerique norunt, Destillata rursum destillanda est & sæpius dum nullæ feces post distillationem in imo vasis resederint. Magni enim refert omnia ab impura fece & crassitie esse purgata. Purgandum etiam est argentum viuum vulgare pluribus repetitis subli-

Secundum authoris experimẽtum, in argento trãs mutato in aurum.

mationibus, dum perſpicuum fuerit. Hinc reuiuiſcat. Soluantur ſeorſim à deſtillata aqua acerrima vnciæ duæ argenti puriſsimi: Eadem etiam aqua ſoluantur ſeorſim quatuor vnciæ argenti viui puriſsimi: Miſceantur ſoluta. Diſtilletur aqua primùm imbecillo igne, dum tota ſtillauerit. Hinc augeatur gradus caloris, vt etiam argentum viuum deſtillatione expiret. Frangatur vas vitreum. In imo vaſis maſſam argenteam conſpicies partim cinereo, partim rubro ſubobſcuro colore tinctam. Tandem reduc in corpus. Hoc argentum & ſi nondum mutauerit colorem, neque ſit aurum, purius tamen eſt & ſolidius quã naturale argentum, ipſiuſque humidum magis definitum. Idcirco in examine auri ſcilicet cementi egerrimè nec niſi repetito ſæpius diuellitur. Quinetiam ſolutum cum fuerit ab aqua acri ſeparationis, ramenta quædam auri puri ſubſidere conſpicies. Hoc ſigno totam argenti maſſam in aurum mutari poſſe iudicabis, Cum ſit eadem totius quæ & partis ratio. Hoc opus maturationis fructuum ſpeciem quandam gerit. Cùm

primùm enim vuæ maturefcunt, grana quædam nigro colore perfufa confpicies, cætera autem fine vlla coloris mutatione, quæ tamen procedente & continuato calore maturatione peracta nigra funt omnia. Sic fi idem argentum fæpius foluatur ab eadem aqua acri, eique admifceatur argentum viuum folutum, & deftilletur aqua, & expirauerit argentum viuum, & maffa fubfidens in corpus reducatur, tota in aurum mutabitur. Varios etiam fubinde colores coctiones reiterando contrahet, dum tandem rubeus, fplendidus, fixus, & impermutabilis color apparebit, Qui perfectæ concoctionis fignum eft. Sed magna in reductione in corpus adhibenda erit diligentia, ne nimiùm decidat de pondere, Alioqui totum ferè argentum vi fpiritus aquarum acrium in reiteratione operis in vaporem euanefcet. Nec aliud periculum in hoc experimento pertimefcendum: Intertrimentum hoc euitare poterunt ingeniofi. neque ratio fuadet omnia in vulgus profundere. Hæc agendi methodus & fi à fuperiori diuerfa fit, tamē in vtraque eadem cau-

Colores diuerfi, concoctionis figna.

ſa,idemque eſt effectus. Hoc enim tantùm agitur, & ſæpe dictum ſæpius quoque repetendum eſt,vt omnis aliena ab argenti viui natura & impura ſubſtantia à metallo excernatur, ſolaque argenti viui ſubſtantia pura ſuperſit, Quæ concoquenda & definienda eſt, dum colorem citrinum contraxerit, Signum perfectæ concoctionis. Atqui hoc experimento & agendi methodo hæc omnia præſtantur. Certum enim eſt ſolutione cuiuſcunque corporis miſti in fluidam conſiſtentiam ab aqua heterogeneam atque impuram omnem ſubſtãtiam excerni. Hoc exemplo ſalis communis atri & impuri demonſtratur, qui ſolutus in aquam ab aqua impuritatem omnem in vaſis imo derelinquit, Qui autem in aqua clariſsima effuſus & ſolutus eſt, ſi agente calore incraſſetur,niueus conſpicietur. Secretioni autem huic adiumẽto erit argenti viui ſubſtãtia pura:ipſum enim quod ſuæ eſt naturæ retinet,alienũ reſpuit. Et in reductione poſt coagulationem,quod heterogeneum & impurũ eſt, abit in fecem, Quod verò purum eſt,liquatur, & in canaliculam ferream

Cauſæ mutationis argenti in aurum.

proiectum in metallum frigore concrescit. Vis autem ignea aquæ acris definit & concoquit humidum: Terrerum autem argenti, quod actu est album, potentia rubrum, per operis reiterationem rubescit, suumque humidum tingit in citrinum. Et hic color est indelebilis, est enim radicitus infixus. Sic argentum ab ijsdem causis quibus & in superioribus agendi methodis in aurum transit. Cum enim sensim illi accidentia auro propria accedunt per præparationem, tandem auri formam contrahit. Omne enim corpus sub certa quantitate stans apprehendit ad se formam in momẽto. Argentum autem, quòd propiùs ad auri naturam & mistionem accedat, quàm reliqua metalla, faciliùs hac methodo formam auri ad se trahit: Cætera ægerrimè, Sed excernendum priùs est ab illis argentum viuum fluidum, Quod cum calce auri concoctum in aurum mutari poterit. Hanc argenti in aurum mutationem hoc experimento nostro didicimus à similitudine mutationis ferri in æs. Soluatur vitriolum in aquam ab aqua, in hanc aquam ferri ramenta pro-

Qua arte ferrũ mutatur in æs.

jiciantur. Ferueat aqua vſque ad conſumptionem tertiæ partis illius: Sub diuo relinquatur, ſubſidebit in imo vaſis ferrum & vitriolum. Effundatur aqua clara, immitatur alia. Hoc repetatur ſæpius, dum tota vitrioli ſubſtantia ſoluta in aqua necnon impuritas ferri effuſa ſit. Conſpicies in fundo puluerem rubrum, Qui vi follium liquatus & in canaliculam proiectus in æs puriſsimũ concreſcet. Si quis omnia hæc accuratiùs perpenderet experiendo & manum operi admouendo, lucrum inde non minimum captaret, & vberiùs quidẽ quàm alia aliqua arte conſequeretur, ſi modò rectè opus perageret. Verùm hæc eò à nobis ſcripta non ſunt, vt diteſcendi artem doceremus, ſed vt veram eſſe eam demonſtraremus. Hic enim finis eſt & ſcopus Apologiæ noſtræ. Scio tamen plures tanto comparandarum opũ æſtu flagrare, vt nullam aliam ob cauſam Argyropœiæ & Chryſopœiæ incumbẽdum eſſe putarent. Perpaucos video, qui ſpreta opum immenſitate, quàm hæc ars ſuppeditare poteſt, paucis & neceſſarijs contenti admiranda Dei opera non ſo-

Effectus ſuperiùs dictorum.

lùm in plantarum & animalium ortu, ſed & in mutorum & inanimorum horum corporum diſſolutione & miſtione contemplari deſiderent, quæ hac arte inueſtigando oculis conſpiciuntur, & manibus palpantur. Illis famelicis & auri ſitientibus vt ſatisfiat, horum autem pijs deſiderijs vt prouideatur, & in vniuerſum omnibus huiuſce artis percupidis & amatoribus, ſi me, quibus operibus illis incumbendum ſit, cõſuluerint, dicam ingenuè & bona fide, & quod mihi, idem quoque illis conſultum eſſe velim. Magna equidem ſunt, quæ ex præſcripta priori methodo aggredienda verè & apertè demonſtraui, quæque, ſi ad exitum perducantur, magno cum fœnore prouentura ſint. Verùm omnia hæc laborioſa, tædioſa admodum, & difficilia, Siue argentum viuum à corporibus metallicis arte ſumma eruendum ſit, Siue vulgare præparandum, vt neceſſe eſt, Seu argento aut auro vis quædam ignea accerſenda ſit, quę in argentum viuum agendi facultatem habeat, & illud concoquendi, Seu argentum viuum cum auro tam arctiſsimè per exi-

Conſilium authoris.

guas portiunculas miſcendum & vniendum ſit, vt in vaporem vtrumque ſimul ſurſum feratur igne agente, & in vas recipiens in argēti viui formam delapſum coire oporteat, Seu argentum ſumma præparatione pręcedente ſine ſemine in aurum mutandum ſit. Pręterea in hac priori methodo pluribus opus eſt vaſis, fornacibus, aquis, oleis & quamplurimis alijs rebus. Sed & hęc non ſine magnis ſumptibus fieri poterunt, priuſquam, quod quęſitum eſt, verum eſſe experientia comperiatur. Multa etiam in tractandis vaſis pericula ſolent incidere. Inſuper & hęc omnia aſsiduam operam ſine intermiſsione deſiderant, Et ſi illis incumbendum ſit, proprię profeſsionis partes & functiones deſerendę ſint neceſſariò. Atque hinc, quod maiùs malũ video, bonorum virorum exiſtimationi plerumque detrahitur. Tandem ex tam multis & aſsiduis laboribus, opera & oleum, vt dici ſolet, plerumque teritur, niſi ab artifice ingenioſo & maximè experto adminiſtrentur, qui etiam in cauſarum naturalium cognitione verſatus ſit, vt errorem, ſi primùm voti compos

non

non extiterit, emendare posſit. Neque tamen propterea hæc damnanda aut cõtemnenda ſunt, Quippe quæ ad altera concipienda & capeſſenda aditum facilimum præbitura ſint. Sed de ijs ita ſentiendum eſſe puto, vt nihili æſtimanda ſint, ſi Chryſogoniæ ſeu ſeminí noſtro aurifico comparentur. In huius inueſtigatione cæteris omnibus exploſis Argyropœiæ ſtudioſos omnem operã collocare oportet. Cognitis enim paucis, quæ tantopere, & iure quidem, occuluerunt veteres, cætera nullius vel minimi laboris æſtimanda ſunt. Sunt autem quæ celauerunt, tria hæc. Materia, cauſa efficiens, & locus. Quibus nomen proprium non impoſuerunt, ſed inueſtigãtes ad naturæ opera relegauerunt. Et rectè quidem. Materia ex qua triticum generatur, eſt triticum & humor è terra & aqua miſtus: Cauſa efficiens partim eſt inſita grano tritici, partim eſt externa, nempe calor ſolis in aëre circumambiente. Locus eſt terra. Sic in Chryſopœia materia ex qua ſemen aurificum generatur eſt aurum & ſuum argentum viuum. Hanc materiam nomine barba-

In inueſtigatione ſeminis aurifici cæteris exploſis incumbẽdũ eſſe.

Tria à veteribus celata.

Ortum ſeminis aurificinaturalem eſſe non ſecus ac plantarum aut animaliũ.

ro appellauerunt REBIS, quòd ex bina re primùm componitur, quæ tãdem coctione diuturna futura sit vna specie & numero. Causa efficiens partim est vis insita in auro, partim calor externus, qui calorem solis æmulatur. Locus est fornax, quam Athanorem appellant cũ suo tripede arcanorum, & ouo vitreo quo includitur materia. Humor è terra & aqua mistus calore solis & aëris circumambientis agente dissoluit granum tritici, quod corrumpi vulgo existimatur, vt superiùs diximus. Dissolutionem aut corruptionem sequitur germẽ, quod est materia semini futuro proxima. Hinc crescit, multiplicatur, & sensim concoquitur dum ad maturitatem peruenerit. Toto hoc temporis curriculo varios subinde mutat colores. Sic argẽtum viuum nostrum dissoluit aurum, & dissolutione peracta generatur germen, quod est materia semini argentifico & aurifico futuro proxima, Quæ paulatim concoctione viribus augetur, dum tandem in massam rubram & duram vt vitrum concreuerit. Et hinc puto nomẽ lapidis illi inditum fuisse. Lapis hic va-

Similitudines in ortu tritici & seminis aurifici.

Cur lapis dictus

ſe effracto minutiſsimè teritur, & incluſus vaſe vitreo luto obſtructo igne excellenti triduo concoquendus eſt, dum in puluerem rubrum ſeu purpureum, fixum, & igneum abierit, & perfectionem ſummam conſecutus fuerit: In cuius ſuperficie ſupernatabit terra impura, quā damnatam & vituperatam appellāt, quę abjicienda eſt. Hoc poſtremum, opus trium dierum appellare ſolent. Nec pauciores toto motus tempore colores materia ſeminis noſtri contrahit, quàm planta. Quorum tamen tres præcipuos artis periti notarunt, nigrum album & rubeum. Contracta tamen albedine appellatur ſemen argentificum, ſeu Argyrogonia, vim & facultatem habens mutandi argentum viuum cuiuſcunque generis in argentum purum: Sed maluerunt vltra progredi, & ſola concoctione continuata aucto calore aurificum ſemē producere. Quemadmodum autem iactis in agros ſeminibus cætera naturæ committit Agricola dum meſsis tempus aduentarit, Sic Argyropœiæ cultor vbi primùm vaſi materiam incluſerit & conuenientem calorem exhibuerit, &

Vnde ſemini aurifico lapidis nomen ſit inditum.

Opus triū dierum.

Tres in ſemine aurifico colores dum mouetur.

continuò fouerit, nihil illi laboris impendendum erit, Sed calori committēda cætera, dum ſemen primùm albedinem contraxerit, atque hinc vim & facultatem argentificam, tum demùm verò continuata coctione in puluerem rubrum aurificum prodierit. Huic operi conficiendo pluribus fornacibus, vaſis, aquis, oleis minimè opus eſt. Sufficit vnica fornax apta, aurum, & ſuum argētum viuum. Sufficit vnica ad ſummum auri vncia, nec impoſterum alia adijcienda eſt. Nulla etiam poſſunt incidere pericula, Semel enim incluſo ſemine & calore circum poſito, nec tangitur, nec loco mouetur, dum ad maturitatem peruenerit. Neque aſsiduam opus eſt collocare operam, ſed ſolus ignis fouēdus. Minùs deſerendæ ſunt propriæ profeſsionis functiones, Sed magna & admiranda moliendo, nihil agi vulgo putabitur. Sic apud omnes retinebitur plauſibilis exiſtimatio, neque quidquã illi detrahetur. Porrò ſi lucrum magis expetendum ſit, quàm admiranda Dei poteſtas in operibus naturalibus, quæ ab eius omnipotentia fluxere, nullus

huic pulueri aurifico comparandus erit thesaurus, Quippe cuius dragma, etiamsi semel tantùm ortum subierit argenti viui ducentas vel plures ex quantitate virium statim igne externo iuuante cōstringet, & in aurum purissimum mutabit. Huiusce tam admirabilis & stupendi effectus causa est vis ignea, auro, postquam à suo proprio humido seu argento viuo fuerit solutum, longa & tēperata concoctione quæsita. Quæ vis, cum primùm in auro sopita esset & potentiâ tantùm, eadem solutione & concoctione in actum erupit: Non secus ac vis in ouo delitescens calore gallinæ excitatur, vt tandem inde pullus oriatur, qui longè nobiliori & præstantiori forma constat quàm ouum. Sic & semē aurificum longè nobilius suo auro à quo traxit originem. Vis hæc aurifica per qualitates igneas semini longa coctione quæsitas redundantem argenti viui vulgaris, aut eius, quod metallis inest, humiditatem coercet & temperat, Atque ex hoc temperamento imperfecta argenti viui mistio perficitur, statimque aurea forma illi impertitur. Sed quod magis

Causa effectus admirabilis pulueris aurifici.

Ex reiteratione solutionis et coctionis seminis aurifici vires eiusdem in infinitum augeri.

admiratione dignum est, vires illius in infinitum ex reiteratione operis adaugētur. Si enim semen illud aurificum semel ex auro productum rursus suo proprio humido certa proportione misceatur, soluatur, temperato calore concoquatur, tandem etiam in puluerem rubrum, & breuiori quidem tempore prodibit, multiplicatis viribus prioribus. Et quò pluries opus iterabitur, tantò celeriùs absoluetur, & efficacioribus viribus opus augebitur. Nam seu tritici grana iterum atque iterum sata numerum & quantitatem in infinitum augent, sic semen aurificum iterum atque iterum solutum & concoctum vires proprias in infinitum augebit. Et vt in seminibus plātarum vel animalium proprium hoc munus est sobolem suam per generationem propagare, sic semini aurifico hoc proprium est, vt primùm sępius solutum à suo argento viuo & concoctum viribus increscat, quibus per mistionem cū argento viuo vulgari vel metallorum speciem suam auream propaget. Huiusce incrementi meminit Augurellus sub finem suę Chrysopœię his versibus.

Extremo huic igitur prudens ne cede labori,
Nā breuis atq; artis minima est, sed diuitis vsus.
Ergo vel imprimis fuluo confunde metallo
Confecti paulùm medicaminis, idque beati
Pulueris actutum præ se vim ferre videbis.
Vel grauidum puro semen cum rursus ab auro
Haud facili, & multa extrusum collegeris arte,
Qui modus ex illis, quæ pridem exegimus extat
Expressus satis, & fari non omnia par est,
Huic tu purpurei partem mox pulueris æquam
Immisce, atque illis lentum succende calorem,
Ac geminos illas etiam simul excoque menses,
Quo seriem spatio cunctam prodire colorum
Peruideas, qualem ternos miratus in annos
Videris, atque breui sumas, quæ maxima longo
Tempore iam tota quæsisti sedulus arte.
Idque iterū atque iterū facias, quotiesq; peractū
Id fuerit, toties vires illius, & ipsum
Puluereum exauctes cumulum, nāq; ocyus ipse
Crescit, & hinc aliam sumit, retinetq; priorem
Virtutem crescentem etiā, Nec credere vanū est,
Illam adeo interdum priscis auctoribus auctam,
Ipsius vt tenui proiecta parte per vndas
Æquoris, argentum tum viuum si foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurū,
Neptunusque supra diuos ditissimus omnes
Tum fieri, & strato lusum Nereides auro
Ire super, puro siccantes sole capillos
Cæruleæ, quo non alius color aptiùs auro
Hæret, & æthereo cui plenè conuenit aurum.

Postremum hoc hyperbolicè ab Augurello dictum est, vt intelligatur ortũ & propagationem huiusce seminis & auri in proxima materia, scilicet argento viuo in infinitum abire, Non secus vt in propagatione aliorum corporum naturalium euenire solet. Sanè huiusce seminis concoquendi & perficiendi ratio adeo est æmula naturæ, vt nulla opus sit arte vbi primùm aurum suo humido fuerit mistum, nisi quòd calore proprio & conuenienti fouendum erit semen. Idcirco in administratione aut propagatione seminis huiusce nihil omnium vtilius, quàm asiduè in contemplationem operum naturæ incumbere. Inficiari nolim recentiores huiusce artis authores compendiosam magis viam edocere, Quæ si præstari posit, nec tam facilis est,nec cum tanto fœnore habet exitum. Insistamus vestigijs patrum,qui nusquam nos aberrare posse verisime profesi sunt, si naturam ducẽ sequamur. Neque tamen ex ijs, quæ dicta sunt, tam facilem existimare artem oportet, vt quiuis eam statim assequatur. Nam aurum præparandum est, vt solutioni

Ars difficilis.

ſolutioni minimè ſit contumax. Et id quidem ſatis arduum. Neque exiſtimãdum eſt, argentum viuum, quod ſoluẽdi auri obtinet facultatem eſſe illud vulgare, quod palam à pharmacopolis aut mercatoribus venit. Cum enim à corpore, quod ſimilitudine totius ſubſtantiæ aurum referat, & temperamento ſit calido & humido ſolutionem eiuſdem auri præſtari oporteat, illam quidem ſimilitudinem argentum viuum obtinere negari non poteſt, temperamẽto autem eiſe frigidiſsimo certum eſt & maximè indefinito. Sed aliunde nobis argentum viuum arte ingenioſa proliciẽdum & educendum eſt à corpore paucíſsimis noto, quod natura concoxit, quod etiam ſimilitudine totius ſubſtantiæ aurum magis referat, quàm argẽtum viuum vulgare, quodque nulla arte ſed primo quoque contactu & attritu cum auro non minùs libenter coeat, & miſceatur quàm aqua aquæ. Iam contemplare altiùs quodnam ſit illud corpus. Præterea fornacem quæ continuum & æqualem calorem ſubminiſtrare poſsit, pauci norunt: Sed & pauciores tripedẽ

Argẽtum viuum vulgare non eſſe illud quod ſoluit aurũ.

arcanorum, & paucissimi pabulũ caloris, cui æquabilitatem præstare possit. Totum ferè arcanum in gradu caloris consistit. Nam veluti vim pulli effectricem & ouo insitam à calore externo superari non oportet, alioqui induresceret ouum, nec pullum vsquam imposterum ederet, Sic vis seminis futuri id est auri misti cum suo argẽto viuo exinanienda non est, Alioqui nõ dissoluetur aurum, nec germinabit, nec fiet materia auro proxima, sed in aurum calore nimio agente concrescet, rursus si defecerit calor, laborem artificis frustrabitur. Tandem verò puluis hic aurificus in Dei potestate situs est, quem, cui vult, largitur & subtrahit, & frustra ab ijs quæritur, cui denegatus est. Hinc Palingenius in suo zodiaco, ait, cum puluerem hunc aurificum viris pijs quærentibus respondisset Apollo sub ænigmate & oraculo quodam obscuro, & hinc ad conuexa cœli euolasset, sic subdit,

Arcanum artis in gradu caloris ferè consistere.

Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo accipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis sumptibus, illam

Inuenere artem, qua non ars dignior vlla est,
Fingendi lapidem æthereum, quem scire profanis
Haudquaquam licet, & frustra plebs improba
quærit.
Quem, qui habet, ille potest vbi vult habitare
decenter,
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum.
Sed tanto paucos dignantur munere diui.

Videbor forsitan plura dixisse, quàm quæ ad quæstionis propositæ, An sit ars, necessaria fuissent, Verùm adeo connexæ sunt quæstiones, vt, An esset ars, cõfirmari non potuerit, quin simul demõstraretur, Quomodo esset: Tum verò quòd his, quæ dicta sunt, velut armis ex sinu naturæ depromptis argumentorum Erasti aciem oppugnare propero.

Vltima pars Apologiæ. Confutatio argumentorum Erasti aduersus artem.

NVNC igitur Eraste ad te me cõuerto, nunc mihi tecum cominus congrediendum est, & rationibus physicis opinionem tuam in re, cuius ignarus es, funditus euertere. Sed quoniam in omnibus ordo necessarius est, imò instructa vtrinque acie, qui dimicaturi sunt, plerumque ex ordine opportunè constituto victoriam referre solent, Sic quem prosternendis argumentis tuis ordinem

Quis ordo seruabitur in refellẽdis argumentis Erasti.

seruaturus sum, dicam. Imprimis conuitijs iniurijs & maledictis quibus Argyropœiæ & Chrysopœiæ studiosos passim insectaris, cum nihil aliud præstare posis, nullum à me responsum accepturus es. Nihil enim hæc ad veri cognitionem pertinent, hæc modestum & grauem virum minimè decent, quẽ opinioni suæ contradicentes, demonstrationum vi & robore conuincere oportet, non vetularum petulantium more acclamare, aut furentium hominum ritu excandescere. Sanè in multis, quæ tu proponis, in tuam me iturum sententiã audies, quòd fundamentis demonstrationum naturalium innitantur. Sed vt omnia magis aperta fiant, oportunum esse putaui, si quem antea in confirmatione Apologiæ continuata orationis serie stylum seruaui, in refellendis, quę aduersus eandem adferuntur ab Erasto, argumentis, posthac mutauero. Nihil autem ad discernenda, quæ proponuntur aut enuntiantur, vera an falsa sint, commodius & expeditius esse puto, quàm omnia ad syllogismi formam reducere. In his euim quæ orationis copia

dicuntur, plerumque imprudentes decipi contingit, vt pro certis incerta, pro veris falsa & vana amplectantur. At in his quæ ad formam syllogismi reducuntur, omnia nuda & aperta sunt, nullus fucus, nullus ornatus intermistus est, quibus veritatis lux tanquam densissimis tenebris immersa mens auditoris aut legentis perstringitur, vt intelligere non possit, sed cæcutire cogatur. Quocirca ab omnibus, quæ cõfuse & plerumque idẽtidem, Eraste, aduersus Chrysopœiam attulisti, detrahetur verborum & orationis copia, & ad nudam syllogismi figuram reducentur. Sic ad dialecticorum normas exacta, veluti aurum, cementi, stibij, sulphuris, aut aquæ acris separatoriæ examinibus expositum, explorabitur quantùm veritatis aut ponderis in ijs contineatur, & quid de ijs, quæ à me in contrarium aduersus ea adferuntur, statuendum sit, certò cognoscetur. Sed antequam ad profligandam Argyropœiam & Chrysopœiam accedis, de natura metallorum vti in visceribus terræ sua sponte & naturâ concreuere, disputas, & Aristotelem de materia eorũ

De natura metallorũ in visceribus terræ.

dem differentem tueris aduersus Georgium Agricolam & cæteros. Quæ autem Aristotelis & cæterorum essent opiniones supra attigi. Ex his quæ verior sit,certi aliquid pronuntiare non ausim. Sed sit ita vt vis,& concedatur opinioni Aristotelis potiùs fauendum, Nihil tamen ad quæstionem propositam pertinet,An sit Argyropœia aut Chrysopœia ars vera, Quæ materiam ex qua proximè in mineris metalla oriuntur, non inquirit, Sed illi aliam materiam argento & auro proximã naturę liberalitas obtulit,cuius mistionem imperfectam perficere posit causa efficiens, vt ex superioribus quæ dicta sunt,manifestum est. Prosequeris de natura metallorum disserens, ipsa esse specie differentia, & ductilia esse, neque argentum viuum metallum esse profiteris. Ego quoque in hoc tecum consentio.Sed quam præcipuam metallo differentiam asignas, quòd sit ductile, hanc ego communem omnibus metallis assero, vt ab argento viuo & alijs corporibus discernatur. Sed quòd esse ductile sit differentia specifica, nego. Specificæ enim rerum

differentiæ nobis ignotæ ſunt, & loco differentiarum, proprijs vtimur. Neque quòd ſint ductilia metalla à ſe ipſis differunt, ſed quòd perfectè magis aut minùs miſta ſint, & quòd alia igni exurantur, aut in partes eſſentiales diſtrahãtur, alia minimè, vt argentum, & aurum. Coarguis deinde chemicos, qui vnicam tantùm metallorum ſpeciem ſolis accidentibus differentem poſuere. Tibi etiã in hoc, non illis adhæreo. Vnumquodque enim metallum ſpeciem & formã propriam obtinet, per quam ab alia differt, & ab eadem nomen habet. Iam ad argumenta tua progrediendum, eorumque diſſolutionem, vt in hac tam celebri diſputatione, quid certò ſit ſtatuendum, intelligatur.

Metalla specie differunt

Primum Eraſti argumentum aduerſus Argyropœiam & Chryſopœiam.

Quæcunque ars ruinoſis fundamẽtis nititur, citò collapſura eſt,

Atqui Argyropœiæ & Chryſopœiæ

fundamenta ſunt, metallorum alia eſſe perfecta, alia imperfecta, & hæc mutari poſſe in perfecta, quę falſa ſunt fundamenta.

Ergo Argyropœia & Chryſopœia citò collapſura eſt.

De propoſitione nemo ambigit. Aſſumptionem autem hoc probare vis argumento. Quęcunque formam naturalem habent, & per illam conſtant, perfecta ſunt, Vnumquodque autem metallum perfectum eſt, & ſua forma cõſtat, & ab illa nomen habet, & falſum eſſe reliqua metalla eſſe quędam rudimenta auri. Ergo vnumquodque metallum perfectum eſt. Perfectionem autem maiorem reliqua metalla aſſequi non poſſe, hoc etiam argumento probare contendis. Vbi primùm cauſa efficiẽs naturalis motum in materia perfecerit, ceſsat, nec amplius aliquid in illa meditatur. Neque vſquam naturam aliquod metallum in mineris terrę in aliud mutaſſe, Et figmentum eſſe, quod de imperfecta horum metallorum miſtione in mineris dixere chemici. Cum primũ enim à frigore in metallũ denſata fuerit

materia,

materia, frustra coctionem expectari. Cum igitur natura viliora metalla in nobiliora nusquam transmutauerit, minùs etiam ars id præstare poterit.

Responsio ad primum argumentum.

Respondeo ad assumptionem, metalla non dici alia perfecta esse, alia imperfecta propter formam, sed propter mistionem. Vnumquodque enim perfectum est, si formam spectemus, quòd per eam vnumquodque constet, sin mistionem, aliud perfectum, aliud imperfectum. Quod enim imperfectè mistũ est, imperfectum dici potest, vt ignobiliora metalla, quæ quòd minùs mista sint, igne dissoluuntur, Argentum & aurum, quòd indissolubilia sint ab igne, præsertim aurum, perfecta dicuntur. Sic Aristoteles cruditatem, imperfectionẽ, concoctionem, perfectionem appellauit libro meteorologicorum quarto. Et tamen quæ ad maturitatem nondum peruenerunt, formam habent substantialẽ, qua constant & perfecta sunt, vt vuæ immaturę. Neque propterea velim cum

Cur metalla alia perfecta alia imperfecta dicantur.

quibusdam opinari metalla reliqua esse quædam rudimenta auri, sicut in vuis immaturis dici potest: In his enim vis insita efficiens nondum motum suum perfecit: In illis scilicet metallis, cum frigore densata fuerit materia in speciẽ metalli, motum suum peregit natura. Non igitur falsum est fundamentum in Argyropœia & Chrysopœia metallum aliud dici perfectum, aliud imperfectũ, si mistionem eorum inuicem comparemus, & aliam imperfectam, aliã perfectam & aliam perfectiorem esse. Hæc perfectio aut imperfectio in vegetabilibus & animalibus, quæ formam habent substantialem, dici non potest: Non enim constant per solam mistionem, vt inanima hæc & muta corpora, quæ sola mistionis lege diuersa differunt inuicem, Sed aliquid aliud præstantius habent, quod ea mouet, vt formam suam consequantur, vt etiam in superioribus dixi. Quod posteriori loco dicis, iam perfectum sua forma à natura ampliùs perfici non posse, nec eandem naturam ignobiliora metalla in nobiliora perficere in visceribus terræ, concedimus,

Perfectionẽ & imperfectionem in vegetabilibus & animalibus dici non posse, vt in solis mistis.

Nec illis adſtipulamur, qui impeditam fuiſſe naturam dicunt, quòd omnia in aurum non tranſmutauerit. At nō propterea tibi concedemus conſecutionem argumenti tui, ſcilicet arte adiutrice eandem naturam extra mineras terræ ex ignobilioribus metallis nobiliora metalla producere non poſſe. Quædam enim in ſolius naturæ poteſtate ſunt, vt metalla ex ſuis principijs concreta, quæ ſua ſponte à ſola natura ortum habent. nullius artis aut alterius indiga. In his omnino imitari naturā non poſſumus, cum, quæ eorum ſit materia proxima & cauſa efficiens, ignoremus. Quædam verò natura ſola ſine adiutrice arte producere nequit, vt triticum. Niſi enim terra excolatur priùs, deinde triticum ſeratur, non propagabitur. Quædam verò magis etiam ſunt in artis poteſtate, & quæ ſola natura nuſquam effecit, nec effectura eſt ſola, vt quæ arte miſcentur aut diſſoluuntur. Nā & ſi omne corpus ex ſinu naturæ prodierit, ex illo tamē nuſquam natura ſola produxit aut producet vitrum. At ars ſubijcit omne corpus naturale igni, qui

Natura quædam ſola efficit, & eadem etiam arte impellente efficit.

ipſum exurit & vertit in cinerem. Et hinc ex omni cinere vitrum producitur. Natura aquam vitæ ex vino nuſquam deſtillauit, Ars prolicit eandem. Eadem diuerſorum generum aut ſpecierum aquas verè permiſcet, quæ nuſquam natura miſcuit. Nihil igitur mirum, ſi natura poſtquam in viſceribus terræ ignobiliora metalla produxerit, ex iiſdem argentum aut aurum producere ſola nō potuit, aut poſsit. Quippe ipſa ſine arte ignobiliora metalla in materiam argēto aut auro proximam diſſoluere non poteſt, nec etiam meditata eſt, nec eandem arti materiam proximam in mineris ſuis concoquere. Aliam enim materiã, aliam cauſam efficientem habet natura. At ars diſſolutionem hanc ex ignobilioribus metallis in proximam materiã, & eandem necnon argentum viuũ concoquere, & miſtionem imperfectã perficere nouit. Ipſa tamen eſt tantùm naturæ adiutrix, Quippe quòd omne corpus ſit naturale, ſiue agens, vt ignis, quo ars vtitur, ſiue patiens, vt metalla. Hæc opera in vegetabilibus & animalibus ars efficere non poteſt, quòd motus in

illis non ſit in artis poteſtate, ſed vis inſita materiæ. At in his quæ propter ſimplicem miſtionē aut diſſolutionem cōſtant, quæ eas præſtant, ſunt in artis poteſtate, vt ignis, & ea quæ ſunt ignea, & miſtionem hanc inchoare & ſemicoquere vel concoctionem perficere poteſt, vt in lateribus ſemicoctis aut perfectè coctis. Prolixior in huiuſce argumēti ſolutione fui, tum quòd ab eo tanquā à machina inſuperabili totam Chryſopœiam collapſuram putaueris, Eraſte, tū quòd multis alijs diſſoluendis inſeruiet. Sed & aliud ſequitur argumentum, quo non minùs quàm hoc totam artem cōfodere putas.

In miſtione cauſas naturales eſſe in artis poteſtate.

Secundum argumentum.

Perfectorum ſpecie nulla eſt commutatio in aliam ſpeciem ſub proximo & vno genere comprehenſam, vt aſinus in canem tranſmutari non poteſt, qui ſub eodem genere, ſcilicet animalis, cōprehenduntur.

Atqui plumbum, ſtannum, æs, & ferrum, argētum, & aurum perfecta ſunt

ſpecie, & ſub vno genere, ſcilicet metalli, comprehenſa,

Ergo illa in hæc tranſmutari non poſſunt.

Reſponſio ad ſecundum argumentum.

Hoc ſecundum argumentum ſæpius repetis, Eraſte. Sed propoſitionem tuã priorem non indiſtinctè nec ſemper eſſe veram demonſtrabo. In ſtirpibus enim & animalibus diuerſæ ſpeciei ſub eodẽ genere proximè comprehenſis concedendam eſſe putabo, quòd per ortus & interitus ſeu generationis & corruptionis motum producantur, & in corruptis aut genitis nullum prius accidens ſenſile ſuperſit. At in miſtis ſimpliciter nego propoſitionẽ tuam locum habere. Mutatio enim ferri in æs puriſsimum, quam ſupra docui, contrarium demonſtrat: Et plus fidendum demonſtrationi, quàm opinioni tuæ. Atqui ferrum & æs ſunt ſub eodem genere metalli, nec fit reſolutio accidentium ſenſilium omnino in illa mutatione, ſed vtrumque ſub metalli forma permanet. Adieci etiam experi-

Mutatio ferri in æs ſine interitu ſpeciei metallicæ.

mentum à me probatum de argento in aurum mutato ſine interitu metallicæ formæ. Id quidem difficiliùs. Idcirco in ferro mutando in æs quiſque nullis aut paucis ſumptibus & facillimè experiri poterit,vt propoſitionem tuam nō ſemper eſſe veram iudicet. Quid ſi dixero cum Scaligero ouum cum in pullū mutatur, non corrumpi, ſed perfici, nec in alterius ſpeciei genus tranſire, ſed formam in eo eſſe actu? Sed eſto, Concedatur tibi tua propoſitio,ſed & aſſumptio, an propterea conclusionem tuam tibi concedendam putabis? Nonne ſi aſinus à cane depaſtus in ſemē caninum poſt longas mutationes tranſmutaretur, crederes ſemen in canem tranſmutari poſſe? Hoc te negaturum non puto. Quid ſi etiam dixerim, ſtannum,plumbum, æs & ferrum in argentum viuum mutari poſſe, & materiam eſſe argento & auro proximam apud artem probauero, nonne illud in hæc mutari poſſe concedes? Neque enim diſpar eſt ratio. At dices forſitan metalla illa in argentum viuum diſſolui non poſſe, A te quidē,qui huiuſce diſſolutionis es igna-

rus,fieri posse non puto. Negabis etiam argentum viuum esse materiam argento aut auro proximam, Ego autem id expertus sum in argento viuo à stanno prolicito, quod sola coctione in purissimum argentum à causa efficiente mutatum est. Et materiam esse proximam argento & auro multis argumentis superiùs demõstraui,& ex his quæ sequũtur,apertiùs probaturus sum. Hoc igitur tuum argumentum nullatenus Argyropœiam aut Chrysopœiam labefactare poterit. Non enim vt sæpe dixi, eadem in omnibus est ratio ortus & interitus, quæ simplicis mistionis & dissolutionis.

Tertium argumentum.

Quę natura efficit, ars efficere non potest,

Atqui sola natura argentum aut aurũ generare potest,

Ergo Argyropœia argentum, aut Chrysopœia aurum generare nõ potest. Propositionem probas hac ratione, Si ars generationis esset effectrix vt natura, nullum

nullum inter hanc & illam esset discrimen.

Responsio ad tertium argumentum.

Responsum est supra primo argumento, Artẽ esse tantùm adiutricem & impellentem, Omnia autem fieri per causas naturales, vt pręcipue agentes, & naturam aliquando ex se sola in visceribus terræ ex sua materia metalla producere, & eandem naturam ex materia, quam iam produxit, argentum & aurum generare, sed solam id præstare non posse, nisi adiutrice & impellẽte arte, quæ igne & igneam vim habentibus reliqua metalla in materiam argẽto & auro proximam dissoluens post concoquit & à causa efficiente perficit, si de potentia ad actum promoueatur. Adduxi etiam exemplum de vitro, quod est corpus naturale materia & forma constans, quod ex omni materia in cinerem versa vi ignis conflatur, quod nusquam natura sola efficere potuisset, nisi ab eiusdem causis naturalibus ars materiam pręparasset. Quod igitur ais,

Ars nõ est causa efficiens prolifica sed adiuuans.

Natura causa praecipua, ars, causa adiuuans.

naturam ſolam efficere,quę ars efficere non poſsit,ſi de cauſa efficiēte pręcipua intelligis,facilè tibi concedā,ſi de cauſa adiutrice,minimè. Pręcipuè verò in his, quę ſolam miſtionis rationem & nomē obtinēt,vt fuſilibus & liquidis quę igne miſcentur.

Quartum argumentum.

Quod imperfectum inchoatumque eſt,in ſpecie nulla reperitur,

Atqui vnumquodque metallum ſua ſpecie eſt perfectum,

Ergo metalla reliqua dici imperfecta aut inchoata non poſſunt , vt in argentum aut aurum mutari poſsint.

Reſponſio ad quartum argumentum.

Huic argumento ex ſuperiùs dictis reſpondemus , perfectionis nomen eſſe ęquiuocum,ſi enim forma & ſpecies vniuſcuiuſque metalli ſpectetur , vnumquodque eſt perfectum, ſi miſtura , ſola auri eſt perfecta , at reliquorum imperfecta. Sed in naturalibus corporibus,ca,

quorum humidum eſt indefinitum, & definiri poteſt, imperfectū dicitur, Cõcoctio enim inquit Ariſtoteles, eſt quędam perfectio, & fructus immaturi priuſquam matureſcant imperfecti habentur, quoad maturitatem, quę eſt perfectionis ſpecies. Quòd autem vua immatura ſub ſpecie naturali reponatur, propoſitionẽ tuã, Eraſte, euertit. Vuam quidem acerbam & immaturam vuæ maturæ proximam & finitimam eſſe nemo dubitat. Sed argentum viuum vulgare paulò ab humiditate & frigiditate vindicatum, aut quod à metallis arte eductum eſt, magis in naturali rerum ſpecie perſiſtit, magiſque eſt materia argento aut auro proxima, quàm vua acerba vuę maturę. Quippe quod hæc, ſi deſit cauſa efficiens, ſtatim putreſcat, ſi autem eadem prę ſens ſit cauſa, matureſcere niſi lõgo temporis interuallo nõ poteſt. At argentum viuum nuſquam corrumpitur, etiamſi cauſa prę terita, quę illi ortum dedit, fuerit abſens. Hinc ipſum Plinius liquorem ęternum appellauit. Vi autem efficiente ſemini argentifico aut aurifico inſita, & calore igneo

externo iuuante ex eodem argento viuo ſtatim argentum aut aurum concreſcit.

Quintum argumentum.

Natura produxit omnes ſpecies propter fines vſuſque certos, & hominibus neceſſarios,

Atqui ferrum vſui hominum ęquè neceſſarium eſt vt aurum,

Ergo natura ferrum aut reliqua metalla non produxit, vt ex his aurum efficeret, ſed vt vſui eſſent hominibus.

Reſponſio ad quintum argumentum.

Argumentum hoc etſi verum ſit, nihil ad propoſitam attinet quęſtionem, An ſit ars, nec concludit, ſi propter vſus varios natura produxit vnumquodque metallum, ex alio aliud generari non poſſe. Diuerſę enim ſunt concluſiones, & diuerſa concludendi media.

Sextum argumentum.

Qui dicunt viliora metalla eadem tantùm ratione ab argẽto aut auro differre, qua æger à ſano homine differt, inſcitè dicunt,
At carbonarij ita ſentiunt,
Ergo inſcitè dicunt:

Propoſitionem ex eo cõfirmas, quod vnumquodque metallum ab alio ſua propria ſpecie differt, Aſſumptionis probationem retices, ſed ex eo colligendã dices, quòd ſemen argentificum aut aurificum quidam dixerunt eſſe medicinã metallorum, cuius Geber in ſumma tres ſtatuit ordines, priorem, quæ alteraret tantùm, ſecundam, quæ palliando tantùm perficeret, poſteriorem & tertiam, quæ omnem extrariam ab argenti viui natura ſubſtantiam excerneret & verè perficeret.

Reſponſio ad ſextum argumentum.

Quæ de medicinis metallorũ dicta ſunt, metaphoricè dicta ſunt.

Priorem propoſitionem iam tibi cõceſsi, & aſſumptionis authorem eſſe Gebrum in ſua ſumma perfectionis. Sed hos tres medicinæ ordines à metaphora ſtatuit. Nam ſeu qui ſanus eſt, colorem

ægri abjecit,& omnia ſani hominis munera exequitur,ſic metalla viliora in argentum aut aurum mutata colorē ſplēdidum acquiſierunt, & examina eadem perferunt,quæ argentum & aurum. Ex eorumdem enim perpeſsione formas dijudicari dixi. Sed vnicam tãtùm formam omnia metalla habere, ne ſomniauit quidem Geber, qui metallorum genera in ſex ſpecies diuiſit. Tibi autē Eraſte aſſentior, impropriè dictum eſſe viliora metalla à nobilioribus differre, vt æger homo à ſano, ſi ex proprijs accidentibus eorũ formæ dijudicãdæ ſint, ſin accidentia eorum tantùm communia inſpectanda ſint, non omnino inſcitè ab ijſdem dictum exiſtimabo.

Septimum argumentum.

Materia vnius formæ fieri non poteſt materia alterius formæ,niſi priùs materia in aliam formæ proximę futurę materiam mutetur,

At chemici hoc non nituntur, ſed communem dicunt eſſe omnium metallorum materiam,

Ergo ex reliquorum metallorũ materia argentum aut aurum efficere non poterunt.

Propositionem sic probas, caro aut sanguis suillus aut quiuis alius nusquã animæ nostræ erit conueniens alimen- *corporis nostri*
tum, priusquam in chylum album, & deinde in nouum aliumque sanguinem permutetur. Assumptionem ex hoc probas, quòd chemici hoc non moliuntur, vt plumbi aut reliquorum metallorum materia ita transmutetur, vt fiat argento aut auro matetia conueniens & proxima.

Responsio ad septimum argumentum.

Propositionem priorem concedo. In superioribus enim dixi hanc esse naturæ legem inuiolabilem, vt nusquam alterius speciei indiuiduum sit alteri speciei conueniens, nisi illud in hoc mutatum fuerit. At assumptionem tuam ne- *Peritos*
go, imo nihil aliud moliuntur Argyro- *artis inue-*
pœiæ aut Chrysopœiæ periti, quàm vt *stigare ma*
reliquorum metallorum materia in ma- *teriã pro-*
teriam argento & auro proximam de- *ximam.*

uergat, eaque à causa efficiente moueatur & perficiatur.

Octauum argumentum.

Si materiā vnius speciei in materiam alteri speciei proximam mutari oporteat, tota illa mutanda erit,

Atqui cum chemici metallorum materiam in argentum viuum, aut in metallum aliud mutant, non tota mutatur.

Ergo materia metallorum in alterius metalli aut argenti viui materiam mutata non erit proxima argento aut auro materia,

Ergo nusquam formam argenti vel auri obtinebit.

Priorem propositionem cōfirmas argumento adducto de suilla carne aut sanguine qui nusquam erit proxima humano corpori materia, nisi priùs in chylum & sanguinem humanum mutatus sit. Assumptionem probas à sensuum testimonio, metalla enim mutata in alia metalla aut argentum viuum, videntur esse eadem materia, nam metalla fusa

videntur esse argentum viuum, hoc autem sine igne est liquidum.

Responsio ad octauum argumentum.

Differẽtia ortus, interitus, cũ mistione & dissolutione simplici.

Falleris multùm, Eraste, in similitudine carnis & sanguinis suilli mutandi in sanguinem humanum, & metallorũ mutandorum in argentum viuum. Illius enim sanguinis mutatio est per corruptionem seu interitum eiusdem, & ortum chyli & sanguinis humani, in qua mutatione omnia accidentia pereunt, & fit, vt dicunt, resolutio vsque ad primam materiam, priusquàm fiat sanguis humanus, nec quidquam sensilis materiæ prioris percipitur, non secus ac in ligno mutato in cinerem, qui est proxima vitro materia. At mutatio metallorum non est per corruptionem, sed simplicem dissolutionem & secretionẽ eius materiæ, quæ ab argenti viui natura est aliena: Argentum autem viuum, quod conspicitur post dissolutionẽ, non est per ortum aut generationem, sed per simplicem mistionẽ sub alia noua proportione misti corporis. In hac muta-

tione non fit resolutio materiæ metallorum vsque ad primam materiam, sed conspiciuntur sensilia quædam accidentia communia priori materiæ metallorum,& posteriori materiæ argenti viui. In vtraque tamen mutatione fit interitus prioris formæ, & ortus posterioris. Argenti enim viui forma non est forma metallorum. Hæc in Argyropœiæ & Chrysopœiæ confirmatione luculẽtiùs dicta sunt, Quæ hîc repetere superuacuũ putaui. Hac igitur distinctione etsi tota metallorum materia mutata non fuerit, non desinet proptereà argentum viuum ex eadem dissolutum esse materia argento aut auro proxima, quod à causa efficienti proxima perfici poterit.

Nonum argumentum.

Si materia metallorum esset materiã argẽto & auro proxima in mineris terræ, ipsa causa efficienti præsente in argentum vel aurum mutaretur,
At nusquã hoc in mineris repertum est, imo postquã propria vnicuique metallo materia concreta fuerit, & metallum

factum fuerit, nusquam permutabitur,
Ergo metalla non sunt argento & auro
proxima materia aut rudimẽta eorum.

Responsio ad nonum argumentum.

Nimis tibi incumbendum non est, Eraste, in probatione huiusce argumẽti, quod totum tibi concedimus esse verũ in mineris terræ. At ex eisdem metallis extra minerarum locum argentum viuum prolici non posse à causis naturalibus arte adiutrice & perfici in argẽtum aut aurum, tibi quidem, Eraste, est impossibile, quia ignoras, nec vidisti, At his, qui sciunt & experti sunt posibile & facile. Hæc autem superiùs demonstrata sunt, vt longiori responsione opus non sit huic argumento.

Decimum argumentum.

Quod natura in mineris suis non efficit, ars quoque extra mineras non efficit,

Atqui ex mistione vaporum diuersę speciei in mineris vna & eadem species

metalli non oritur, ſed diuerſæ,

Ergo ex miſtione metallorum diuer-uerſæ ſpeciei cum argento vel auro extra mineras vnum ſpecie metallum nõ orietur, Ergo vana eſt Argyropœia & Chryſopœia.

Reſponſio ad decimum argumentum

Priori propoſitioni idem reſpondendum eſt, quod alijs argumentis, naturam eſſe præcipuam cauſam agentem, artem verò adiutricem & materiam ſubijciẽtem, vt cauſa efficiens agat in eam: Et eamdem cauſam naturalem efficiẽtem arte adiutrice aliud efficere poſſe extra minerarum locum, quod in eodem loco ſola efficere non poteſt: Scilicet metalla reſoluere in proximam argento vel auro materiam, Quòd in mineris ſola præſtare non poteſt. Nihil igitur mirum ſi ex diuerſis vaporibus diuerſa ſpeciei metalla in eiſdem venis oriãtur, nec ſi aliud in aliud in eiſdem non mutatur. Nec minùs mirum, ſi ex vulgari & imperfecta miſtione metallorum per fuſionem ſuas quæque formas & ſpecies

retinent. Non enim ijs legibus coeunt, quibus diximus perfectam effici mistionem.

Post hæc à te, Eraste,scripta,quæ vrgere magis videbantur, & quæ ad syllogismi regulas reduximus,ijsque respõdimus,multis verbis diuersas chemicorum opiniones de materia metallis proxima in mineris terræ enarras. Sed veræ an falsæ sint,parum refert, quantùm ad propositæ quæstionis dissolutionem attinet,An sit ars. Non enim aurum elaboraturi indigemus materia illa proxima, quæ erat in mineris, priusquàm illa cõcrescerent, Iam enim diximus id esse impossibile,maximè cum tot & tãtę sint de materia illa proxima opiniones, non solum inter chemicos, sed & inter alios. Sed quærimus materiam argento & auro proximam, quæ est argẽtum viuum vulgare, quod natura nobis vltro obtulit, & illud quod ex metallis arte eruitur. Itaque quæ contra chemicorum opiniones attulisti argumenta de materia illa metallis proxima in mineris terræ,silentio prætereo,ne in illis cõfutandis operam & oleum teram. Hæc

Ars aliam assumit materiam, vt ex ea fiat aurũ, quã natura.

enim Argyropœiam aut Chrysopœiam non oppugnant, quæ alijs nititur principijs. Sed ijs tantùm argumentis respõdere proposui, quibus artem hãc oppugnare contendis. Multa tamen à te doctè scripta in refutandis chemicorum opinionibus non inficiabor, Scilicet rem nullam verè & perfectè mistam aut ortam iterum in idem illud resolui ex quo proximè mista sit vel orta. Neque enim si ex pane & vino fiat sanguis, hic in panem & sanguinem resolui poterit. Sic nec metallum in id ex quo proximè mistum fuit. Nam & si diximus metalla in argentum viuum resolui, non propterea concesimus ex argento viuo in mineris terræ ipsa proximè concreuisse, sed ex alia materia proxima soli naturæ cognita. Fatemur etenim generationes nusquam reflecti, sed prorsum ire semper, dum tandem extrema dissolutione ad prima elementa seu ad materiam primam ventum sit. Hac quoque ratione diximus materiam proximam metallis in mineris non esse materiam artis, sed argentum viuum quod ex metallis resoluitur, quod ab efficien-

Quæ doctè ab Erasto scripta sũt.

te causa in argentum vel aurum statim vertitur. Nihil etiam respondebo his, quæ contra chemicorum opinionem de causa efficiente metalla in mineris terræ scripsisti. Hæc enim differt ab ea, quæ materiam nostram proximam mouet & perficit extra locum minerarum. Hactenus, Eraste, obiter allata à te sunt superiora argumenta aduersus Argyropœiam & Chrysopœiam, cum de materia & causa efficiẽte, quæ & qualis vtraque esset in mineris terræ, disputasti. Quæ sequuntur argumẽta tua aduersus eandem artem oppugnandam directè & aperto marte tendunt. Ea igitur ad syllogismi figuram reducenda sunt, vt quid verum, quid falsum sit, iudicari possit.

Vndecimum argumentum.

Si lapis philosophicus vim & facultatem habet transmutandi metalla vel argentum viuum in argentum vel aurum, certa debet esse eadem materia, & certa præparationis & agẽdi methodus, Alioqui vana & futilia sunt, quæ de eo

enuntiantur, At qui de eo ſcripſere, nec de materia,nec de modo præparationis, aut agendi methodo inter ſe conueniũt, imo de nulla alia re magis inter ſe ſunt diſſentientes,

Ergo vana & futilia ſunt,quæcunque de eo enuntiantur,hinc ſequitur vanam eſſe Argyropœiam & Chryſopœiam, Quippe ignorata materia & cauſa efficiente,ex qua & à qua lapis philoſophicus conflatur, nihil agitur,

Omnium enim operum fundamenta ſunt materia & cauſa efficiens.

Reſponſio ad vndecimũ argumentum.

Validiſsimum eſt hoc argumentum, quodqne preſsiùs vrgere videtur, Præſertim cum de materia agitur ex qua ſemen argentificum aut aurificum prolicitur, Non enim omnis materia omnes obtinet facultates & vires, ſed ſua eſt cuique propria, & vnica eſt & ſimplex, veri cognitio. Et re uera variæ ſunt de materia opiniones apud chemicos.Nam & Geber in ſua ſumma perfectionis medicinam, quæ coagulat argentum

viuum

viuum vulgare ex solis corporibus metallicis prolici posse profitetur, vel ex ijsdem cum suo sulphure vel arsenico pręparatis, vel ex solo eodem argento viuo. Ex tanto opinionum diuersarum conflictu artem arguendi occasionem aliquam habuisti, Eraste, & idem pronũtiandi quod Dauus Pamphilum alloquens apud Terentium, Quæ res in se consilium nec modum habet vllum, cã tu si ratione certa postules regere, nihilo plus agas, quàm si des operam, vt cũ ratione insanias. Quod ad agendi modum attinet, non adeò me mouet, modò de materia aut subjecto constiterit. Plures enim sunt viæ ad vnum eumdẽque effectum conspirantes. Vtrique tamen objectioni responderi potest, materiam argento aut auro producendo proximam, eamque indefinitam, scilicet argentum viuum aut vulgare aut quod corporibus metallicis reliquis inest, sola concoctione egere, vt definiatur & perficiatur, huius autem causam efficiẽtem esse calorem externum adiuuantẽ qualitates materiæ proximæ insitas. Quòd si materiæ, quam quisque sibi elegerit

Causa externa adiuuans est calor externus.

ad propignendum, quem appellant lapidem, vires & facultates igneas accerſere aliqua methodo nouerit, & experientia comprobauerit iiſdem facultatibus materiam noſtram proximam concoquere & perficere, Nihil eſt, quòd à ſubiecti varietate quiſquam deterreatur, Eò enim tendunt omnia, & tandem in vnum redeunt, eundemque effectum pariunt. Nam ſiue pullus ab ouo calore gallinæ fouente edatur, ſiue alio calore ſimili, nihil refert. Quid ſi etiam ſine aurifico ſemine argentum in aurum mutari poſſe dixero, & cuius in ſuperioribus patefeci experimentum? Huiuſce enim effectus cauſa eſt vis ignea aquarum acrium, & aliæ cauſæ, quas retulimus. Quòd ſi opinionum diuerſitas & plerunque ex diametro contrarietas ſit argumentum ſufficiens ad damnãdum artem, quid magis contrariũ quàm phyſicorum, medicorum & iureconſultorũ in ſcholis pugnãtes opiniones in pleriſque, de quibus eſt diſputatio? Nonne in iureconſultorum noſtrorum Pandectis alium alius opinionem condemnare ſæpe ſolet, ſuã autẽ tueri? Nonne in fo-

rēſibus iudicijs & iudices & conſiliarios in diuerſas trahi ſententias quotidie experimur, in ijs præſertim quæſtionibus quæ in iure conſiſtunt? Sed & ex medicis, qui in conſilium adhibentur, vt morbis ægrotantium conſulāt & remedium adferant, rarò videas plures, qui in vnam eandemqne eant ſententiā. Quippe omnia hæc probabilitatem tantùm habent, non demōſtrationem. At quodnam ſubiectum ſemini argentifico aut aurifico producendo ſibi quiſque elegerit, aut inutile aut vtile aut vtilius fuerit, experientia ipſa demonſtrabit. Nec ita metuendum erit, ſi aliter ſucceſſerit, quàm ſperabatur, vti contremiſcendum eſt in exhibitione medicamentorū, quæ plerumque hominem rapiunt & conficiunt. Neque tamen propterea medicina contemnenda aut condemnanda erit: Sic nec Argyropœia aut Chryſopœia, ſi, quæ materia Argyrogoniæ aut Chryſogoniæ concipiendæ & demùm parturiendæ ſumenda erit, quaue methodo agendi opus fuerit, obſcurum ſit. Expertis quidē ad eaſdem inueſtigādas nulla alia opus eſt arte quàm experiētia.

Sed quoniã qui experti ſunt,aut ſcriptis patefacere detrectant, & iure quidem, aut illis fides non adhibetur,niſi coram demonſtrent, quod minùs etiam ferendum eſt, ad naturam eiuſque opera inquirentes relegarunt. Nam etſi ipſa natura Argyrogoniam aut Chryſogoniã ex ſe ſola non produxerit, tamen ex ſimilitudine aliorum corporum naturalium,quæ arte miniſtra natura in lucem edidit, viam demonſtrant, qua illæ in lucem proferri poſsint, & materiã protulit, & methodum agendi demonſtrauit, & ſolam manum artificis expoſcit. Nullum verius aut vtilius quàm à natura petendum, capiendum aut ſperandum eſt conſilium. Ex illius oraculo in ambiguis & ancipitibus reſponſa veriſſima referuntur. Hinc videas omnes, qui hanc artem norunt ad eandem naturam eiuſdemque opera Argyrogoniæ & Chryſogoniæ producendæ ſtudioſos demittere. Illorum igitur tantùm opinioni ſubſcribo qui naturam imitantes aurum & ſuum argentum viuum pro materia aut ſubiecto ſeminis argentifici aut aurifici aſſumunt, ſoluunt, & cõco-

Materia lapidis phiſophici eſt aurũ et ſuũ argẽtũ viuum.

quunt dum in lapidem durum coierit, & tandem in calcem aut puluerem rubrum prodierit. Ad reliqua argumenta dissoluenda progrediendum est.

Duodecimum argumentum.

Opinatur Erastus,& rectè quidem, si quid in tota re insit veri,videri illos propiùs ad veritatem accesisse,qui lapidem philosophorum ex auro cōcinnare studuerunt. Ex auro autem produci non posse hoc vtitur argumento.

Vt ex auro fiat lapis philosophicus, aurum perfectius reddi oportet, quàm sit in natura auri propria,

Atqui perfectius reddi non potest, Ergo ex auro procreari non poterit, Ergo minùs ex alia materia, Ergo vani sunt & irriti omnes chemicorum conatus.

Prior propositio probatione nō eget, cum manifesta sit sensibus, nec videamus aurum in natura sua cæteris metallis aut argento viuo mistum mistionem illorum perficere, & in aurum mutare. Assumptionem autem authoritate Bra-

cesci & Rogerij Bacchonis probas, Eraste, & ratione & experientia confirmas quæ demonstrat auri mistionem adeo solidam & perfectam vt igne dissolui & corrumpi non posit.

Responsio ad duodecimum argumētum.

Bracescus & Rogerius Baccho necnō cæteri huiusce farinæ ænigmaticè, tropicè & nullo ordine artē tradiderunt, Nec auro nomē materiæ lapidis philosophici dederūt, sed potius causæ efficientis & informantis materiā informem, rudem & imperfectam, & ex amborum mistione lapidi ortum dedere. Sed quoniam materia superat quantitate vt menstruū in fœtu, aurum verò viribus vt semē & causa efficiens, noluerunt aurum lapidis esse materiam, Quamuis reuera & aurum & suum argentum viuum sit eiusdem lapidis materia scientibus & intelligētibus, & alterum sine altero sit inutile, illud enim agens, vt mas, hoc vt patiens & fœmina. Quod autem aurum perfectius igne reddi non posit, aut dissolui & in partes distrahi nequeat, cō-

Aurū vt causa efficiens, suū argentum viuum vt materia.

cedo in natura propria & metallica solo calore igneo, videtur enim aurum ad extremum perfectæ mistionis omnium metallorum gradum à natura peruenisse. Verùm aquis quibusdam dissolui & in partes distrahi potest, & facilè quidem, his qui sæpe experti sunt. Destillatur enim aqua ex sale communi, quæ lento igne adhibito dissoluit solam auri tincturam, Tingitur enim aqua colore citrino, cum priùs esset alba vt aqua putei aut fontis, Et exhausta omni tinctura subsidet corpus auri album, quod in corpus igne agente reductum cõspicitur argentum. Tinctura autem auri nusquam imposterum in corpus metallicum reditura est, sed quòd tenuissimæ sit essentiæ & in vaporem destillatione quibusdam adiectis feratur sursum, & destilletur in liquorem, corpus spirituale, aut spiritum corporeum appellauerunt. Hæc tinctura ab acrimonia quàm ab aqua soluente accepit, vindicanda est, quæ deinde multis & admirandis vsibus & effectibus inseruit. Sed quoniam hæc ignoras, Eraste, nec oculis conspexisti, fidem non adhibebis,

Aurū igne solo corrumpi non posse.

Tincturā solam aurī ab auro dissolui ab aqua salis communis distillata.

error hoc nunquam expertus est Author.

nec tibi ſimiles. Quod autem hiſce oculis vidi & manibus palpaui, quodque etiam ab adoleſcente ignaro me iubente confectum eſt, maiorem facit fidem quàm tua tuorumque tibi ſimiliũ ignoratio, nihilque ignorandi falſa & inanis tua præſumptio. Cum autẽ apud Tauladanum aduerſus Braceſcum diſputãtem legiſſes, aurum in natura ſolo igne mutari non poſſe, ſed alijs additis in partes diſtrahi poſſe, ſequenti argumẽto & dilemmate vteris vt probes ex auro, ſiue naturam metallicam retineat, ſiue eandem exuerit, nihil ad lapidem philoſophicum pertinere.

Decimum tertium argumentum.

Aurum, quod pro lapidis materia vſurpant chemici, aut ſolutum in liquorem & ſpiritum ſubſtantiam & vires auri mutat, aut ſub liquoris & ſpiritus forma permanet aurum,

Si illud primum, metallum nõ creabit, quòd metalli genus exceſſerit, ſi poſterius, cum non ſit, nec reddi poſsit petfectius in natura ſua, nec exuberantem

tem obtineat perfectionem, eam cæteris metallis non communicabit, nec perficiet ea.

Ergo quouis modo aurum pro materia lapidis vsurpetur, aut præparetur, metalla reliqua vel argentum viuum non mutabit in aurum, Ergo frustra ex auro lapidem philosophorum chemici conficere tentant.

Responsio ad decimum tertium argumentum.

Respondeo, siue aurum naturam metallicam retinuerit, modò sit alteratum, siue eandem exuerit, perficere posse materiam nostram eidem proximam id est argentum viuum. In calcem enim reductum aurum naturam metallicam non exuit, non secus ac lapis in calcem redactus lapideam formam seruauit, quamuis de natura metallica in auro calcinato illæsa veriùs dici posit, quàm de lapidea natura in lapide calcinato: huic enim multùm, illi nihil in calcinatione de pondere deperit: Sed in vtroque vis ignea calcinatione accersitur,

Calcē auri alterati mutare argentum viuū metallorū, cui miſcetur, coctione certa adtributa.

Cum igitur calx illa auri admiſcetur certa proportione argento viuo à corporibus metallicis præſertim ab argēto arte prolicito, & certis ignis gradibus vtrumque miſtum concoquitur, fit pugna contrariarum qualitatum in communi materia, Calcis enim aureæ qualitates calidæ ſiccæ ſunt, argenti viui metallorum, frigidæ humidæ: hinc fit temperamentum, & noua miſtio, & ex hac auri forma ſuccedit. Dixi autem aurum alteratum hanc vim & facultatem obtinere, Nam ſi ſine alteratione eædem in illo qualitates perſiſterent, cum ipſæ ſint formæ inſtrumenta per quas ipſa agit, nulla actio futura eſſet, nec noua miſtio. Dixi autem de argento viuo à metallis prolicito, quòd vulgare ob nimiā frigiditatem & humiditatem nimiùm concoctioni eſſet contumax, nec ab auro ſolùm alterato coerceri poſſet, niſi vnitum idem argentum viuum vulgare & aurum ſimul deſtillarentur vt ſupra dictum eſt in methodo. Quod ſi, vt altera dilemnatis pars aſſumatur, aurum naturam metallicam exuerit, non minoribus inſtructum erit viribus imo lō-

Aurū, cū naturam metallicā exuerit, præſtantioribus eſſe viribus.

gẽ efficacioribus & præſtantioribus,quę ſolutione à ſuo argento viuo eorumque diuturna & longa coctione vtrique quęſitæ ſunt, vt fit in argentifico & aurifico ſemine, Quod in metallum reduci non poteſt, Sed illius miſtione cum argento viuo aut eo, quod metallis eſt inſitum, fit vera noua miſtio, & hinc emergit corpus nouæ formæ, quod nec puluis aurificus eſt,nec argẽtum viuum, aut metallum quod erat prius,ſed aurũ, vt ſæpius dixi, & repetere cogor in re tã ſeria tantique ponderis. Sed in his,Eraſte,quæ ignoras, iudicas tanquam cęcus de coloribus, & neſcis quodnam ſit illud argentum viuum,quod ſoluit aurũ, neque concoctionis modum, nec qua ratione puluis ille aurificus tranſmutationis huiuſce ſit cauſa. Inualidum eſt igitur argumentum & dilemma tuum.

Decimum quartum argumentum.

Lapis philoſophicus neceſſariò conſtat in materia, quæ ipſo auro perfectiùs cocta ſit,

Atqui aurum perfectiùs concoqui nõ

poteſt, nec eſt aliquod metallum æquè illo perfectum,

Ergo vanus eſt omnis chemicorum labor.

Reſponſio ad decimum quartum argumentum.

Falſa eſt aſſumptio tua, Eraſte, ſed quoniam concoctio hæc poſt verã ſolutionẽ propria eſt huic arti, quã ignoras, impoſsibilis tibi videtur. Sed ignoratio tua veritati, quæ authoritate præſtantiſsimorum virorum, ratione, experimento & demonſtratione, nititur, nihil adijcit aut detrahit.

Decimum quintum argumentum.

Formæ ex materiæ ſinu producuntur ab efficiente cauſa inſita eidẽ materiæ, non aliunde inuolant, Atqui chemici dicunt formam in aliena materia fundatam eſſe, verè à materia perficiẽda ſeparatim, & per projectionem formã infundi materiæ informandæ, Quod falſum eſt, Ergo lapis illorum philoſo-

phicus à materia perficienda separatus formam materiæ perficiendæ non infundet.

Responsio ad decimum quintum argumentum.

Magna est controuersia inter peritiores an formæ rerum de materiæ sinu ab efficiente causa insita non aliunde aut externè in materiam migrent. Fernellius Ambianensis ille medicus medicorum & philosophorum huiusce seculi facilè princeps toto priore libro de abditis rerum causis nihil aliud disputat sub persona Eudoxi aduersus Brutum. Et tandem concludit aduersus Brutum in materia ne minimum quidem formę fuisse antequam in eam migraret, sed perfecta & consummata præparatione statim formam in illam materiam cœlitus immigrare, multisque rationibus & ex authoritate Aristotelis confirmat, non solùm in anima hominis, quam per se subsistere extra corpus & externè in corpus hominis migrare, & post exitum à corpore rursus per se subsistere cer-

Opiniones variæ de formis rerũ, an ex potentia materiæ educãtur, an externè in materiã migrent.

tiſsimum eſt,& nemo ambigit,ſed etiã in animalibus,plantis, & inanimis corporibus. Tu verò contra ſentis in omnibus his excepta hominis anima. Sed vtra,an Fernelij, an tua Eraſte ſententia in hac quęſtione verior ſit, non eſt diſputandi locus. Concedamus tuam præualere, & priorem huiuſce argumenti tui propoſitionem veram eſſe, non idcirco aſſumptio eiuſdem argumenti vera erit: Quippe quòd ex hypotheſi falſa ſumpta ſit, cum ais chemicos profiteri formam auri ſeparatim eſſe in aliena materia, & infundi in materiam informandam: Quòd ſi quidam ex ijs ita ſenſerint,ijs adhærere non poſſum. Sed ſic ſe res habet. Lapis philoſophicus, quem tu ita appellas, non eſt forma auri, ſed longè nobilior,etſi vim & facultatem aurificam non exuerit.Nec enim ſemper neceſſe eſt id quod informat formam actu habere eandem qualẽ habiturum eſt corpus informandum, nam quę ex putrefactione oriuntur animalia, ſolum calorem habent opificem.Materia etiam noſtra proxima non eſt forma auri, Sed tam lapis philoſophicus quàm

Lapidem philoſophicum non eſſe formã auri.

materia proxima sua forma constat. Ex eodem tamen fonte promanarunt, & similitudine totius substantię sese referunt: Qualitatibus tamen pugnant cõtrarijs, ille calidus, siccus, igneus, concoctus, hęc frigida humida, aquea, cruda & indefinita. In amborum mistione externo calore agente fit pugna harum contrariarum qualitatum in communi materia, & vtriusque priores formę abolentur, & noua & aurea eaque vnica forma succedit in misto ex ambobus corpore. Ex pugna enim harum cõtrariarum qualitatum fit temperamẽtum formę aureę conueniens, si ęquis viribus certauerint qualitates, Alioqui si lapidis aut pulueris aurifici qualitates & vires nimiùm exuperantes essent, non fieret vera mistio (in qua necesse est aliam qualitatem non excedere aliã, sed totum ad temperamentum reduci,) Sed fieret interitus argẽti viui, Abiret enim in naturam lapidis, cuius tamen vires infringerentur. Quantę autem fuerint pulueris aurifici facultates, certò sciri non poterit nisi experientia, Projectus enim ~~nimia~~ quantitate in argentum vi- minima

Ex qualitatibus cõtrarijs pugnantibus in cõmuni materia verã fieri mistionẽ.

Vires pulueris aurifici quãtæ fuerint, experiẽtia demonstrari.

uum ipsum in puluerem aurificum etiã mutabit, viribus tamen diminutum, dũ tandem puluis postremus non in puluerem sed in corpus ductile mutauerit argentum viuum: Tunc enim æqualis erit vtriusque victoria, ex qua noua auri forma progredietur. Natura autem in mistis corporibus, quæ sua sponte ædidit, ita se rem habere nos edocet. Ex mistione enim terræ & aquæ concurrentibus aliorum elementorum viribus fit lapis, fit & metallũ, sed diuersa proportionis lege. In hac mistione formæ quæ actu elementis priùs inerant, potestate tantùm insunt lapidi & metallo, nouaque atque vnica lapidis aut metalli forma ex eorumdem mistione exurgit. Idem & in ijs accidit, quæ destillantur vi ignis, si qualitatibus contrarijs ęquabiliter pugnent, & verè misceantur: Exinanitis enim prioribus formis eorũ quę miscentur, vnica in distillata aqua prodit. Sic non aliunde aut externè, vt falsò putas dici à chemicis, forma infunditur argento viuo seu materię proximę, sed à proprijs viribus eidem argento viuo & pulueri aurifico insitis.

Formas pulueris aurifici & proximæ materiæ à proprijs viribus infundi.

Decimum

Decimum sextum argumentum.

Quod verè transformat, formã materiæ informandæ tribuit,

Atqui lapis philosophicus fusus cum metallis non aliter dat illis formã, quàm aqua absinthij infusa vino, quæ formam absinthij non tribuit vino sed odorem & saporem,

Ergo lapis philosophicus mistus & fusus cum metallis formam auream illis non impertit.

Responsio ad decimum sextum argumentum.

Assumptio ex hypothesi falsa deriuata est, neque id artis periti dicunt, neque verum est formam non aliter à lapide tribui metallis, quàm vino ab aqua absinthij, Sed ex mistione lapidis cum argento viuo vulgari aut metallorum vi qualitatum contrariarum æquabiliter in communi materia pugnantium formam vnicam impertiri, vt in fu-

perioribus dictum est.

Decimum septimum argumentum.

Formæ rerum non agunt nisi in propriam materiam subiectam, in alienam minimè agunt, Quod nõ ita dici debet de qualitatibus primis, quæ aßiduè mutant vniuersas substantias,

Atqui lapidis materia alia est à metallorum materia,

Ergo lapis aget tantùm in suam materiam, non item in reliquorum metallorum materiam, Ergo ea non transformabit.

Responsio ad decimum septimum argumentum.

Respondeo formas rerum per se solas non agere in alienam materiam, sed accita vi qualitatum primarum, Anima enim non agit in alimentum neque suũ facit nisi per calorem naturalem insitũ, vt etiam hoc argumẽto fateris. Propositio igitur tua, Eraste, vera nõ est indistin-

ctè, sed si formæ ex se solæ animaduertãtur. Forma igitur lapidis philosophici sola non agit in metalla aut argentũ viuum, sed vi qualitatum ignearum & contrariarum. Non autem agit vt anima in alimentum per corruptionem & generationem, sed per mistionẽ vtriusque, in qua non fit accidentium priorũ omnium resolutio ad primam materiã vt in ortu & interitu, Sed prioribus tantùm formis abiectis consurgit forma aurea noua, si paribus viribus pugnauerint qualitates vtriusque, lapidis scilicet & metalli cuiuscunque aut argenti viui. Nec tibi concedimus, Eraste, propositionem tuam indistinctè: Quòd enim ab eodem fonte lapis philosophicus & argentum viuum & metalla proximè fluxerunt, non est aliena materia sed fuit eiusdem generis & quodammodo communis, Sed quatenus formas obtinent diuersas, alia est eorum materia.

Formã lapidis philosophici non agere per corruptionẽ sed per mistionem.

Decimum octauum argumentum.

Sola viuentia informare possunt materiam in quam agunt,

Atqui lapis philoſophicus caret anima,

Ergo informare non poterit argẽtum viuum vulgare vel quod metallis ineſt.

Reſponſio ad decimum octauum argumentum.

Falſa eſt propoſitio. Lapides enim & metalla ex elementis proximè orta formam habent, qua conſtant nec aliqua anima formam illis impertijt, ſed ſola qualitatum propriarum vi externo calore & frigore adiuuantibus concreuere. Sed & vitrum formam habet naturalem ſubſtantialem, qua conſtat, nec illi ars eandem formam tribuit, ſed ſubjecit materiam igni, qui à naturalium cauſarum efficentium numero abigendus aut diſtrahendus non eſt, & miſcuit materiam ex qua vitrum eſt formatum. Sic vires aurificæ in lapide philoſophico accitis qualitatibus eiuſdẽ igneis externo calore iuuante formam auream metallis & argẽto viuo impertiũt, etiam ſi lapis vita aut anima careat. Nõ enim ijs ſubſcribere poſſum, qui me-

talla aut ſemen noſtrũ argentificũ aut aurificum ſeu lapidem philoſophorum viuere dixerunt, quod forſitã metaphoricè intellexerunt ob virium & qualitatum ignearum excellentiam.

Decimum nonum argumentum.

Omne agens naturale aſsimilat ſibi paſſum in ſubſtantia aut qualitate,

Lapis igitur philoſophicus agens in reliqua metalla aut argentum viuum aſsimilabit ſibi illa in ſubſtãtia aut qualitate,

Ergo lapis philoſophicus agendo in illa non ex ijſdem efficiet argentum aut aurum, qui eſt finis Argyropœiæ & Chryſopœiæ, ſed efficiet lapidem, qui nõ eſt ex genere corporis metallici: Aut qualitatem & alterationem tantùm inducet, non formam nouam.

Reſponſio ad decimum nonum argumentum.

Facilè eſt ex ijs quæ dicta ſunt ſuperiùs propoſitioni reſpondere. Nõ enim

Differtia generationis corruptionis, & mistionis & dissolutionis simplicis.

per generationem aut corruptionem lapis philosophicus mutat metalla aut argentum viuum, sed per simplicem resolutionem & mistionem, inter quas hoc interest, Quòd in illis, id quod agit & vincit, transformat in sese id, in quod agit, & hoc corrumpitur cum resolutione omnium accidentium, vt ignis agẽs in lignum corrumpit ipsum, & quòd illius imperio subijcitur, in sese conuertit. At in his dissolutione & mistione, quæ miscentur non pereunt, sed permanent pereuntibus formis prioribus, & vnica noua forma succedit. Et si quid perit, vt in mutatione metallorum, non est ex materia argenti viui, sed ab igne externo vincitur & corrumpitur, & in fecem, cinerem & vitrum transit. Sic lapis philosophicus agens in metalla & argentum viuum, illa non corrumpit, nec in sese transformat, nec suam illis formam impertit, sed ex mistione eorumdem cum illo succedit alia forma scilicet argenti vel auri, si qualitates igneæ lapidis philosophici, & qualitates frigidæ & humidæ argenti viui vulgaris vel metallorum contrariæ æquabili-

ter pugnent. Hoc enim proprium dixi esse veræ mistioni, vt ex duobus diuersarum formarum mistis corporibus, resultet tertium corpus nouæ formæ. Sanè si vires eiusdem lapidis seu seminis aurifici in pauciorem argenti viui quãtitatem agerent, quàm huius vires viribus illius resisterent, hoc in illius naturã transiret, sed mistum minoris efficaciæ fieret vti in responsione ad decimum quintum argumentum dixi, & superuacua esset repetitio. Quod autem de alteratione dictum est sic intelligendum est, vt nisi lapis aurificus aut metalla aut argentum viuum contrarijs pugnarent qualitatibus primis, nõ fieret mistio sed alteratio tantùm quædam secundũ posteriores qualitates vt duritiei & mollitiei. Sed omnis Argyropœiæ & Chrysopœiæ conatus eò tendit, vt illæsa vi argentifica aut aurifica in semine qualitates igneæ intendantur, & quò efficaciores fuerint, tantò numerosior & locupletior succedet effectus.

In vera mistione ex duobus diuersarum formarum corporibus resultat tertium nouæ formæ.

Omnis conatus artis est qualitates igneas seminis aurifici intendere.

Vigesimum argumentum.

Impium eſt credere artem aliquid prȩſtantius efficere poſſe, quàm Deus & natura efficiant,

Atqui chemici dicunt lapidem ſe efficere poſſe, qui ſit auro præſtãtior, perfectior & efficacior,

Ergo impium eſt credere chemicos præſtare poſſe qnæ dicunt per lapidem philoſophicum.

Reſponſio ad vigeſimum argumẽtum.

Artem nõ agere ſed Deum, & cauſas vniuerſales, Artẽ autẽ ſubijcere materiam.

Calumnioſum eſt proponere chemicos aut conari aut velle aut poſſe præſtantius aliquid efficere, quàm Deus aut natura efficiant: Agnoſcunt enim Deum vt cauſam primam & vniuerſalem, rerum omnium authorem & opificem omnipotentem, Qui cum velit quidquam miraculoſè efficere, ſine cauſarum naturalium interuentu id efficit: Cum verò naturaliter, concurrit cũ ijſdem cauſis naturalibus, quibus iuſsit, vt cum certis legibus & proportione coierint prima rerum omnium primordia, ſcilicet quatuor elemẽta, corpus aliquod naturale materia & forma conſtans in

lucem

lucẽ prodiret, vt & tu alio loco loquẽs de miſtione fateris, Eraſte. Fatemur igitur chemicos nihil prorſus efficere poſſe, ſed omnes omnium rerum effectus ad Deum, & cauſas naturales referẽdos eſſe, à quibus accepti ſunt: Chemicos autem ſubijcere poſſe materiam naturæ, vt ipſa agat, negari non poteſt. Agricola cum terram colit, cum ſemina jacit in eandem, non agit, ſed eſt miniſter naturæ. Qui ignem lignis, carbonibus, oleo aut inflammabilibus ſubijcit, non exurit, ſed ignis. Vitrum quod ex cineribus & arena fit, vitrarius non efficit, ſed ignis cui ſubijcit materiam. Interim tamen hi omnes efficere dicuntur, non velut cauſæ principes, ſed impellentes & adiuuãtes, Sic lapidem philoſophicum aut aurum non efficiunt chemici, ſed miniſtrant cauſis naturalibus materiam, vt agant in illam. Quòd autem ab ijſdem cauſis naturalibus ſubijciente arte aliquod perfectius miſtum produci poſsit, quàm quod natura ſola ſine arte efficit in ijs quæ ſolam miſtorum rationem & nomen obtinent, non eſt impium credere. Vitrum enim perfectius eſt miſtũ

Ars miniſtra naturæ.

corpus quàm corpus aliquod naturale. Ignis enim, qui omnia naturalia corpora auro excepto corrũpit exurit & dissoluit, ipsum nusquã potest corrũpere. Sic lapis lõgè auro est perfectior, idque duplici ex causa. Prior est, quòd si mistionis inuincibilis & indissolubilis ratio habeatur, solutione & coctione diuturna tam firmam solidam & vnitam mistionem sibi comparauit, vt nullum imposterum imperium ignis in illum habiturus sit, quantumuis diuturnus & violẽtus: Altera, quòd si qualitates primæ quibus philosophi vires omnes tribuerunt, spectentur, igneas sibi eadem solutione & concoctione cõparauit, Quibus aurum & vitrum destituta sunt, quãuis alioqui perfectissimè mista sint. Hinc aurum non agit in reliqua metalla, vti lapis philosophicus. Cur autem lapis philosophicus perfectiori & nobiliori forma constet, quàm aurum, iam dixi superius. In vniuersum enim quæcunque corpora naturalia iam mista rursus miscentur, perfectiora sunt. Pullus est ouo nobilior, & animal semine, ex quibus ortum habuerunt. Sic lapis aurificus

Cur lapis auro perfectior.

Mista secundò perfectiora mistis primò.

vitri perfectio

nobilior auro & suo argento viuo à quibus proximè habet ortum. Quòd etiam dicunt aurum ex argento viuo vi pulueris aurifici formatum perfectius esse auro naturali, nec id etiam est impossibile. Argentum enim viuum omnis substantiæ inflammabilis est expers, à qua forsitan materia ex qua aurum in visceribus terræ concretum est, non est omnino purgatum.

Vigesimum quartum argumentum.

Formarum immissio in materiam est creatio,

At creatio est solius Dei omnipotentis opus,

Ergo chemici formam auri in materiam immittere non possunt.

Responsio ad vigesimum primum argumentum.

Huic argumento idem quod superioribus respondendum est, chemicos scilicet formam rebus impertire nec

velle nec poſſe. In plantis enim & animalibus vim formatricem ſeminibus inſitam vident, in miſtis verò tantùm corporibus iuſſum & voluntatem Dei vim efficientem eſſe agnoſcunt, quoties elementa certa lege & proportione coierint. Coeunt autem, cum ſubijcit ars materiam, quam vires & qualitates eidē inſitæ calore externo iuuante ſubigunt, & miſcent, & hinc forma in materiam proſilit.

Vigeſimum ſecundum argumentum.

Quod natura in vnoquoque genere perfectiſsimum effecit, nec perfectius efficere potuit, aut voluit, ars efficere nō poterit,

At natura in genere metallorum aurum effecit perfectiſsimum, nec perfectius efficere aut potuit, aut voluit,

Ergo ars aurum perfectius efficere non poterit, Ergo nec ex eo lapidem philoſophicum, quem auro perfectiorem eſſe oportet.

Responsio ad vigesimum secundum argumentum.

Respondeo vt ad vigesimum argumentum, in mistis tantùm corporibus mistionem arte ministra & subijciente materiam causis naturalibus perfectiorem fieri posse, quàm in mistis à sola natura.

Vigesimum tertium argumentum.

Quod natura non tentat nec potest efficere, ars etiam minimè præstare potest,

At natura neque tentat, neque potest speciem vnam vnius generis proximi permutare in speciem aliam nobiliorẽ eiusdem generis proximi,

Ergo nec ars poterit etiam idem pręstare.

Responsio ad vigesimum tetrium argumentum.

Idem quoque quod ad superiora re-

ſpondendum eſt, in ortu plantarum & animalium fieri corruptionem prioris materiæ, & reſolutiouem omnium accidentium, idcirco ſpeciem vnius generis proximi in ſpeciem eiuſdem generis nobiliorem aut ignobiliorem tranſmutari non poſſe, veluti canem mortuum non trauſmutari in capram aut aliud animal, vel plantam vnius ſpeciei in plãtam alterius ſpecici ſub eodem genere plantæ, (Quamuis triticum in lolium, & è contra hoc in illud quidam mutari dixerint) Sed fieri reſolutionem accidentium vſque ad prima elementa, niſi ex eadem materia poſt multas mutationes producatur ſemen alterius ſpeciei ſub eodem genere. In ortu autem miſtorum corporum ſimpliciter, non fieri corruptionem materiæ, nec reſolutionẽ omnium accidentium priorum, ſed diſſolutionem quandam ſimplicem relictis accidentibus communibus priori & poſteriori ſpeciei, & vbi ventum fuerit ad materiam proximam, eam perfici nec diſſolui aut corrumpi: Idcircò non eſſe neceſſe metalla, quæ miſta tantùm ſunt corpora, in ſpeciem alterius generis

In ortu plãtarũ& animaliũ fieri corruptionẽ.

In ortu miſtorum ſimpliciter non fieri corruptionem.

quàm metallici, cum ex his fit aurum, mutari. Hæc autẽ ex ijs, quæ dicta sunt, manifestissima sunt, nec repetenda puto. Quòd autem natura in mineris metalla reliqua non mutet in aurum, etiam responsum est, in mistis tantùm solam naturam efficere non posse, quæ eadem arte ministra efficit. Hæc autem omnia superiora & proxima tua argumenta, Eraste, eodem fundamento nituntur, quòd ijsdem legibus mistionem mistorum & inanimorum corporum metiri volueris, quibus ortum plantarum & animalium, Quæ tamen longo inter se interuallo distare in multis, satis, vt opinor, supra demonstratum est,

Atque hinc sequitur aliud tuum argumentum.

Vigesimum quartum argumentum.

Si aurum per multiplicationem generat aliud aurum ex materia metallorum, seu grana tritici per multiplicationem generãt plura altera grana, eũdem modum & progressum temporis obseruare necesse erit in multiplicatione au-

ri, qualem in multiplicatione granorum tritici,

At idem modus aut progressus temporis à chemicis non obseruatur, nam per projectionem lapidis aiunt multiplicationem hanc fieri in instanti,

Ergo hęc auri multiplicatio fieri aut sperari non potest.

Responsio ad vigesimum quartum argumentum.

Aliā esse legem mistionis aliā ortus & interitus.

Idem etiam respondendum huic argumento quod in cæteris, scilicet aliam esse legem mistionis simplicis in mistis corporibus, & aliam ortus & interitus in plantis & animalibus. Ex mistione enim lapidis philosophici vi aurifica illi insita, per qualitates igneas fit mistio perfecta in materia metallorum, & hinc aurum, seruatis legibus quæ in mistione dictæ sunt: in plantis verò & animalibus fit multiplicatio vi seminis vniuscuiusque speciei. Libenter admittam lapidis philosophici progignendi ratione à naturæ operibus exquirendam esse, neque ipsum nisi progressu temporis

Lapidis philosophici progignendi rationem à naturæ operibus exquirendam.

certo

certo & præfinito produci posse. Et quoniam illius ortus est etiam per simplicē resolutionem & mistionem, vires etiam illius in infinitum augeri posse, cum sit in potestate artis subijcere quoties velit eundem lapidem naturæ, vt rursus eundem soluat & concoquat. Causa igitur multiplicationis granorum tritici eadē censenda est, quæ & auri, Est enim vis adaucta vtrique, grano scilicet & auro, ex hoc scilicet cum progignitur lapis, At modus multiplicationis siue augmēti, diuersus est. In illis enim non nisi stato temporis interuallo fit propagatio, in hoc per proiectionem in instanti. Hæc tamen auri propagatio plerumque fit progressu temporis vt in priori methodo supra diximus.

Vigesimum quintum argumentum.

Vt ars metalla reliqua in argentum aut aurum transmutet, in materiā proximam reducenda sunt, eique eandem formam insculpere, qualem natura insculpit, *oportet*.

Atqui nusquam corpus aliquod aut

natura aut artè mutatur in proximam materiam, nam corpus animalis non redit in ſanguinem, nec ſanguis in chylū, nec chylus in alimenta, ſed & ſi poſſet ars retrorſum ire, formam, vt natura, inſculpere non poſſet,

Ergo ars argentum aut aurum ex metallis efformare non poteſt.

Reſponſio ad vigeſimum quintum argumentum.

Concedimus naturam aut artem nō poſſe reſoluere metalla aut aliud corpus naturale in proximam materiā, ex qua ſtatim & nullo intermedio ortum ſubierint, neque id neceſſe eſt apud artem. Probauimus enim ſolidiſsimis rationibus & experimentis materiam proximam ex qua in viſceribus terræ natura ſola gignit argentum aut aurum, non eſſe eandem, quam ars ſubijcit naturæ extra minerarum locum, ſed materiam argento & auro proximam eamque etiam naturalem, ſcilicet argētum viuū, tam vulgare, quàm quòd potentia proxima ineſt reliquis metallis, & ab illis

Alia materia & cauſa efficiens arti, alia ſoli naturæ auro aut argento conficiēdo neceſſaria.

eruitur, non per corruptionem, ſed per ſimplicem reſolutionem, neque iiſdem modis formam argenti aut auri materiæ noſtræ proximę induci, quibus natura in mineris vtitur. De his enim omnibus nihil certo adhuc conſtat inter authores, qui metallorum hiſtoriã ſcripſere. Fruſtra igitur obijcitur eandem materiam & cauſam efficientem, quales ſunt in mineris aſſumendas eſſe ab arte, ſi velit argentum aut aurum producere.

Vigeſimum ſextum argumentum.

Chemici dicunt ſe facere aurum naturale iuuando naturam, non ſecus ac agricolæ triticum, aut medici ſanitatem,

Atqui agricolæ & medici nec materiam nec cauſam efficientem præſtare, nec formam conferre, nec triticum gignere, nec ſanitatem efficere poſſunt,

Ergo nec chemici arte ſua argentum aut aurum efficere poterunt.

Reſponſio ad vigeſimum ſextum argumentum.

Artē tacitam esse naturæ ministram, Naturam autem efficere.

Cum tantùm iuuent materiam Agricolæ, medici, & chemici, propriè & verè non efficiunt, sed eam tantùm subijciunt naturæ, cuius sunt ministri: Causæ autem naturales agunt, & sunt principes causæ agentes & efficientes. Malè igitur ex propositione & assumptione obijcitur chemicis artem argentum aut aurum gignere non posse. Neque enim id se agere dicunt, nec possunt, sed solā naturam & naturales causas.

Vigesimum septimum argumentum.

Natura ex sua propria materia aurū facit, & eadem à suis causis naturalibus efficientibus formam substantialem auream tribuit,

At ars & initium & finem facit, & omnia externè agit,

Ergo ars substantialem formam & insitam dare non potest.

Responsio ad vigesimum septimum argumentum.

Respondendum idém quod superio-

ri argumento, artem non efficere argentum aut aurum, ſed naturam ſolam, cuius eadem ars eſt miniſtra, & per eaſdẽ cauſas naturales, non autem ex eadem materia & cauſa efficiente, quæ ſunt in mineris.

Vigeſimum octauum argumentum.

In materia metallorum reliquorum, vt ex his fiat argentum vel aurum, vires argentificæ aut aurificæ inſitæ eſſe debent,

Atqui in materia metallorum reliquorum hæ vires non ſunt inſitæ,

Ergo ex materia reliquorum metallorum argentum aut aurum nuſquam fieri poterunt, nec natura nec arte.

Reſponſio ad vigeſimum octauum argumentum.

Vires bifariam æſtimantur, Aliæ, quę in materia bene diſpoſita inſunt, Aliæ, quæ in cauſa efficiente, Illæ ſunt in argento viuo tam vulgari, quàm quod *Vires rerũ bifariam æſtimari.*

corporibus metallicis ineſt potẽtia proxima, quod diximus eſſe materiam argento & auro proximam, Quod, inquã, argentum viuum, diſpoſitum eſt ad patiendum, & vt ab efficiente cauſa informetur. Efficientes autem argentificas aut aurificas & igneas fatemur nõ ineſſe eidem argento viuo, ſed pulueri aut ſemini argentifico aut aurifico, Ex cuius miſtione cum eodem argento viuo metallorum aut vulgari igne externo iuuante aurum emergit, vt ſæpe dictũ eſt. Poterunt etiam quædam in quibuſdam ſupplere vicem & munus lapidis aut ſeminis aurifici, vt de argento mutato in aurum diximus experientia comperiſſe. Verùm id quidem magno cum labore, pauco fructu & fœnore, ſi cum ſemine noſtro argentifico aut aurifico conferantur.

Vigeſimum nonum argumentum.

Formæ naturales rebus inſitæ non informant priùs aliam materiam extra ſe, quàm illam ſibi propriam effecerint, Atqui nec lapis philoſophicus nec

quidquam aliud poteſt materiam reliquorum metallorum ſuam facere : id eſt argento aut auro proximam,

Ergo lapis metallorum non poterit informare reliqua metalla in argentum vel aurum.

Reſponſio ad vigeſimum nonum argumentum.

Idem ferè argumentum eſt , quod decimum quintum,itaque huic , vt illi, ne tædioſa ſit repetitio , eſt reſpondendum. Sed quod in aſſumptione dicitur, lapidem philoſophicum materiam reliquorum metallorum ſuam efficere non poſſe , id eſt reducere ad materiam argento & auro proximam, Concedendũ quidem eſt, ſi de materia proxima,qualis eſt in viſceribus & mineris terræ , intelligatur , hoc enim eſt impoſsibile. Sed ſi de materia proxima apud artem , id eſt de argento viuo , falſa eſt aſſumptio. Lapis enim & argentum viuum ex eadem origine fluxerũt, & vtrumque igni eſt indiſſolubile: Igitur propter ſimilitudinem totius ſub-

Quomodo & cur lapis philosophicus transmutat metalla in argẽtũ vel aurum.

ſtantiæ vtriuſque facilè miſcentur,& lapis aurificus retinet, concoquit, figit & tingit argentum viuum vi qualitatum ignearum, & cum vtrumque igni non cedat, nec corrumpatur, fit miſtio ſtans & perſeuerans: interim ignis externus agit in materiam à natura argenti viui alienam, eamque exurit & excernit à ſubſtantia argenti viui. Sic mutatum apparet argentum viuum in aurum.

Trigeſimum argumentum.

Chemici aſſeueranter ſcribunt fieri non poſſe, vt argentum aut metallum conflet, quiſquis non exploratè cognitũ habet ex quibus & quomodo natura metalla generat,

Atqui hæc omnia ignorant,

Ergo ex metallis aurum conficere nõ poterunt.

Reſponſio ad trigeſimum argumentum.

Falſum eſt chemiſtas dicere neceſſarium eſſe,naturam metallorum, vti in viſceribus terræ à ſola natura concreuerunt,

uerunt, cognoſcere, hoc enim certò ſciri non poteſt, nec quæ fuerit materia illorum proxima priuſquam ortum ſubierint. Sed natura eorum inquirenda eſt, ex materia & forma eorumdem, quæ & qualis eſt poſt eorum à natura ortũ, & vti nunc ipſa conſpicimus. Hoc autem ex perpeſsione materiæ iudicatur, & in quibus ex eadem argentum & aurum à reliquis metallis differant. Perpeſsiones verò hæ & differentiæ in examinibus proprijs & igne oculis conſpiciuntur. Sic quæ perfectè aut imperfectè miſta ſunt, iudicio ſenſuum demõſtrantur. Quibus perſpectis ſtatim inquirit huiuſce operis inueſtigator, qûi fieri poſsit, vt reliqua metalla eadẽ quæ argentum & aurum examina ſubeant, Quod neutiquam præſtari poterit niſi cognita materia illis inſita argento & auro proxima & cauſa efficiente. Hæc igitur ſunt, quæ apud artem ſcitu neceſſaria ſunt, quæque facilè demonſtrari poſſunt, cum iudicium ſenſus de illis fidem faciat: Quod non idem de materia metallis proxima in mineris terræ dici poteſt.

Metallorũ naturam à perpeßione materiæ eorumdem iudicari.

Quæ ſcitu ſint neceſſaria apud artem.

Trigesimum primum argumentum.

Quamuis chemici ſcirent materiam proximã & cauſam auri effectricem, tamen in alio loco quàm in mineris naturalibus aurum facere non poſſent,

Atqui nullum alium locum habent quàm fornaces,

Ergo in illis argentum aut aurum efficere non poſſunt.

Reſponſio ad trigeſimum primum argumentum.

Falſa propoſitio eſt, nã & alijs principijs incũbit ars, quàm ijs quæ in mineris aſſumit natura: Et alio loco argẽtum & aurum efformanda eſſe ſatis ex ſuperioribus conſtat, nec alia refutatione opus eſt.

Trigeſimum ſecundum argumentum.

Chemici fatentur, Si natura in mineris naturalibus non tranſmutat viliora metalla in argentum & aurum, Ars

chemica non poterit etiam ea transmutare,

Atqui natura nusquam transmutat ea in argentum aut aurum, Vniuscuiusque enim metalli materia est proxima, quæ alterius metalli non potest esse materia,

Ergo ars etiam ea non transmutabit in aurum.

Responsio ad trigesimum secundum argumentum.

Propositio authorem habet Petrum Bonum Ferrariensem, Ait enim causam efficientem in mineris metallorum esse sulphur aut aliquid ex natura sulphuris nostri vulgaris: Quod si ipsum natura coctione à materia metalli cuiuslibet secreuerit, fieri aurum, sin minùs imperfectum manere, Idcirco progressu temporis sulphur illud excerni in mineris, dum tandem metallum ab illo omnino purgatum aurum reperiatur: Multa autem esse impedimenta in mineris terræ, quibus purgatio illa sistitur & cohibetur. Verùm huic opinioni

Petri Boni Ferrariẽsis opinio de causa aurum efficiente in mineris.

Improbatur opinio Petri boni.

ſubſcribere non poſſum, Sed aliam materiam & cauſam efficientem arti neceſſariam, aliumque agendi modum adhibendum ſentio, à quibus idem effectus ſequatur, vt probauimus. Itaque ſiue in mineris terræ natura viliora metalla trauſmutauerit aut non tranſmutauerit in argentum aut aurum, malè ſequitur per alias cauſas naturales, quas diximus,arte iuuante eadem in argentũ aut aurum mutari non poſſe.

Trigeſimum tertium argumentum.

Si ſpecies metallorum permutari debeant in eandem eiuſdem generis proximi ſpeciem, reſolui ea neceſſe eſt in materiam communem omnibus ſpeciebus eiuſdem generis,

At metalla validiſsimo frigore concreta iu mineris rurſus in materiam cõmunem eiuſdem generis reſolui non poſſunt,

Ergo in mineris magis perfici non poſſunt.

Responsio ad trigesimum tertium argumentum.

Parum refert scire, metalla in mineris frigore concreta resoluantur necne postea in materiam communem. Responsum est enim supra proximo argumento artem idcirco oppugnari non posse.

Trigesimum quartum argumentum.

Vt species eiusdem generis proximi transeat in alienam speciem eiusdem generis necesse est, vt indiuiduum speciei prioris mutetur in indiuiduum speciei futuræ,

Atqui hoc fieri non potest,

Ergo metalla, quæ certam habent speciem, transmutari non possunt in aliam.

Responsio ad trigesimum quartum argumentum.

Verisſima propoſitio, Sed aſſumptio falſa, ſaltem tibi, Eraſte, non poſsibilis, qui ignoraſti nec expertus es viliora metalla in proximam argento aut auro materiam reſoluere, nec noſti cauſam efficientem,quoſue effectus producat.

Trigeſimum quintum argumentum.

Quæ in bene inſtitutis rebuſpublicis & eccleſiaſticis legibus prohibita ſunt, ſciri non oportet,

At chemica ars in ijſdem prohibita eſt,

Ergo non inquirenda.

Reſponſio ad trigeſimum quintum argumentum.

Vera quidem propoſitio tua Eraſte, Quæ tamen non ita generaliter concedenda quin exceptionem aliquam pati poſsit. Quòd ſi æquè vera eſſet tua aſſumptio, obmuteſcerem. Sed vellem te nominaſſe authores probatiſsimos huiuſce prohibitionis, Quandoquidem eos ex officina tua prodijſſe putabo, cum

palam hodie & olim à principibus Germaniæ & quamplurimis viris bonis hęc ars exerceatur. Sceleratis quidem & impoſtoribus quibus nulla alia cura eſt quàm fallendi & fallendo diuitum nares emungendi, inhibendam eſſe eandem artem reipublicæ eſſe vtile exiſtimauerim. Interim minimè ferendum eſt inquirendis naturæ arcanis pijs & probis viris viam occludere, qui non opum, cũ pauco contenti ſat diuites ſint, ſed admirandorum Dei operum iuſto deſiderio ad eiuſdem artis cognitionem alliciuntur. At quod tu de eccleſiaſticis legibus dicis, reperio contra in illis eiuſdẽ artis mentionem aliquam fieri. Eſdras propheta libro quarto capite octauo ſic ait, Dicam coram te ſimilitudinem, Eſdra, Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, Quoniam dabit terrã multam, vnde fiat fictile, paucum autem puluerem vnde aurum fit, Nec omnino improbabile eſt per paululum pulueris intelligi ſemen aurificum. Diuus etiam Thomas in 22. quæſt. 77. art. 2. ſic ait, Si per halchemiam fieret aurum verum non eſſet illicitum ipſum pro vero ven-

Sceleratis & impoſtoribus inhibendam eſſe artem ſiunt.

dere, Quia nihil prohibet artem vti aliquibus naturalibus causis ad producendos naturales & veros effectus, Sicut etiam Diuus Augustinus dicit libro de ciuitate Dei. Sũt & alia testimonia plurima, Sed cum nulla citas in contrariũ, hæc enarrasse sufficiat.

Trigesimum sextum argumentum.

Formæ rerum non sunt separabiles sed in materiam tantùm propriam agunt, non in aliam,

At formæ lapidis philosophici & metallorum sunt separabiles,

Ergo forma lapidis non aget in materiam metallorum.

Responsio ad vigesimum sextum argumentum.

Ex pugna contrariarũ qualitatũ nouã fieri mistionẽ & nouã formam oriri.

Idem argumentum quod decimum quintum, & vigesimum nonum. Idcirco idem huic quod illis respondendum est. Qualitates enim quę sunt in mistis corporibus diuersarum specierum, si con-

trariæ ſint,pugnant, & agunt & patiuntur inuicem , ſeſeque ad moderationem redigunt,fitque vnum corpus vnius formæ,prioribus exinanitis.

Trigeſimum ſeptimum argumentum.

Indiuiduum vnius ſpeciei non poteſt tranſmutari in indiuiduum alterius ſpeciei eiuſdem generis proximi,

Atqui ſtannum,plumbum, æs & ferrum ſunt ſub eodem genere ſcilicet metalli,

Ergo aliud non poteſt tranſire in indiuiduum alîus.

Reſponſio ad trigeſimum ſeptimum argumentum.

Repetitum eſt hoc argumentum,Eſt enim ſecundum ex ordine ſuperiùs cõſtituto , Itaque huic vt illi eſt reſpondendum.

Trigeſimum octauum argumentum.

Chemici dicunt metalla debere re-

ſolui in materiam eorum primam, ſi in argẽtum aut aurum mutari ea oportet,

At hoc fieri non poteſt,

Ergo in argentum aut aurum tranſmutari non poſſunt.

Reſponſio ad trigeſimum octauum argumentum.

Periti Argyropœiæ & Chryſopœiæ de reſolutione in materiam primam diſſerentes, intellexerunt de materia argento & auro proxima, quæ eſt argentũ viuum, vt iam ſæpe dictum eſt, non de materia ex qua in mineris terræ miſta ſunt.

Trigeſimum nonum argumentum.

Quæ artes quotidie experimentis eſſe probantur, veræ ſunt, vt medicina, Ars ſutoria, & cæteræ.

At ars chemica nuſquam experientia aliqua probata eſt,

Ergo ars non eſt vera, ſed falſa.

Responſio ad trigeſimum nonum argumentum.

Falſa eſt aſſumptio , Nam ſi,Eraſte, experimentum nullum vſquam verum vidiſti, non ſequitur omnes nihil vſquã experientia verum comperijſſe. Negatiua tua eſt aſſumptio vniuerſalis,quam particularis affirmatiua euertit.

Quadrageſimum argumentum.

Impium eſt affirmare artem poſſe, quod natura efficit,

Atqui hoc affirmat ars chemica,

Ergo impium eſt,quod affirmat.

Responſio ad quadrageſimum argumentum.

Falſa eſt etiam aſſumptio. Chemica enim ars non affirmat aliquid ſe efficere propriè , ſed ſubminiſtrando & ſubijciendo naturæ materiam & cauſam efficientem naturalem , efficere dicitur.

Et ita reſponſum eſt ſupra ad ſimilia argumenta.

Quadrageſimum primum argumentũ.

Si hæc ars eſſet vera, ditaret omnes qui eam exercent,

At ferè omnes ex ea ad inopiam penè redacti ſunt,

Ergo hæc ars eſt falſa.

Reſponſio ad quadrageſimum primum argumentum.

Vulgò ſolet obijci hoc argumẽtum, nec validius aliud eſſe exiſtimatur ad euertendam Argyropœiam aut Chryſopœiam. Sed huic argumento variè reſponderi poteſt. Omnium ſcientiarũ & artium fines poſtremi varij ſunt. Horum primo ordine eſt contemplatio ſola in ijs artibus potiſsimùm in quibus admiranda Dei omnipotentis optimi maximi ſibique obſequentis naturæ opera non vulgo cognita relucẽt, in quorum contemplatione mens humana ſa-

Varios eſſe ſcientiarũ & artium fines.

Fines artiũ aut ſciẽtiarũ qui ſunt laudabiles.

tiatur & acquiescit. Secundo ordine finis est, Actio earumdem scientiarũ aut artium, vt quam quisque didicerit artẽ eam exercendo necessarijs miserrimæ huic vitæ transigendæ non careat, & reipublicæ prosit. Et hos quidem fines, quicumque sapit, laudabiles esse profitebitur, Propter quos etiam Argyropœia aut Chrysopœia iure expetenda est. Illic enim admiranda naturæ arcana contemplari licet, nec qui eam rectè norunt, eosdem famelicos esse ipsa vsquam permittet. Verùm alius est artiũ finis vituperandus & damnandus, scilicet auri sacra fames & habendi insatiabile desiderium. Postremum hunc finem, Etaste, falsò existimasti esse verum Argyropœiæ & Chrysopœiæ finem. Nã si medicinæ, quam profiteris, tibi is tantùm scopus est, vt ditior fias, non vt reipublicæ aliquam vtilitatem adferas, minimè laudandus erit. Ex falsa igitur propositione assumptionem & conclusionem falsam & vitiosam esse certum erit. Sed esto, concedatur finem Argyropœiæ & Chrysopœiæ esse opes & diuitias, ex illarum tamen copia aut pe-

Qui finis artiũ aut scientiarũ vituperãdus sit.

Veritatē aut falsitatē artis non ex opum copia aut inopia sed ex ignoratione artis iudicandā esse.

nuria vera an falsa sit ars dijudicari non poterit. Nam argumentum tuum est à possibili, quo aliqua necessitas non inducitur. Si enim ex ignoratione huiusce aut alterius artis, qui eam exercuerit, pauperior euaserit, non arti, sed ignorationi artificis imputabitur. Nec tamē propterea ars aut falsitatis aut impossibilitatis coarguenda erit, Sin ab ingenioso & perito exerceatur, nihil illi ex opibus deerit, Et siue pauco contentus fuerit, nec nisi quantùm rei familiaris necessitas postulabit (qui sapientis verus est scopus) Siue opibus se profluere & superbire, re ipsa demonstrauerit (qui insipientis finis est) veritas artis deprehendetur. Sed quoniam vt plurimùm hæc ars ab imperitis tractatur, mirum nō est, si ipsa pauperiem facere dicatur. Sanè nisi ab expertis edoceatur, & re ipsa demonstretur, vix nisi longissimo tempore ad eam peruenire potest. In summa si Argyropœiam aut Chrysopœiam exercentes ad inopiam rediguntur, non artis falsitas, sed turpis illorum ignoratio causa est inopiæ.

Quadragesimum secundũ argumẽtum.

Quæ à grauibus & probatiſsimis viris ars nec cognita nec probata eſt, ars non eſt,

At grauibus & probatiſsimis viris ars chemica non eſt probata,

Ergo ars non eſt

Huic autem argumento adijcis aliud ſimile,

Quadrageſimum ſecundũ argumẽtum.

Quæ nouæ ſunt artes, non ſunt artes,

Atqui ars chemiæ quatuor aut quinque antehac ſecula non excedit,

Ergo ars non eſt.

Reſponſio ad quadrageſimum ſecundum & tertium argumentum.

Si Hypocratis, Ariſtotelis, Galeni & cæterorum antiquorum philoſophorum & probatiſsimorum virorum ſeculis

hæc ars incognita fuit, vt ars nec etiam ab ijsdem probari aut improbari potuit. Nec quòd forsitan tantæ sit antiquitatis vt putas, idcirco ars non est dicenda. Nã & nauticæ pixidis, tormentorum bellicorum, & typis excudendorum librorũ artes vetustati incognitę fuerunt, quibus tamen artibus antiquitas nihil par habet. Artes tamen sunt, & verissimę. Nec minùs his omnibus verissima est, & admiranda Argyropœia & Chrysopœia, quæ etiam cognita est viris probatissimis & in naturalibus philosophię præceptis peritissimis, licet paucis, inter quos primas partes tenet Geber, quẽ, tu Eraste Idolum chemicorum appellas. Verùm definitionibus, diuisionibus, causis & effectibus & certis præceptionibus è physicis petitis artem verissimã esse probauit. Plura tamen dicta esse ab eo comminisceris, eaque redarguis quæ nusquam somniauit.

Nouæ quædam artes veteribus præstantiores.

HAEC sunt argumenta tua, Eraste, quibus non sine contumelijs, iniurijs & ira aduersus chemicos pugnasti, anno, vt scribis, 1566. mense Augusto. At cum deferbuisset ira tua, & ab egregio & do-

cto

cto viro,vt ſcribis, argumenta quædam opinioni tuæ aduerſantia propoſita eſſent, ijs reſpondiſti ſub finem huiuſce diſputationis,& modeſtiùs quidem, vt videtur,quàm ſuperioribus argumẽtis.

Oſtendit tibi is, vt ais, argentum viuum ab auro arte prolicitum, & ex cæteris metallis prolici poſſe profitetur, nec multũ aduerſaris. Sed quòd argẽtũ viuũ vel vulgare vel ab imperfectè miſtis metallis eductũ ſit materia argẽto & auro proxima,negas, Et quãuis ita ſe res haberet, tamẽ arte in argentũ aut aurum mutari poſſe inficiaris. Fateris tamen argentum viuum ex auro eductum facilè & celeriter in aurum concoctione poſſe redire. Argentum autẽ viuum,quodcunque ſit, non eſſe materiã argento aut auro proximam hinc conijcis,quòd vnumquodque argentum viuum ſit tantùm indiuiduum ſuę & propriæ ſpeciei, & quod alterius ſpeciei indiuiduum nuſquam eſſe poſsit, Vt ſi ex plumbo arte proliciatur argentum viuum,ſit indiuiduum plumbi, ſi alterius, ſit eiuſdem indiuiduum. Vt id confirmes, ſimilitudinem adijcis in ſanguini-

Quædam, quæ concedit Eraſtus, Quædam autẽ quæ negat.

bus, qui à diuersæ speciei animalibus fluxerunt, qui omnes sese colore referunt,& idem sanguinis nomẽ obtinent, sed non eandem rationem, naturam & speciẽ gerunt. Sed & in carne & in multis alijs rebus eiusdem nominis exẽpla adfers, Hinc conficis, Si argentum viuũ vulgare aut quod à metallis prolicitur, non est materia argento aut auro proxima, siue eorumdem indiuiduum, vanos esse omnes omnium chemicorum conatus, cum nulla materia posit motu à causa efficiente formam certam apprehendere nisi formæ huic sit potentia proxima. Sanè ex multis, quæ aduersus artem hanc attulisti argumenta, nullum hoc verisimilius est, quodque magis vrgere videatur, Sed cui tamen facilè sit respondere. Nititur enim hoc argumẽtum tuum similitudine nominis, non rei aut substantiæ. Argumenta hæc omnia à simili plus ad illustrandam probationem, quàm ad illam stabiliendam prosunt, Nam ferè omnia infirma argumenta à similitudine ducuntur, cũ nulla sit tanta similitudo, quæ per omnia extendatur. Nullam autem necessitatem

Argumẽta ferè omnia Erasti ad probationẽ stabiliendam non prosunt, nec neceßitatẽ inducunt.

inducunt, sed vt auditores aut legentes sese obsequentes dictis aut scriptis reddant, maximè accommodata sunt. Idcirco nullis argumentis faciliùs incautos decipi & falli cõtingit, quàm ijs quę à similitudine rerum ducuntur. Huic igitur argumento tuo à simili petito, Eraste, sic respondeo. Materia remota & proxima eodem nomine appellari possunt, non eadem ratione censeri: Vt puta sanguis suillus est materia remota carni humanæ, sanguis humanus, proxima: Et tamen vterque nomen habet sanguinis. Sed sanguis ille suillus nusquam erit materia proxima carni humanæ, nisi multis mutationibus in sanguinem humanum mutatus sit. Discrimen hoc materiæ remotæ & proximæ & si verum sit in sanguine suillo & humano, non hinc sequitur argẽtum viuũ vulgare aut quod ex metallis arte prolicitur, aliud esse materiam remotam aliud proximam argento & auro. Probauimus enim ex superioribus omne argentum viuum esse argento & auro materiam proximam, & sola coctione differre: Et quò plus fuerit de-

Responsio ad vltima Erasti argumenta à simili petita.

coctum, eò propiùs esse eorumdem indiuiduum. Nam veluti cineres ex quibuscunque herbis aut lignis aut alijs rebus exustis sunt proxima vitro materia, tametsi ex diuersorum generum aut diuersarum specierum corporibus prodierint, Sic & ex quibuscunque corporibus argenti viui materia dissoluta fuerit, erit proxima argento & auro materia. Hæc & si validissimis argumentis probauerimus tum ex similitudine totius substãtiæ, tum ex accidentibus proprijs vtrisque communibus, tantò tamen verius esse existimandum erit, quantò certum est argentum & aurum finem esse & periodum naturæ metallicæ, non secus ac vitrum finem omnium corporum naturalium Finem dico, quòd ignis illa dissoluere aut corrumpere non possit, sed omnem vim artis tolerent, atque eadem semper persistãt, Quod propriè de auro & vitro dici oportet: Sed illud à natura ortum est, hoc ab arte elaboratum. Hæc de cæteris corporibus ita dici non possunt, quænon sunt proxima & impermutabilis materia, sed assiduis mutationibus obnoxia. Argen-

Aurũ finis est naturæ metallicæ, vitrũ autẽ finis est omnium corporum naturaliũ.

tum autem viuum à ſua cauſa efficiente nihil aliud fieri poteſt, quàm argentum aut aurũ, ſeu cinis igne violento agente vitrum. Omnia igitur argumenta tua, quæ ex diſcrimine corporum eiuſdem nominis ſed diuerſæ rationis attuliſti, Eraſte, hac diſtinctione euertuntur. Quòd corporum, quæ ſunt eiuſdẽ nominis, alia ſint diuerſæ rationis, vt in ſanguine ſuillo & humano, & alia ſint materia remota, alia proxima. Alia verò non ſolùm ſint eiuſdẽ nominis ſed formæ & rationis, quæ accidentibus tãtùm quibuſdam differunt, vt argentum viuũ vel vulgare vel quod corporibus metallicis ineſt, aut alijs rebus. Præterea quædam corpora ſint proxima materia permutabilis in plures alias proximas materias, vt elementa, & quæ ex his cõcreuere multa corpora: Quædam verò ſint proxima materia in quoddã extremum impermutabile & fixum, vt argẽtum viuum ex quo fit aurum, & omnis cinis ex quo vitrum cõflatur. Sed video obijci mihi, Si argentum viuum nõ poſſit aliud fieri quàm argentum aut aurũ, & aurum ſit impermutabile corpus, ex

Diſtinctio naturæ corporũ eiuſdẽ nominis, ſed diuerſæ rationis.

ijs Argyrogoniā aut Chryſogoniā procreari non poſſe, cum tamen illa proximā his materiam eſſe dixerimus: Reſpondemus, quod de proxima & impermutabili materia diximus, intelligendū eſſe in corpore, quod ſola natura produxit, & omnibus notū eſt, vt argētum & aurū. Sed ſemē argentificum aut aurificū à ſola naturā non eſt productum, ſed arte miniſtra & impellente, quamuis à cauſis naturalibus efficientibus.

Peroratio

HAEC ſunt, Eraſte, quæ ad euertēda argumēta tua ſatis eſſe puto, & plura fortaſſe quā quæ primò propoſuiſſem, quæque quęſtionis, de qua agitur, limites prętergrediuntur. Iam igitur dicendi finem facere oportunū eſſe arbitror. Hoc vnū à vobis poſtulo, quos totius diſputationis iudices conſtituo, vt in memoriā hęc axiomata reuocetis: Non hîc agi de ſtirpium aut animalium viuentium interitu, ſed corporum inanimorū & mutorū ſimplici miſtione & diſſolutione: Vtraq; diuerſis legibus circumſcribi: Illorū ortus à cauſa efficiēte inſita proficiſci, quę nec ſit in poteſtate artis, nec eiuſdē ope indigeat: Horū miſtionē à cauſa efficiēte

Epalogus axiomatū huiuſce Apologiæ.

prodire, calore & frigore ſcilicet in humidum & ſiccum agentibus, ſi Ariſtoteli credimus: Hęc, cum ſint inanima, pulſu externo agitari oportere: Cauſam autē hanc externā in artis poteſtate eſſe: Vim inſitam & prolificam ſemini plantarū & animalium infundere, nō artis quidem, ſed ſolius naturæ eſſe munus: At materiam metallorū imperfectè miſtorū reſoluere & ad materiam argento & auro proximā reducere, eamque & argētum viuū vulgare perficere, nō ſolùm naturę in mineris terrę, ſed & extra eas opus eſſe artis impellentis cauſas naturales vt agant in ſubiectam materiā. Formas eorumdem metallorū ex perpeſsione materię & corporeis affectibus magis quā ab actionibus iudicari: Eoſdem affectus & proportionē argēti & auri in materia illis proxima ſola miſtione acceſsi: Quibus quęſitis & cōparatis in eandem materiā proximam ſtatim argenteā aut auream formam à cauſa efficiente proſilire: Argentū & aurum, pręcipuè verò aurum finem eſſe naturę metallicę miſtionis, Vitrum verò finem eſſe omniū corporum naturaliū, quæ corrumpūtur,

& horum materiam tandem in vitrum misceri : Huius & illius scilicet vitri & auri mistionem ab igne esse indissolubilem : Metalla autem omnia & argentum viuum ad hanc auri mistionem arte reduci per causas naturales, & hinc formam naturalem & substantialem auream in materia oriri : Materiam proximam vnicuique corpori non corrumpi sed perfici : Quæ mista sunt corpora, si rursus misceantur, perfectiora & nobiliora esse, quàm quæ primò ex quatuor rerum primordijs scilicet elementis cõcreuerunt. Quę omnia cum æquilibri

Conclusio.

statera cum Erasti argumentis perpenderitis, Scio vos, qui rerum naturalium periti estis, nec vllis animi perturbationibus vexati estis, iudicaturos esse me non sine ratione Argyropœię & Chrysopœię defensionem suscepisse, illum malè & perperam eandem artem falsi damnasse, meque optimo iure ab illius sententia ad tribunal vestrum prouocasse, & quod eum iudicare oportuerat in hac disputatione sentẽtiam illius rescindendo, meamque in contrarium cõfirmãdo, Argyropœiam & Chrysopœiã artem

artem esse verissimam pronuntiabitis.

Haec sunt, quæ in quæstione proposita, An Argyropœia & Chrysopœia sit ars, dicenda & disserenda esse existimaui, Cui cæteræ quoque quæstiones obiter propter connexionem & coherētiam intermistæ sunt, Scilicet, Quid sit, Quòd sit, & propter quid sit. Quòd si, ea, quę prioris quęstionis & confirmationis stabiliendæ gratia scripsi, vobis, qui hæc perlegetis, grata esse intellexero, de cæteris quoque quæstionibus Deo optimo maximo fauente luculentiùs posthac aliquid ęditurum esse, quantum suppetet otij, apud me constitutum est, idque abstrusum magis, & maiori admiratione dignum, omniumque vtilissimum.

FINIS.

ÆTAT. SVÆ. 60. AN.

AD AVTHOREM huiuſce Apologiæ.

Naturæ aurificas vires dum tentat Eraſtus
Inſcitiæ iaculis euertere, percitus æſtro
Inuidiæ, claram illuſtrat malè prouidus artem:
Namque experta canens libro maledicta refellit
Cloueus emiſſo, quo tela retundit Eraſti
In caput: Et recipit demptū Argyropœia nitorē.
I. L.

Ad eundem.

Quid, liber inuicto duce ſtas? defecit Eraſtus,
Nec potuit fixo ſiſtere in arma pede.
Quid metuis fruſtra valuis inhiare? receſſus
Et loca quæque tibi nobiliora patent.
Magna canis, magni eſt meriti decorarier iſto
Munere: Quis magnos iſta decere neget?
Ergo age, luce tua lucens audentior ito,
Principis inuicti nomine tutus eris.
I. B. A.

Ad eundem.

Chryſopœia libris medici damnatur Eraſti,
Quam nec dente premat liuidiore Theon.

Sed tantæ illatum repulisti dedecus arti
Compresti rabidas inuidiæque faces.
Chrysopœia etenim per te rediuiua nitescit,
Iamque viget libris Argyropœia tuis.
Sic feret auratis te in cœlum gloria pennis,
Et studij capies præmia digna tui.

Gullielmus Dubroc adolescens.

Ad eundem.

Sit tibi nulla licet suscepta ex coniuge proles,
Viuere qua posses, non moriere tamen.
Aurificas peperisti artes prædiuite musa,
Argyropœiæ etiam diceris esse parens.
Hæc tibi perpetuos decus immortale per annos
Addent, legitimæ prolis & instar erunt.

Stephanus Gascoing adolescens.

Errata in exemplaribus quibusdam huiusce Apologiæ sic emendanda.

PAgina.4.linea.14. Tn, legendum est, Tu. pag.10.lin.penult. expungenda est virgula apposita post dictionem, Lutetiam. pag.11.lin. 2.post dictionem, Cum, adijcienda est dictio, nihil. pag. 21.lin.penult.grauioribuc, legendũ est, grauioribus. pag.23. lin.6. adfirmo, legendum est, affirmo. pagin.ea.lin.14.atquc, legendum est, atque.pag.35.lin.24concrenere, legẽdum est, concreuere. pag.38.lin. 4. forma, legendum est, furma. pag.39.lin.14.exhabet, legendum est, exhalet. pag. 48. lin.24. Aquens, legendum est, Aqueus. pag. 49. in margine, Quod, legendum est, Quòd.pag.52.lin.1.quàm, legendum est, quam, pag.ea.lin.10. quod, legẽdum est, quòd. pag.54.lin.3. iucumbere, legẽdum est, incumbere. pag.62.lin.15.differeutię, legendum est, differentiæ. pag. 64. lin.11. connexa, legendum est, connexæ. pag.ea. lin.24. Argyropœiæ, legẽdum est, Argyrogoniæ. pag. 70.lin.25.ptantæ, legendum est, plãtæ.pag. 84. in margine, perfestæ, legendum est, perfectę. pag.85.lin.14.argenro, legendum est, argento. pag.87. in margine, Ærs, legendum est, æs. pag.ea.lin.10.proximus, legendum est, proximius.pag.ea.lin.19.minus, legendum est, minùs, pag.88. lin.12.quòd, legendum est, quod. pag.93. lin.16. Argyroppœiæ, legendum est, Argyropœiæ. pag.ea.in margine, Cerysopœię,

legendum eſt, Chryſopœiæ. pag. 94. lin. 1. miſcentur, legendum eſt, miſceatur. pag. ea. lin. 14. imo, legendnm eſt. imò, lin. ea. plus, legendum eſt plùs. pag. 96. lin. 5. methodos, legendum eſt, modos. pag. 103. lin. 19. coacernata, legendum eſt, coaceruata, pag. 114. lin. 15. maiùs, legẽdum eſt, maius. pag. 115. lin. 10. poſt vocabulum, Argyropœiæ, addendum eſt & Chryſopœiæ. pag. 117. lin. 25. poſt vocabulum, Argyropœiæ addendum eſt, & Chtyſopœiæ. pag. 120. in margine ad augeri, legẽdum eſt adaugeri. pag. 125. lin. 21. opinionem tuam, legendum eſt, opinio tua. linea ſequenti, euertere, legendum eſt, euertenda. pag. 126. lin. 7. cogniriɔnem, legendum eſt, cognitionem. pag. ea. lin. vltima, euim, legendum eſt, enim. pag. 127. lin. 2. poſt vocabulum, immerſa, addendum eſt, eſt, &. pag. ea. lin. 11. confuſe, legendum eſt, confuſè. pag. ea. lin. 25. tcrræ, legendum eſt, terræ. pag. 128. lin. 21. conſentiro, legendum eſt, conſentire. pag. 143. lin. 24. Imo, legendum eſt, imò. pag. 146. lin. 4. communi, legendum eſt, communia. pag. ea. lin. 18. Nouum, legendũm, Nonum. pag. ea. lin. penult. imo, legendum eſt, imò. pag. 148. lin. 22. nee, legendum eſt, nec. pag. 152. lin. 1. ſctipſere, legendũ eſt, ſcripſere. pag. ea. lin. 16. quodqne, legendum eſt quodque. pag. 154. lin. 20. damnandum, legendum eſt, damnandam. pag. ea. lin. 25. noſlorum, legendum eſt, noſtrorum. pag. 155. lin. 8. eandemqne, legendum eſt, eandemque. pag. 159. lin. 23. quàm, legendum

est,quam. pag.162. in margine, adtributa, legendum est, adhibita. pag.ea.lin. vlt. imo, legendum est,imò.pag.164.lin.25. separatim, legendum est,separatam. pag. 166.lin.13.separatim,legendum est,separatam. pag. 170.lin.vlt. indislinctè,legendum est,indistinctè.pag.174. in margine,difforentia,legendum est differentia.pag.179.lin.11.quartum,legendum est, primum.pag.180.lin.14.perfectissimam,legendũ est,perfectissimum.pag.181. lin.antepe. tetriũ, legendum est,tertium.pag.183.lin.3.repentenda,legendum est,repetẽda.pag.185.lin.22.eandem,legendum est, eadem. lin.sequ. formam insculpere,legendum est, forma insculpenda. pag.191.lin.4.metallorum,legendum est, philosophicus.pag.200.lin.16.vigesimum, legendum est,trigesimũ.pag.207.lin.10.secundum, legendum est,tertium,pag.208.lin.1.ars, legẽdum est,ais. pag.ead.lin.25.aduerfus,legendũ est aduersus. pag. 214.in margine, Epalogus, legendum est,Epilogus.

